

SOSIAL ØKONOMEN

NR. 7 – AUGUST 1983 – 37 ÅRG.

Ebbe Hertzberg

INNHOLD:

Økonomiprofesjonen 75 år

Hva vil vi med sosialøkonomien?

Anders N. Kiær – Keynes og Frisch – Hans Jacob Kreyberg

Arbeidsledighet – Nord-syd debatt

Statsøkonomene 75 år

Innhold

Nr. 7 1983 – 37. årg.

3

NILS MARTIN STØLEN:
Sysselsettningmeldingen –
løsrevne tiltak mot
arbeidsledighet

6

BIRGER FREDRIKSEN:
Noen tanker om «nord-sør»
debatten etter lesing av
boka «For Good or Evil»

9

ARNE ØIEN:
Den sosialøkonomiske
utdannelsen: Passer den
for statsadministrasjonen?

13

SIGMUND KJOS:
Den sosialøkonomiske
utdannelse i Norge –
kan den brukes i det
private næringsliv?

16

GERHARD STOLTZ:
Forholdet mellom sosial-
økonomer og siviløkonomer

18

JAN SERCK-HANSSEN:
Sosialøkonomistudiet

21

EBBE HERTZBERG:
Om udbredelse af social-
økonomisk kundskab

30

PETTER JAKOB BJERVE:
Historisk portrett av
Anders N. Kiær

33

Keynes og norsk
økonomisk politikk

36

GUNNAR BØE:
Hans Jacob Kreyberg

37

MÅNEDENS BØKER:
Likviditetsstyring av
K. Boye/P. A. Flakke

Null-sum-samfunnet
av Lester C. Thurow

Tegning:
Bjørn Naggum

SOSIALØKONOMEN
ISSN 0038-1624

Det er i år 75 år siden de første statsøkonomer, forløperne for våre dagers sosialøkonomer ble uteksaminert ved Det kongelige Fredriks universitet i Kristiania. Samme år ble det dannet en forening blant statsøkonomiske studenter, og denne skulle siden gi opphav til Norske Sosialøkonomers Forening. Sosialøkonomien markerer jubileet med et eget nummer der vi ser oss litt tilbake* og samtidig forsøker å si noe om veien fremover.

Det norske universitetet ble grunnlagt i 1811. I den opprinnelige planen var det meningen at det skulle være et eget økonomisk fakultet med tre professorater, men denne planen måtte oppgis. Dette hadde nærmest sammenheng med den vanskelige økonomiske situasjonen under og etter Napoleonskrigene som medførte vesentlige innskrenkninger for hele universitetet. Dertil kom at den unge økonomiske vitenskap ikke sto så sterkt lenger. Under krisen som særlig rammet utenrikshandelen, meldte det seg en reaksjon mot Adam Smith og hans idéer om frihandel og økonomisk vekst. Det var egentlig først fra 1840 at statsøkonomi ble realisert som fag ved universitetet, og da bare som hjelpefag for jurister, riktignok et viktig hjelpefag.

Båndet til jussen ble sterkt og langvarig, og kom i betydelig grad til å prege begge fag. Svært kort kan vi si at jussen ble matnyttig, mens statsøkonomien kom til å dreie seg nokså mye om konkrete, institusjonelle forhold. Denne gjensidige påvirkning skyldtes ikke minst Anton Martin Schweigaard som i tiden 1840 til 1870 var Norges fremste økonom og Norges fremste jurist. Hans etterfølger Torkel Aschehoug kom til å spille en lignende rolle.

Det var først i 1905 at oppløsningen av dette båndet for alvor tok til, i og med opprettelsen av Statsøkonomisk eksamen (ved det juridiske fakultet). På dette tidspunkt var saken vel forberedt. Statsøkonomisk Forening var blitt dannet i 1883, bestående av universitetslærere, embetsmenn, forretningsfolk og andre økonomiske interesserte. I 1887 fikk foreningen eget tidsskrift, og mulighetene for å publisere seriøse artikler om økonomiske emner ble dermed vesentlig bedre. Det ble her sagt og skrevet en god del om behovet for økonomisk utdannelse, og i denne forbindelse vil vi spesielt nevne et foredrag som Ebbe Hertzberg holdt i foreningen i 1902, og som samme år ble trykt i tidsskriftet. Foredraget som gir en vesentlig del av bakgrunnen for opprettelsen av Statsøkonomisk eksamen, er gjenopptrykt i dette nummer.**

Det var åpenbart behov for et eget økonomisk studium, og det ble raskt populært. Allerede i 1910 var det ca. 100 studenter. Fra 1908 til 1940 ble det uteksaminert 757 statsøkonomer, dvs. et årlig gjennomsnitt på 23, et meget høyt tall for denne perioden. En god del av økonomene havnet i statlig eller kommunal virksomhet. Omkring 1930 var det 150 i denne kategorien, og tallet steg til over 200 like etter den annen verdenskrig. Det fleste havnet imidlertid i privat virksomhet, og det statsøkonomiske studium var på denne måten også en forløper for Norges Handelshøyskole.

Dessverre ble nivået i studiet fra starten av lagt noe lavt, og det fikk derfor ikke fullverdig status. Nivået ble riktignok hevet etter hvert og studietiden forlenget, men mangelen ble egentlig først utbedret med opprettelsen av økonomisk embeteksamen i 1935. Året etter ble handelshøyskolen etablert, og det statsøkonomiske studium hadde da i dobbelt forstand utspilt sin rolle. I den pågående diskusjon om det sosialøkonomiske studium kan historien om statsøkonomene kanskje være nyttig å ha i minnet.

* Det historiske aspekt vil bli mer systematisk behandlet i NSF's jubileumsbok som kommer på høstparten og i en bok om norsk sosialøkonomis historie i anledning av at Statsøkonomisk Forening fyller 100 år.

** Vi takker Statsøkonomisk Tidsskrift for all velvilje i denne forbindelse.

Pedaksjonen

FORSKNING FOR NORDISK ØKONOMISK SAMARBEID

Nordisk økonomisk forskningsråd er opprettet av Nordisk Ministerråd. Forskningsrådets formål er å fremme nordisk økonomisk samarbeid. Dette skal blant annet skje ved at det gis støtte til analyser og utredninger om avhengigheten mellom de nordiske land og om forutsetningene for et nærmere økonomisk samarbeid. Rådet prøver foreløpig å konsentrere virksomheten om prosjekter som angår stabiliseringspolitikk i de nordiske land. Både studier av ringvirkninger mellom landene og komparative studier av landene vil være av interesse.

Forskningsrådet inviterer interesserte forskere til å søke om støtte til prosjekter innen dette emneområdet. Eventuelle tilslagn vil i denne omgang bli gitt for året 1984. Budsjettet er ca. NOK 1 200 000.

Det er utarbeidet en betenkning som nærmere beskriver hvilke kriterier som blir brukt ved vurdering av søknader. Forskningsrådet har også fått utarbeidet en rapport som presenterer noen aktuelle forskningsoppgaver spesielt om investeringspolitikk i de nordiske land. Både betenkningen og rapporten kan fås ved henvendelse til forskningsrådets sekretær.

Sekretæren svarer dessuten på eventuelle spørsmål. Telefon (02) 45 51 59.

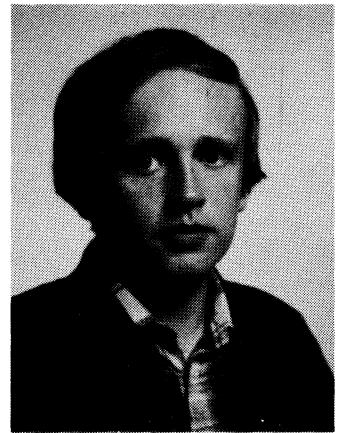
Søknadsfristen er 1. oktober 1983.

Søknader

skal sendes til forskningsrådets sekretær:

**Sigbjørn Atle Berg
Boks 1095, Blindern
N-Oslo 3**

Sysselsettingsmeldingen – løsrevne tiltak mot arbeidsledighet

Sysselsettingsmeldingen omhandler en rekke tiltak som tar sikte på å redusere arbeidsledigheten på kort sikt. Men det er en svakhet ved meldingen at den ikke blir drøftet ut fra et mer langsiktig perspektiv. Heller ikke samspillet mellom arbeidsmarkeds-politikken og den generelle økonomiske politikk blir grundig behandlet.

NILS MARTIN STØLEN

Årsakene til den økte ledigheten

Regjeringen sier allerede i meldingens innledning at årsakene til økningen i arbeidsledigheten de siste årene «i hovedsak kan føres tilbake til tre typer problemer:

- Svekket konkurranseevne i forhold til våre handelspartner.
- Strukturelle problemer som bare på varig basis kan løses gjennom kostnadsreduksjoner, investeringer og omstillinger.
- Svikt i den internasjonale etterspørselen.»

I det samme avsnittet blir også betydningen av store ungdomskull framhevet som en viktig årsak. Økt yrkesdeltaking blant kvinner blir også nevnt. Dessuten blir det i meldingen påpekt at: «Veksten [i de skjermede næringene] har vært mer moderat i 1980, 1981 og 1982 bl.a. som følge av strammere etterspørselsregulering». «Det økonomiske opplegg overfor kommunene har i de siste 4–5 år vært preget av behovet for å dempe den meget sterke veksten i sektoren». «Den

offentlige sektors investeringsetterspørsl har gått ned i 1982», og «stagnerende oljeinntekter gir ikke mulighet for at sysselsettingen i den offentlige sektor kan vokse like sterkt som i det siste tiåret».

Selv om vekst i arbeidstyrken og svak innenlandske etterspørsl burde ha vært stilt opp sammen med momentene foran, er det positivt at de er kommet med. Betydningen av redusert vekst i den innenlandske etterspørsl blir da også nevnt flere ganger i meldingen.

Kostnadsproblemet

I Revidert Nasjonalbudsjett ser det ikke ut til at den strammere økonomiske politikken blir tillagt særlig vekt når det gjelder å forklare økningen i ledigheten de siste årene. Dette er merkelig da det gang på gang blir framhevet at det er nødvendig med en strammere økonomisk politikk for å redusere pris- og kostnadsstigningen. Presset i arbeidsmarkedet kan ha vært en viktig faktor bak den sterke kostnadsutviklingen i 70-årene, og det er

en nær sammenheng mellom redusert press og økt arbeidsledighet.

Verken i Sysselsettingsmeldingen eller i Revidert Nasjonalbudsjett blir det gått grundig inn på sammenhengen mellom arbeidsledighet og pris- og kostnadsstigning. Det er grunn til å tro at en ekspansiv økonomisk politikk vil virke mer kostnadsdrivende i en situasjon med lav arbeidsledighet enn når ledigheten er høy. Selv om det er viktig å redusere kostnadsstigningen for å hindre at den konkurransesatte sektor blir for liten, kan det med dagens høye nivå på ledigheten se ut som om farene ved å føre en mer ekspansiv politikk er overdrevet.

Mistilpasning

Regjeringen sier i Sysselsettingsmeldingen at «arbeidsløsheten i 70-årene i stor grad var et mistilpasningsproblem» og at «dette mistilpasningsproblemet eksisterer fortsatt som et underliggende problem». Karakteristikken er stort sett riktig når det gjelder 70-årene, men mistilpas-

Stortingsmelding nr. 85 (1982–83): «Om sysselsettingen og arbeidsmarkedspolitikken» ble lagt fram 6. mai. Meldingen gir en grei oversikt over utviklingen på arbeidsmarkedet de siste årene, og det blir gjort et forsøk på å forklare den sterke økningen i ledigheten. De personlige og økonomiske kostnadene ved arbeidsledighet blir også belyst.

Mesteparten av plassen blir imidlertid brukt til å trekke opp retningslinjene for arbeidsmarkedspolitikken. Spesielt blir det gått grundig inn på de kortsiktige tiltak som er satt i verk for å redusere ledigheten. En del langsiktige tiltak blir også nevnt, men her satses det i første rekke på mer generelle virkemidler. Drøftingen av disse er forholdsvis kortfattet da det bl.a. henvises til Revidert Nasjonalbudsjett.

ningsproblemet kan synes å være noe overdrevet når det gjelder å forklare det nåværende høye nivå på ledigheten. Bortsett fra at det i løpet av det siste året har vært registrert en viss mangel på faglært arbeidskraft og arbeidssøkere med enkelte typer høyere teknisk og økonomisk/administrativ utdanning, har tallene på ledige plasser meldt til arbeidskontorene ligget på et lavt nivå.

Mistilpasningsproblemet synes derfor i dag å bestå i at enkelte grupper kan ha større vanskeligheter enn andre med å skaffe seg jobb, både på grunn av manglende kvalifikasjoner og liten mobilitet. Dette gjelder særlig ungdom, ufaglærte kvinner, yrkeshemmede og innvandrere. Profilen på lønnsoppgjørene i siste halvdel av 70-årene førte til en utjevning av lønnene mellom personer med ulike kvalifikasjoner. Dette kan ha bidratt til å øke vanskelighetene med å komme inn på arbeidsmarkedet for personer med lav utdanning. I tillegg kan økte ansettelses- og opplæringskostnader ha ført til at bedriftene stiller økte krav til kunnskapsnivået.

For å bøte på mistilpasningsproblemet foreslår Regjeringen tiltak for å fremme yrkesmessig og geografisk mobilitet. Hovedvekten legges på den yrkesmessige tilpasningen.

I første rekke tas det sikte på å styrke den opplæring som arbeidskraftmynghetene gir i samarbeid med undervisningsmyndighetene. Det blir bl.a. lagt vekt på å kombinere kortvarig teoretisk og praktisk opplæring med praksis og arbeidsoppdrag i lokalmiljøet. Disse tiltakene vil bidra til å redusere ledigheten på kort sikt ved at ledige blir satt i virksomhet. På lengre sikt vil de også kunne ha en positiv virkning da de er med på å lette mulighetene for å få arbeid for de

svake gruppene på arbeidsmarkedet.

Lønnstilskudd blir gitt for at arbeidsgiverne heller skal tilsette personer som har vansker på arbeidsmarkedet. I meldingen blir det imidlertid påpekt at dette tiltaket kan ha uønskede virkninger. For det første kan det være en ren støtte til bedriftene da tilsettingene kunne ha kommet i stand uansett. Dessuten kan det føre til en uoptimal fordeling av sysselsettingen etter næring.

Den siste innvendingen kan også reises mot bedriftsinterne opplæringstiltak som tar sikte på å være et alternativ til permitteringer eller oppsigelser. Dette blir ikke drøftet i meldingen. Selv om det i enkelte tilfeller kan være behov for støtte til omstillinger, kan disse tiltakene bidra til å motvirke mobiliteten i arbeidsmarkedet.

Februaritiltakene

I februar i år fremmet Regjeringen St. prp. nr. 70 om «Tiltak mot arbeidsledighet». De viktigste av disse er:

- Tiltak for å skape midlertidig sysselsetting i kommunene. En regner med at tiltakene blir trappet opp utover året slik at antall midlertidige arbeidsplasser kan nå opp i 12 500 i desember.
- En økning i antall lærlingsplasser i bedriftene med 5 000. Dermed vil det kunne tas opp 10 000 nye lærlinger hvert år.
- En økning av antall elevplasser i den videregående skole med ca. 6 000 i tillegg til de 4 800 som ble opprettet i fjor, med hovedvekten på de praktiske fag. Av de siste foreliggende opplysninger fra Kirke- og undervisningsdepartementet ser det ut som om en skal

greie å opprette 10 000 nye elevplasser til høsten.

Manglende perspektiver

Tiltakene er karakterisert som midlertidige og tar sikte på å redusere ledigheten på kort sikt. De er spesielt innrettet mot ungdom som er hardt rammet av den vanskelige situasjonen på arbeidsmarkedet. En svakhet ved meldingen er at disse tiltakene ikke blir satt i et mer langsiktig perspektiv. Det er forløpig forutsatt at de midlertidige kommunale arbeidsplassene skal ha en varighet på 10 måneder. Hva som skal skje etter den tid blir det ikke sagt noe om.

For det første er det nokså uklart om det i løpet av 1984 vil bli en nedgang i arbeidsledigheten. Ettersom pris- og kostnadsstigningen i våre konkurrentland etter hvert begynner å komme ned på et nokså lavt nivå, er det lite trolig at vi i Norge skal oppnå en så lav kostnadsvekst at norsk industri kan gjenvinne tapte markedsandeler. Med fortsatt vekst i arbeidsstyrken og en forholdsvis stram økonomisk politikk ser det ut som om en eventuell nedgang i ledigheten må komme på basis av et oppsving i utlandet. Regjeringen påpeker imidlertid i meldingen at «et gjennomgående trekk ved de internasjonale økonomiske utsiktene er den stor usikkerhet som hersker». De iverksatte arbeidsmarkedstiltakene burde ha vært drøftet ut fra dette. Dersom virkningene av oppsvinget i utlandet ikke blir så store som det håpes på, er det en fare for at de midlertidige arbeidsmarkedstiltakene blir varige, og at nye tiltak må settes i verk dersom det skal unngås at ledigheten stiger ytterligere.

For det andre burde de midlertidige sysselsettings-

tiltakene i større grad ha blitt satt i sammenheng med den forventede utvikling i næringsstrukturen. Det blir ikke sagt noe om hvilke næringer som skal forventes å ta opp i seg de midlertidige kommunalt ansatte. De nye lærlingene er ment å gå inn i industri og håndverk, men det blir ikke godtgjort at det i den nærmeste framtid vil bli behov for ekstra tilførsel av arbeidskraft til disse næringene. Det kan være en fare for at det oppstår en «permanent» sysselsetting i jobber som ikke er opprettet fordi det er ønske om det som produseres, men som er opprettet for å holde folk i arbeid.

Det kan også reises et spørsmål ved den store satingen på nye elevplasser. Dette er et tiltak som tar sikte på å redusere ledigheten ved å begrense tilbuddet av arbeidskraft. Her burde det ha vært foretatt en grundig undersøkelse for å finne ut om ungdommen ønsker en elevplass eller en arbeidsplass. Det kan være slik at mange er lite motivert for å gå på skole, men velger en elevplass framfor å gå arbeidsledig. Skolen kan derfor lett bli et sted å være framfor et sted å lære. Når dette er sagt, er det positivt at hovedvekten legges på de praktiske fag der behovet synes størst.

Kostnadene ved ledighet

Sysselsettingsmeldingen inneholder også et kapittel om kostnadene ved å gå ledig. Det blir påpekt at «arbeidsledighet av lengre varighet er først og fremst et menneskelig problem», men det at folk går ledig innebærer også et samfunnsmessig tap. Beregninger som er foretatt i Kommunal- og arbeidsdepartementet tyder på at det offentlige må bære mesteparten av dette tapet i form av økte utbetalinger til dag-

penger og tapte skatter og avgifter. Av beregningene går det fram at tapet for det offentlige er nesten like stort som det som ville ha blitt utbetalt i lønn dersom personen hadde vært i arbeid. I tillegg kommer utgiftene på kommunenes sosialbudsjetter. I meldingen blir det påpekt at det ser ut til å være en klar sammenheng mellom økningen i

disse utgiftene og økningen i arbeidsledigheten. Når en tar i betraktnsing de personlige problemene, kan det derfor være liten tvil om at arbeidsledighet er lite ønskelig.

I år regnes det med at utbetalingen av dagpenger vil komme opp i omlag 2,5 milliarder kroner. Bevilgningene til arbeidsmarkedstiltak er av samme størrelses-

orden. Det er en svakhet ved meldingen at samspillet mellom den generelle økonomiske politikk og arbeidsmarkedspolitikken ikke er særlig grundig behandlet. Med det nivå som bevilgningene til ledighetstrygd og arbeidsmarkedstiltak nå er kommet opp i er det klart at dette isolert sett vil virke ekspansivt. Selv om det er behov for en

del spesielle tiltak på arbeidsmarkedet, burde det ha vært vurdert om ikke en mer generell etterspørselsstimulerende politikk også kunne ha vært et middel for å redusere arbeidsledigheten. I andre sammenhenger ser Regjeringen ut til å mene at generelle tiltak er bedre enn spesielle.

STATENS VEGVESEN

KONSULENT/FØRSTEKONSULENT ØKONOMISK SAKSBEHANDLER

TIL VEGADMINISTRASJONEN I TROMS FYLKE

Stillingen er plassert ved Administrasjons- og økonomiavdelingen.

Den som tilsettes vil etter hvert bli tillagt arbeidsoppgaver innenfor alle områder som har med vegkontorets økonomiforvaltning å gjøre, så som budsjettarbeid, oppfølging av budsjett og regnskap, økonomiske utredninger og analyser i nært samarbeid med plan- og driftsavdelinger m.m.

Stillingen er ledig for siviløkonomer, sosialøkonomer eller for søkeres med tilsvarende kvalifikasjoner.

Lønnen blir fra lønnstrinn 18, kr 112 992,- til lønnstrinn 22, kr 129 324,- pr. år, alt etter tidligere praksis. Det er mulighet for opprykk til lønnstrinn 23, kr 142 962,- og videre til lønnstrinn 24, kr 150 281,- pr. år. Søkere uten praksis vil bli plassert som førstesekretær i lønnstrinn 17, som utgjør kr 108 222 pr. år.

Nærmere opplysninger om stillingen fås ved henvendelse til vegkontoret, tlf. 083/80 401.

**Søknad med
rettkjente avskrifter av vitnemål og attestter, sendes
VEGKONTORET I TROMS FYLKE,
Postboks 615, 9001 Tromsø,
innen 8. september d.å.**

Noen tanker om «nord-sør»-debatten etter lesing av boka «For Good or Evil»

Det er en misforståelse at u-landenes problemer hovedsakelig skyldes internasjonale forhold, sier Birger Fredriksen i denne artikkelen. Den viktigste grunnen er en feilslått økonomisk politikk som i vesentlig grad skyldes undervurdering av nødvendige institusjonelle omstillinger.

BIRGER FREDRIKSEN

Norsk Utenrikspolitisk Institutt organiserte i juli 1980 et internasjonalt seminar for å diskutere «relevansen av vestlig økonomisk teori til forhandlingene om etablering av en Ny Økonomisk Verdensordning» (NØV). Seminaret bragte sammen 19 (hovedsakelig utenlandske) økonomer hvorav de fleste har spilt en aktiv rolle i NØV-debatten innen akademiske miljøer så vel som innen sentrale internasjonale organisasjoner. Den foreliggende bok inneholder 9 papers presentert på dette seminaret pluss en innledning av bokens redaktør, professor Gerald K. Helleiner. Boka er inndelt i fire deler. Første og andre delen behandler relevansen av internasjonal handelsteori for analyser av henholdsvis nord-sør-forhandlingene og sørers industrialisering. Tredje del diskuterer «internasjonal finans i teori og praksis» mens fjerde del belyser noen aspekter av økonomisk teori i relativasjon til den internasjonale økonomiske politikk som følges i praksis.

Diskusjonen om NØV har stått sentralt i nord-sør-forhandlingene siden midten av 1970-årene. Når det gjelder utviklingen innen økonomisk teori førte NØV-diskusjonen til en lang rekke bøker, tidsskriftsartikler og rapporter som analyserte innholdet så vel som mulige virkninger av NØV. Ved å presentere en lett tilgjengelig oversikt og evaluering av eksisterende teori på dette området gir denne boka et nyttig bidrag til diskusjonen. Spesielt vil jeg framheve innleggene fra Gerald Helleiner og Stein Rossen i bokas første del, Frances Stewarts artikkel om «Industrialization, Technical Change and the International Division of Labours» i bokas andre del og Richard Jollys artikkel om «OECD Theory in North-South Practice» i bokas fjerde del.

Som indikert i overskriften til dette innlegget er ikke dette en anmeldelse av boka (bortsett fra at jeg fant den meget leseverdig). Jeg skal derfor ikke her forsøke å vurdere i hvilken grad bokas kritikk av neoklassisk teori gjør denne teorien uegnet for u-land.

Jeg skal heller, med utgangspunkt i denne boka, forsøke å gi noen høyst per-

sonlige betraktninger om den generelle tankegang som noen ganger synes å ligge bak NØV-diskusjonen. Formålet er å invitere til debatt i *Sosialøkonomien* omkring u-landsproblematikken.

For det *første*, sentrale deler av NØV-diskusjonen synes å være basert på en antagelse om at u-landenes problemer hovedsakelig skyldes *internasjonale* forhold. Meningene blant de som hevder dette synet varierer fra de helt forenklede imperialist-teorier («u-landene er fattige fordi de ble og fortsatt blir utplyndret av i-landene»), til mer sofistikkerte forklaringer på hvordan det nåværende internasjonale økonomiske system virker til fordel for de vestlige i-land og til ulykke for u-landene. Dette passer utmerket for COMECON-landene («siden fattigdommen i u-landene skyldes Vestens imperialisme må Vesten gi den hjelp som trengs»). Den passer også godt for eliten i u-landene: Den alternative forklaring på at store deler av befolkningen materielt sett har det verre etter 20–30 års uavhengighet enn i kolonitiden, ville jo være å innrømme at det var mangler ved den politikk de har ført.

Mitt poeng er *ikke* at internasjonale faktorer ikke er viktige. Etablering av et handels- og valutasystem som gjør det mulig å minske fluktuasjonene i u-landenes eksportinntekter så vel som å øke deres eksport av industrivarer, vil være av avgjørende betydning for mange u-lands framtidige vekstmuligheter. Men viktigere enn disse eksterne forhold er *interne* faktorer. Økonomisk vekst er en forutsetning for sosial utvikling i u-land. Hovedårsaken til den utilfredsstillende vekst i mange land må søkes i feilslått nasjonal økonomisk politikk kombinert med en sterkt undervurdering av de omstillinger av institusjonell og kulturell art som kreves for å oppnå vekst. De sistnevnte faktorer er spesielt viktige og tidkrevende, og eventuelle løsninger må finnes på det nasjonale plan. De omstillinger som kreves vil ikke nødvendigvis være til fordel for den herskende elite. Samtidig er problemene så vanskelige at selv regimer som i alle fall i utgangspunktet har gjort et ørlig forsøk på å skape utvikling, i stor grad har mislyktes (f.eks. Tanzania).

Med hensyn til feilslått (eller mangel) på nasjonal politikk skal jeg her bare

kort antyde som illustrasjon to områder av avgjørende betydning, nemlig jordbruks- og befolkningspolitikken. Jeg har arbeidet lenge nok med u-landsproblemer til å vite at det ikke finnes enkle standardløsninger på disse to fundamentale problemene. Likevel tør jeg påstå at den politiske ledelse, spesielt i mange afrikanske land, må bære hoveddelen av ansvaret for at ikke mer framgang er gjort. For eksempel, når det gjelder jordbruket kan det knapt karakteriseres som annet enn skandaløs den nedgang i produksjon pr. innbygger som har funnet sted de siste 10–15 år i mange u-land, inkludert de fleste afrikanske land sør for Sahara. Det behøves knapt mer «relevant økonomisk teori» for å kunne si at en viktig årsak til lav produksjon er at regjeringsene ikke har ført en økonomisk politikk som har gitt tilstrekkelig incentive til produksjon. Spesielt har matvareprisene blitt holdt på et kunstig lavt nivå i mange land fordi myndighetene har vært mer oppatt av å holde i sjakk befolkningen i byene (siden de kan skape problemer for regimet) enn av å hjelpe de store masser av fattige bønder.

Når det gjelder tiltak for å begrense befolkningsveksten, var spesielt de afrikanske lands holdning i 1970-årene preget av en forestilling om at dette var et trick i-landene hadde funnet på for bedre å kunne dominere u-landene også i framtiden. Denne holdningen var f.eks. fremtredende på Verdens Befolkningskonferanse i 1974. De aller fleste afrikanske land har da også gjort svært lite for å begrense denne veksten. I et FN-dokument fra 1981 som gjennomgår landenes svar på et spørreskjema om befolkningspolitikk svarte hele 26 av 50 afrikanske land at deres vekst-

rate var «tilfredsstillende», 6 svarte at den var for lav og 18 at den var for høy. For eksempel Tanzania, med en vekstrate på omlag 3,3%, fant dette nivået «tilfredsstillende». Rapporten resymerer Tanzanias svar på følgende måte: «The Government has indicated that its anticipated population size, the levels and trends of its population and its fertility rates are satisfactory (indicating also that it has considerable unused physical resources).¹⁾

Er dette ansvarlig politikk for et land som allerede ikke kan brødfø alle sine nærmere 20 millioner innbyggere og som med denne «tilfredsstillende» vekstrate vil ha dobbelt så mange mange om litt over 20 år?

For det andre, et av de viktigste kravene til endringer i det internasjonale system framsatt av u-landene i NØV-debatten er at de nåværende stemmereglene i IMF og Verdensbankgruppen (hvorved landenes stemmevekt avhenger av deres tilskudd til disse organisasjonene) må endres til et system hvor alle lands stemme teller likt (som i de andre FN-organisasjonene). På lengre sikt er dette en ønskelig endring. Men i stor grad mener jeg at dette er et skinnproblem. Saken er jo at lån fra Verdensbanken og IMF er bare av interesse for u-land hvis de gis på bedre betingelser enn hva som kan oppnås fra andre kilder. I den grad slike lån gis på bedre betingelser, representerer de bistand, hovedsakelig finansiert av vestlige industriland. Omfanget av disse landenes bistand avgjøres i deres nasjonalforsamlinger og ikke ved flertallsbeslutninger innen

internasjonale organisasjoner. En har ofte inntrykk av at dette enkle forhold ikke er klart nok forstått i den retorikk som u-landseliten presenterer på dette området på internasjonale konferanser. U-landenes overtagelse av resten av FN-systemet har da heller ikke bare lyse sider. Vi ser vel allerede nå grensen for hvor langt de industrialiserte land vil gå når det gjelder å betale stadig voksende programmer som noen ganger er tvunget gjennom av den store majoritet av ikke-betalende land mot de betalende lands vilje. Hvis IMF og Verdensbanken ble styrt på samme måte, er det kanskje større sjansen for at den totale bistand ytt gjennom disse organisasjonene ville minke enn at den ville øke.

Igjen er poenget her ikke at de rike land ikke skal hjelpe de fattige. Men med det lave nivået denne hjelpen er på nå, vil den ikke kunne ha noen avgjørende betydning for u-landenes framtidige utviklingsmuligheter. Man bør derfor ikke late som om så mye kan oppnås ved at u-landene overtar styringen også av disse institusjonene. Den eneste måten å få økt bistanden på, er å påvirke den politiske opinion i verlandene. Og én nødvendig forutsetning for at denne opinionen skal støtte økte bevilgninger for u-hjelp, er at landene fører en utviklingsfremmende politikk.

For det tredje, klassifasjonen Nord/Sør er så forenklet at den i den framtidige u-landsdebatt vil være av liten verdi. Nord består av «øst» og «vest». Siden «øst» handler ubetydelig med «sør» og gir enda mindre bistand, er vest/sør en mer interessant klassifikasjon. Viktigere er det at «sør» er en svært lite homogen gruppe. Det eneste disse landene har felles er fattigdom, og selv på det området er mange mye

bedre stillet enn andre. Videre overser en slik gruppering store og økende motsetningsforhold mellom forskjellige land i «sør». Disse er ofte større enn de som eksisterer mellom «vest» og «sør». Dette forklarer i noen grad mangelen på økonomisk samarbeid mellom u-land, og det forhold at noen forsøk på slikt samarbeid har mislyktes (f.eks. i Øst-Afrika).

Til slutt, skal internasjonale faktorer få den betydning for u-landenes framtidige utvikling som mange ser ut til å mene at de allerede har, så må bistanden opptrappes *betraktelig*. Samtidig må i-landenes proteksjonistiske tiltak mot u-landenes voksende industri nedtrappes. Men motivasjonen for en slik betydelig opptrapping av bistanden er ikke at i-landene er «skyld» i u-landenes misere, men at vi i dagens situasjon må vise solidaritet med de fattige masser i u-landene. På lengre sikt hjelper vi også derved oss selv siden det er vanskelig å se hvordan den nåværende skjeve fordeling kan fortsette på lang sikt uten å skape alvorlige konflikter.

Personlig støtter jeg tanken om en betraktelig opptrapping av i-landenes bistand, hovedsakelig fordi jeg ikke ser andre muligheter for at u-landene i løpet av de neste 50 år skal kunne tilfredsstille innbyggernes minimale grunnbehov. Men, som sagt, forutsetningen for at en slik massiv overføring fra «nord» til «sør» skal fremme et slikt mål er at «sør» i større grad enn nå fører en utviklingsfremmende politikk. Derfor tror jeg en bør stille klare betingelser for å gi hjelp, betingelser som går på den type politikk landet må føre. At en derved blir beskyldt for å blande seg inn i u-landenes indre anliggende bekymrer meg lite. Da bekymrer det meg mer at en ved å gi hjelp til udyk-

¹⁾ «Population Policy Digest: Indicators, Perceptions and Policies» ESA/P/WP.74, UN Population Division, New York 8 July 1981, side 47.

tige og korrupte regimer forlenger disse regimers levetid og dermed er med på å forverre landets vekstmuligheter på lengre sikt. (Zaire er kanskje et godt eksempel på et slikt regime.) Videre tror jeg at gi verlandene og de internasjonale hjelpeorganisasjoner ofte er mer opptatt av de fattiges problemer enn de nasjonale politiske myndigheter. Endelig blander jo u-landene selv seg (med rette) inn i vår politikk når de krever at vi skal importere deres varer eller yte mer hjelp.

Avslutningsvis vil jeg

gjerne komme tilbake til «For Good and Evil». Etter å ha diskutert betydningen av økonomisk teori i OECD-landenes standpunkttagen i nord-sør-debatten sier Richard Jolly (side 165): «And yet ultimately one must ask whether it was theory or vision and the determination

to act which was the real obstacle». Jeg tror spørsmålet med rette kan stilles til industrilandene. Men det kan med minst like stor rett stilles til den politiske ledelse i mange u-land.

Landsorganisasjonen
i Norge

søker

AVDELINGSLEDER SOSIALØKONOM

Til å lede vår økonomiske avdeling søker vi en sosialøkonom som avdelingsleder. Økonomisk avdeling er et serviceorgan for fagbevegelsen og LOs administrasjon.

Avdelingens hovedoppgave er:

Pris- og inntektspolitisk arbeid,
Generelle økonomiske/politiske spørsmål,
Statistiske beregninger
og dessuten arbeider avdelingen med internasjonal økonomi.

Avdelingen består f.t. av 10 medarbeidere, derav 5 økonomer. Stillingen lønnes i l.tr. 29 etter det offentlige regulativ.

Forespørsler om stillingen kan rettes til LOs formann, tlf. 40 16 06, eller avdelingsleder Ulf Sand, tlf. 40 16 40.

**Søknad sendes
LANDSORGANISASJONEN I NORGE,
Personalavdelingen,
Youngsgt. 11, Oslo 1,
innen 5. september 1983.**

Hva vil vi med sosialøkonomien?:

Spørsmålet reises i de neste artiklene av representanter for fag og brukere.

Den sosialøkonomiske utdannelsen: Passer den for statsadministrasjonen?¹⁾

En rekke av de ledende stillinger i statsadministrasjonen og enda flere i mellomsjiktet innehås i dag av sosialøkonomer. På viktige felter må den sosialøkonomiske utdannelsen ha dekket behov innen statstjenesten bedre enn andre utdannelser. Statens ansettelsespolitikk innebefatter imidlertid at bare den halvpart av ferdige sosialøkonomer som har de beste karakterer i dag ansees som klart skikket til akademikerarbeid. Årtikkelforfatteren mener at den sosialøkonomiske utdannelsen bør legges noe om: Kvalitetskravene bør skjerpes og strykgrensen strammes til.

ARNE ØIEN*)

slik. Sosialøkonomene har særlig plassert seg innen statstjenesten i perioden etter den annen verdenskrig.

Da den «nye» eksamensordningen ble innført i slutten av 1930-årene, ble noe av grunnlaget lagt for sosialøkonomenes nye posisjon. I årene 1939–1943 fikk vi en rekke kandidater med glimrende eksamensresultater som senere gjorde toppkarrierer innen staten. Blant disse var bl.a.: Petter Jakob Bjerve, direktør i Statistisk Sentralbyrå gjennom 30 år, Knut Getz Wold, sjefdirektør i Norges Bank, Eivind Erichsen, finansråd i Finansdepartementet, Helge Seip, direktør for Datatilsynet, Odd Aukrust, direktør for Forskningsavdelingen i Statistisk Sentralbyrå.

Et annet forhold som bidro til å styrke sosialøkonomenes posisjon har vært det *brede engasjement* som staten etter hvert har påtatt seg i økonomisk politikk. Her må vi vel kunne si at *gjenreisningsperioden* (1945–1952) ble innledningen til en ny situasjon. Stikkordmessig kan vi si at den nye situasjonen karakteri-

seres ved at staten utarbeider *nasjonalbudsjett* og *langtidsplaner*.

En kan spørre om det var endringer i politikernes *etterspørsel* eller om det var økonomenes nye *tilbud* som skapte forandringene. Jeg tror begge forhold har vært viktige. I noen grad har nok Say's lov vært operativ, slik at tilbuddet har skapt sin egen etterspørsel.

Sosialøkonomenes posisjon ble opprettholdt – og kanskje endatil styrket – gjennom 1960- og 1970-årene. Dette karakteriseres best ved at pressen har snakket om et *jern-triangel* for økonomisk ekspertise og innflytelse. Jern-trianglets tre kanter er Sosialøkonomisk Institutt, Finansdepartementet og Statistisk Sentralbyrå. To av trianglets tre kanter ligger således innenfor statsadministrasjonen. (Burde ikke dessuten Norges Bank ha vært med?) I det siste har pressen riktig nok spekulert på om sosialøkonomenes glansperiode innen administrasjonen allerede har kulminert. En har imidlertid ikke særlig grunnlag for en slik hypotese.

En klar kjensgjerning vi

står overfor er altså at mange sosialøkonomer har gjort det bra innen statstjenesten. Den sosialøkonomiske utdannelsen må på en del felter ha dekket behov innen statstjenesten bedre enn andre utdannelser.

Samtidig bør vi holde for øye et annet sentralt poeng: Statsadministrasjonen har stort sett bare tilsatt sosialøkonomer med laud eller med nesten laud. I sin ansettelsespolitikk har staten lagt til grunn at kandidater med 2.90 og dårligere som regel ikke er egnet til akademikerarbeid i staten, og de fleste med haud kan møte problemer med å bli ansatt. Dette innebefatter at bare halvparten av dem som fullfører sosialøkonomisk embeteksamen ansees som klart skikket til akademikerarbeid i statsadministrasjonen. Det synes altså å være forskjeller i hvor skikket sosialøkonomiske kandidater er for statstjenesten, og en avgjørende faktor her synes å være *karakterene*.

I det følgende skal jeg gå noe nærmere inn på den sortering som skjer etter karakterer. Dernest skal jeg si noe om hva slags job-

1. Innledning

En rekke av de ledende stillinger i statsadministrasjonen innehås i dag av sosialøkonomer. Av 14 departementsråder er eksempelvis 6 sosialøkonomer (og 6 er jurister). Vi har sosialøkonomer som topsjefer i Norges Bank, Telegrafverket, Norges Statsbaner og Statistisk Sentralbyrå. Prisdirektøren og Vegdirektøren er også begge sosialøkonomer. Dessuten har vi mange sosialøkonomer i andre ledende stillinger i staten og i mellomsjiktet.

Det har ikke alltid vært

¹⁾ Jeg går her ikke inn på undervisningsstellet og stillinger under NAVF. Heller ikke går jeg inn på den sosialøkonomiske utdannelse som skjer utenom cand.oecol.-utdannelsen ved Universitetet i Oslo.

*) Arne Øien er direktør i Statistisk Sentralbyrå.

ber innen statsadministrasjonen som den sosialøkonomiske utdannelsen synes å passe for – og hvor godt den passer. Til slutt vil jeg komme inn på hvordan utdannelsen etter min vurdering kan forbedres ut fra statsadministrasjonens behov.

2. Kandidatene

Eksamensstatistikken fra sosialøkonomisk embetseksemten 1980–1981 og våren 1982 ser slik ut:

Hovedkarakter	
2.55 og bedre:	20%
2.60–2.75:	32%
2.80 og svakere:	48%

Dessuten vet vi at mange studenter som begynner med faget, ikke fullfører utdannelsen.

Ved ansettelse av ferske kandidater til stillinger i statsadministrasjonen der det kreves sosialøkonomisk embetseksemten, legges det stor vekt på hovedkarakteren. Ved valg mellom to brukbare nye kandidater vil gjerne hovedkarakteren gjøre utslaget, i hvert fall hvis differansen er mer enn 5 eller 10 hundredeler.

Som nevnt tar en helst inn folk med laud og meget nödig kandidater med 2.90 eller svakere.

Noen vil kanskje mene at ansettelsespraksisen i statsadministrasjonen er uheldig. Jeg mener at den ikke er det. Det er god korrelasjon mellom hovedkarakterer og kvaliteten av det arbeid kandidatene senere gjør som sosialøkonomer.

Enkelte vil vel hevde at de karakterflinke gjør det godt fordi andre karakterflinke bedømmer prestasjonene. Hvis kandidatene hadde blitt bedømt ut fra statstjenestens og samfunnets «egentlige» behov, ville resultatene kunne ha blitt annenledes. Jeg ser ikke bort fra at det kan være en kjerne av sannhet i et slikt resonnement, men jeg vil likevel forsøre gjeldende

praksis. En alternativ praksis ville trolig innebære større vilkårlighet og dårligere utvalg. Jobbene i staten krever ofte det samme som eksamen: Evne til å formulere et fornuftig svar under tidspress – skikkelig og ryddig framstilt.

Vi har erfaring for at kandidater med haud – og da særlig de med svak haud – oftest er lite egnet til de arbeidsoppgaver staten tilbyr sosialøkonomer. De eksperimenter som er gjort med å ansette slike folk, frister som hovedregel ikke til gjentakelse. Selvfølgelig finnes det unntak, men gjeldende ansettelsespraksis synes vel begrunnet som regel.

Ut fra det som her er sagt, egner statstjenesten seg dårlig for de sosialøkonomiske kandidater som har svak eksamen, og dette gjelder trolig mellom en halvpart og en tredjedel av samtlige kandidater. Hva blir det til med disse kandidatene? Inntektsstatistikken for sosialøkonomiske kandidater viser at de fleste greier seg bra i andre jobber. De tjener til dels bedre enn sine fagfeller i offentlig tjeneste med bedre eksamen. Vi har således grunn til å tro at de fleste haud-kandidatene gjør god nytte for seg i samfunnet. Men har de selv og samfunnet noe rimelig utbytte av den sosialøkonomiske utdannelsen? Jeg stiller meg skeptisk til det, men må innrømme at jeg har lite å bygge en slik formodning på.

3. Jobbene

(3.1) De jobber staten tilbyr sosialøkonomer er plassert over et ganske bredt felt. Jeg skal komme inn på noen av hovedområdene.

Det gjøres en god del forskning eller forskningspreget arbeid ut fra makroøkonomiske problemstillinger – eksempelvis formulering og bruk av makro-

økonomiske modeller eller estimering av etterspørrelselsrelasjoner. Slikt arbeid blir bl.a. gjort ved Forskningsavdelingen i Statistisk Sentralbyrå, i Norges Bank og i noen grad i Finansdepartementet. For slikt arbeid passer den sosialøkonomiske utdannelsen svært godt, i hvert fall bedre enn noen annen, og arbeidsfeltet er dominert av sosialøkonomer. Her stilles det imidlertid strengere karakterkrav enn vanlig. Svært mange av dem som arbeider med slike oppgaver er hentet fra beste karaktergruppe i oppstillingen ovenfor.

Ved siden av de analyser og prognosemodeller som har et rent sosialøkonomisk innhold, arbeider sosialøkonomer i staten også med forskningsoppgaver som går inn i tilgrensende fagområder. Statistisk Sentralbyrå arbeider eksempelvis med prognosar for befolkningsutvikling og for framtidig forbruk av el-kraft. Olje- og energidepartementet har fått utviklet en modell for framtidige oljeinntekter, osv. Ved løsningen av slike oppgaver spiller sosialøkonomer også ofte en viktig rolle, men her er de ikke i samme grad enerådene. Økonomenes konkurranseskraft ville bedres på dette feltet hvis:

- sosialøkonomenes kunnskaper om modellteknikk ble ytterligere styrket,
- sosialøkonomene ble litt mer orientert mot og litt mer forberedt på å samarbeide med andre faggrupper.

(3.2) Andre typer arbeidsoppgaver, som til dels flyter sammen med analysearbeid, er økonomiske utredninger. Sosialøkonomene dominerer ved det makroøkonomiske utredningsarbeidet, f.eks. utarbeiding av nasjonalbudsjettet, de økonomiske delene av langtidsprogrammet, og innstilling fra Det tekniske

beregningsutvalg for inntektsoppgjørene. Vi kan med trygghet si at den sosialøkonomiske utdannelsen gir en god bakgrunn for denne typen arbeid. Andre grupper konkurrerer i hvert fall ikke godt. Men også her er dette betinget av at kandidatene er dyktige, noe som gjerne innebærer at de har oppnådd en forholdsvis god eksamen. Kravet er gjerne laud og helst en god laud.

Mange økonomiske utredninger går inn på sektorpolitikk eller bedriftsøkonomiske problemstillinger. Andre utredninger går utover rent økonomiske problemstillinger. Eksempler kan være en Stortingsmelding om jordbrukspolitikk, en utredning om en nasjonal helseplan, eller de generelle avsnitt i langtidsprogrammet. I slikt utredningsarbeid er sosialøkonomenes plass i bildet ikke alltid framtredende, selv om mange sosialøkonomer er engasjert også i slikt arbeid. Det er vanskelig å gi en generell karakteristikk av hvor godt den sosialøkonomiske utdannelsen passer til slikt arbeid, fordi arbeidet er så ulikeartet. Skal økonomene hevde seg godt ved disse oppgavene, må de imidlertid etter min oppfatning først og fremst hevde seg som *sosialøkonomer*. De bør beherske analyseteknikken og begrepsapparatet fra økonomisk makro- og mikroteori. De bør kjenne hovedtrekkene i velferdsteorien. De bør kunne hovedtrekkene i de viktigste norske og internasjonale aktuelle økonomiske utredninger og i norsk og internasjonal økonomisk statistikk, og de bør vite hvor de kan finne ytterligere stoff om disse emnene. Det ville selvfølgelig være til god hjelp om sosialøkonomene dessuten hadde hatt god innsikt i de andre fagområder de kommer i kontakt med, i mer spesielle næringspolitiske emner,

STATEN

BW 83

I mange statlige stillinger er sosialøkonomisk embeteksamen en fin inngangsbillett.

osv. Her må vi imidlertid se i øynene at enhver rimelig studieplan ville bli sprengt om studentene også skulle prøve å bli fortrolige med alle aktuelle saksområder.

Ut fra et slikt syn vil jeg hevde at den sosialøkonomiske utdannelsen er rimelig godt innrettet mot mye av det utredningsarbeid som skjer i staten. Sosialøkonomenene kan ofte tilføre utredningene verdifull innsikt. Det må imidlertid tas forbehold om at denne utdannelsen (selvfølgelig) ikke gir grunnlag for at sosialøkonomenene monopoliserer *alt* utredningsarbeid som omhandler økonomi. – Ofte vil *tverrfaglige team* være ønskelige. Dessuten vil mange av de jobber det her er tale om, kreve etterutdanning eller on-the-job-training i spesielle saksområder.

(3.3) Et tredje viktig arbeidsfelt for sosialøkonomer i staten er *produksjon*

av økonomisk statistikk. Sosialøkonomenes spesielle styrke ligger her i kjennskap til det økonomiske begrepsapparat («hva skal vi måle»), i kunnskaper om hva statistikken skal brukes til («hvorfor skal vi måle det») og i den opplæring de har fått i praktisk og teoretisk statistikk («hvordan skal vi måle det»). Sosialøkonomenene har fått en dominerende plass også på dette arbeidsområde. Og også her må vi vel kunne si at utdannelsen passer for statstjenesten. De kandidater som kommer borti denne type arbeid, synes kanskje ofte at de har mindre bruk for de mest dyptpløyende deler av den økonomiske teori og mer bruk for noe av statistikken og det stoffet i pensum som omhandler aktuelle samfunnsspørsmål. En slik tanke kan imidlertid lett føres for langt: det kan kreve be-

tydelig teoretisk innsikt å svare på de tre spørsmålene ovenfor, og de er sentrale i statistikkproduksjonen. Sosialøkonomenes fortrinn som statistikkprodusenter ligger særlig på den økonomiske statistikk og kanskje særlig den som skal integreres i nasjonalregnskapet. På andre statistikkområder nytes dels sosialøkonomer, dels folk med annen utdanningsbakgrunn: sosioologer, aktuarer, realister med statistikk, geografer, m.fl. Sosialøkonomenes relative styrke også på disse andre statistikkområdene er deres innsikt i statistiske systemer (nasjonalregnskap) og metoder.

(3.4) Ved siden av de arbeidsområder som er nevnt, brukes sosialøkonomer i statsadministrasjonen også til *behandling av enkeltssaker* med mer eller mindre økonomisk innhold: søker om løvye eller

stønad, bevilgningssaker, prisforskrifter for visse varer, osv. I mange tilfeller gjør sosialøkonomer åpenbart godt arbeid i slike jobber. Det er også grunn til å tro at de har nytte av den sosialøkonomiske utdannelsen. Her vil imidlertid annen utdannelsesbakgrunn ofte gjøre seg like bra eller bedre. Juristene har ofte et klarere syn for likebehandlingsprinsippet og de konsekvenser som følger av dette. Siviløkonomer setter seg ofte lettere inn i bedriftsøkonomiske forhold, samtidig som de også har et visst grep på makroøkonomiske problemstillinger.

(3.5) Endelig ender en del sosialøkonomer opp med arbeid som vi kan karakterisere som *generell administrasjon*. For rent administrativt arbeid gir sosialøkonomisk utdannelse etter min vurdering ingen fortrinn (ved en helhetsbedømmelse) jamfört med for eksempel utdannelse som jurist eller siviløkonom. Dette syn er vel også i overensstemmelse med den ansettelsespraksis staten følger.

For *lederstillingene* er det vanlig å klage over at vi mangler folk med lederdannelse – vi mangler ifølge dette *profesjonelle ledere* i staten. Nå tror jeg imidlertid at staten som helhet trenger ledere med utdannelsesmessig bakgrunn fra ulike fagfelter. Staten trenger bl.a. en del ledere med god innsikt i økonomiske spørsmål. En finansråd bør ikke bare være en profesjonell leder, han bør også ha betydelig faglig innsikt i Finansdepartementets arbeidsområde, sjefdirektøren i Norges Bank må ha betydelig innsikt i pengepolitiske forhold og i norsk og internasjonal økonomi, osv. Her vil en sosialøkonomisk utdannelse ofte passe bedre enn annen utdannelse. Sosialøkonomer i slike stillinger må imidlertid også trekke på annen erfaf-

ring og kunnskapsstoff som de må erverve seg etter studietiden. Spesiell ledertutdannelse kan f.eks. være aktuelt som etterutdannelse.

4. Bør studiet legges om

Kan vi på bakgrunn av det foregående si at den sosialøkonomiske utdannelsen bør legges om? Jeg mangler noe av de kunnskaper som bør inngå i et beslutningsgrunnlag, men jeg heller likevel til en oppfatning om at studiet bør legges noe om. Særlig bør effektiviteten i undervisningen styrkes en god del, og kvalitetskravene bør skjerves. Dette må det være mulig å få til. For 25 år siden var norske sosialøkonomers status slik at de sto stertere relativt sett i kampen om jobber i internasjonale organisasjoner enn det de gjør i dag. I dag står vi i grunnen ikke spesielt sterkt. Norske sosialøkonomiske kandidater blir trolig bedre utdannet nå enn dengang, men utdannelsen må ha bedret seg enda mer ute i verden. Et program for

forbedring av studiet burde etter min oppfatning inneholde disse elementene:

- Strykgrensen bør strammes til, slik at langt færre får eksamen av dem som likevel ikke vil få jobb i kraft av sin utdannelse.
- En innretter studiet slik at den overveiende del av den nødvendige utvasking av studenter skjer i første studieår. Dette vil i seg selv kunne bedre undervisningsforholdene fordi det blir færre studenter pr. lærer, men også fordi studentmiljøet blir bedre. (Til dem som synes dette er hard kost, vil jeg minne om at vi oftest vil gjøre en god gjerning mot dem som vaskes ut.)
- I studiet holdes vekten på det teoretiske stoffet – det er slikt stoff det er særlig vanskelig å tilegne seg senere i livet. Det sentrale stoffet må som nå være: økonomisk makro- og mikroteori, velferdsteori og noe statistisk teori og økonometri. Kunnskapsstoffet om det norske samfunnet må holdes innenforholdsvis stramme ram-

mer, men en bør legge vekt på at studentene skal kjenne en del hovedtrekk og kilder.

- Bedriftsøkonomien kan kuttes ut som en spesialiseringstmulighet. Her må andre utdanningstilbud være å foretrekke for studentene.
- Det gis i studiet en kortfattet orientering om andre fagkretser, med sikte på at studentene senere skal kunne samarbeide i tverrfaglige team. Det gis eksempler på samarbeid i tverrfaglige grupper.
- Så lenge EDB-undervisningen er utilstrekkelig i skolene, må studentene gis en viss obligatorisk utdannelse (som brukere) i EDB. Dette må skje tidlig i studietiden slik at senere øvelser kan baseres på EDB.
- Selv utdannelsen legges opp noe mer skolemessig – dvs. større vekt på kurs og øvelser. Spesielt bør studentene få kjøre enkle makromodeller over EDB-terminaler.

Når vi diskuterer den sosialøkonomiske utdannelsen, må vi legge til grunn at stu-

dentene aldri vil bli *ferdigutdannet* med en embetseksamen. Universitetsutdannelsen må følges opp med on-the-job-training og etterutdannelse. Kandidatene bør imidlertid være godt forberedt til slik utdannelse.

For de fleste sosialøkonomer må den tyngste teoretiske utdannelsen unnagjøres i studieårene, fordi denne krever så sterk mobilisering. Kunnskaper om faktiske forhold er det lettere å tilegne seg senere i livet.

Vi må dessuten legge til grunn at det *ikke* er et mål å få sosialøkonomer inn i alle slags jobber. Vi må innrette utdannelsen med sikte på at sosialøkonomene skal være best mulig skikket for visse typer jobber – ikke for alle. Jeg har ovenfor prøvd å forklare hva slags jobber det er tale om i staten, og hva vi kan gjøre for at den sosialøkonomiske utdannelsen skal bli best mulig skikket for disse.

Uten å ha gått inn på dette, tror jeg ikke mine tilrådinger står i strid med behovene i den private sektor.

BYRÅSJEF (engasjement)

til Økonomiavdelingen, Realøkonomisk seksjon

Byråsjefen skal arbeide med saker og utredninger innen området strukturanalyse og tilbuddssideøkonomi.

Søkere bør ha sosialøkonomisk embetseksamen eller tilsvarende utdannelse. Det vil bli lagt vekt på erfaring med makroøkonomisk analyse, analytiske evner og evne til arbeidsinnsats.

Engasjementet vil være fra 1. september og ut året. Mulighet for senere fast ansettelse kan påregnes.

Nærmere opplysninger ved ekspedisjonssjef Thorvald Moe i tlf. 11 98 10 eller underdirektør Jan F. Qvigstad i tlf. 11 98 26.

Lønnstrinn 27.

Søknadsfrist 1. september 1983.

Søknader sendes
FINANS- OG TOLDEPARTEMENTET
Administrasjonskontoret
Postboks 8008 Dep., Oslo 1

Den sosialøkonomiske utdannelse i Norge – kan den brukes i det private næringsliv?

Det økonomiske studium ved Universitetet i Oslo er gjennom hele etterkrigstiden blitt oppfattet som svært teoretisk. Det har for utenforstående vært lett å henge ut sosialøkonomenes som livsfjerne teoretikere. Dette uheldige inntrykk vil kunne dempes ved en mer bevisst satsing på (anvendbar) bedriftsøkonomi.

Red.

SIGMUND KJOS

Sosialøkonomer og siviløkonomer har i dag langt på vei delt arbeidsmarkedet mellom seg. For sosialøkonomiske kandidater er det den offentlige forvaltning som er det viktigste arbeidsmarked. For siviløkonomer er det naturlig å taske på en stilling i næringslivet. Gjennom de senere år har henimot 60 prosent av sosialøkonomenes etter eksamen fått ansettelse i offentlig forvaltning mot bare 12 prosent i privat virksomhet. For siviløkonomer er tallene omvendt. Henimot 60 prosent har fått arbeid i privat virksomhet mens 19 prosent har fått sin første stilling i offentlig forvaltning. Når man så tar i betraktning at det uteksaminereres omtrent tre ganger så mange siviløkonomer som sosialøkonomer, blir bildet klart: Det er siviløkonomenes som dominerer i næringslivet, mens sosialøkonomene har en sterk stilling i offentlig administrasjon.

sjon der imidlertid siviløkonomenes også står sterkt.

Ovennevnte tall gjelder sysselsetting et halvt år etter eksamenstidspunktet. I en viss utstrekning har man sett at sosialøkonomer får sin første arbeidserfaring i den offentlige forvaltning og at de så går over i privat virksomhet etter noen år. For enkelte typer arbeid i bedrifter og næringsorganisasjoner har en slik bakgrunn i offentlig forvaltning vært ansett som nyttig og hensiktsmessig.

Noen vandring av sosialøkonomer den omvendte vei – fra privat til offentlig virksomhet – har ikke funnet sted selv om det i høy grad kunne vært ønskelig. Det er antagelig gunstig at det skjer en forflytning av arbeidskraft fra offentlig til privat virksomhet og motsatt vei. Disse to miljøene vil i mange situasjoner måtte samarbeide om løsning av oppgaver. Det er derfor viktig at de personer som representerer de to miljøene ved forhandlinger eller på annen måte, har forståelse for hvilke hensyn den annen part må ta ved behandlingen av en sak.

Når man i næringslivet skal besette stillinger som

krever høyere økonomisk utdannelse, er det naturlig at valget i de fleste tilfelle faller på siviløkonomer. De arbeidsoppgavene som man ønsker løst av personer med høyere økonomisk utdannelse, vil som oftest ligge innenfor områdene økonomisk analyse og kontroll, budsjetting og regnskap. Det er bedriftens situasjon og muligheter man ønsker belyst, ikke utviklingstendensene i samfunnsøkonomien.

I valget mellom sosialøkonomer og siviløkonomer vil siviløkonomenes her stille med betydelige fortrinn fra sin utdannelse. Ingen vil selvsagt vente at en siviløkonom direkte fra universitetet uten videre kan gå rett inn i en bedriftsorganisasjon og løse krevende praktiske oppgaver. For den bedrift som skal ansette en økonomisk medarbeiter, er det viktig at man får en person som snarest mulig kan løse konkrete, løpende oppgaver. Bakgrunnen fra en handelshøyskole er for dette formål selvsagt ikke perfekt. Her som ved andre studier vil det være et betydelig gap mellom det man kan lære i løpet av studiet og den innsikt og erfaring

som skal til for å løse praktiske oppgaver på en selvstendig måte.

Likevel vil siviløkonomen normalt fra sin utdannelse ha tilegnet seg en del kunnskaper om hvordan konkrete arbeidsoppgaver innenfor hans fagområde kan løses. Han kjener visse metoder og systemer som er direkte anvendelige på mange av de arbeidsoppgavene han normalt vil stå overfor i en bedrift. Siviløkonomen vil således ha en viss bakgrunn fra praktisk regnskap og forutsetninger for å vurdere prinsippsspørsmål innenfor regnskap.

Bedrifter som ansetter økonomer, ønsker å skaffe seg en praktisk anvendelig dyktighet. I dagens situasjon representerer siviløkonomen i kraft av sin utdannelse mere av slik salgbar dyktighet enn sosialøkonomien. Ansettelse av en siviløkonom er derfor det normale. Ansettelse av en sosialøkonom er oftest et unntak som enten vil være begrunnet med at man skal besette en helt spesiell stilling som krever generell samfunnsøkonomisk innsikt eller man står overfor en søker som ser ut til å være

*) Sigmund Kjos er direktør i Norsk Hydro a.s.

meget dyktig og man prioritører dyktighet fremfor spesiell bakgrunn og innsikt tilpasset oppgavene i den stilling som skal fylles.

Ved en del stillinger for økonomer i banker vil man foretrekke at den som anses er sosialøkonom. Utviklingen i samfunnsøkonomien griper på mange måter dypere inn i bankenes arbeidsbetingelser enn den gjør det i andre bransjer. Bankene står sentralt i samfunnsøkonomien, og den generelle økonomiske politikken påvirker bankene på flere og teknisk sett mere kompliserte måter enn hva tilfellet er f.eks. for en industribedrift. En ganske dyp innsikt i samfunnsøkonomiens virkemåte spesielt innenfor penge- og kredittpolitikk er av sentral betydning ved økonomisk planlegging og styring i banker. Sosialøkonomer står derfor ofte sterkt ved besettelsen av stillinger innenfor feltene økonomisk planlegging og kontroll, regnskap, likviditetsstyring og valuta i banker.

I industribedrifter vil sosialøkonomene være selvskrevne når det gjelder stillinger innenfor områdene konjunkturanalyse og konjunkturprognosenter. Sosialøkonomene bør også stå sterkt ved besettelse av stillinger innenfor generell økonomisk planlegging.

For andre stillinger for økonomimedarbeidere i næringslivet vil sosialøkonomene i mange tilfelle bli vurdert som like interessante søker som siviløkonomene hva angår faglig bakgrunn. I de fleste tilfelle vil siviløkonomer likevel i praksis bli ansatt, dels fordi de vil være mer generelt anvendelige i økonomi arbeidet i bedriften og dels fordi tilgangen på siviløkonomer er vesentlig større enn tilgangen på sosialøkonomer.

Er så denne situasjonen gunstig? Ville miljøet i den offentlige forvaltning og i

bedriftene være bedret med at man innenfor hvert av miljøene fikk et mere utstrakt samspill av personer med litt forskjellig økonomisk utdannelse? Eller fungerer den arbeids- og miljødeling som man i dag i stor utstrekning har, såpass bra at det ikke er grunn til å forsøke å endre mønsteret?

Generelt er det selvsagt slik at det er en fordel innenfor et faglig miljø å ha personer med noe avvikende bakgrunn hva gjelder utdannelse og erfaring. Uensartet bakgrunn kan gi idérikdom og inspirasjon i arbeidsmiljøet. De fleste bedrifter vil lett være preget av en viss faglig isolasjon fordi de tross alt arbeider alene. Kontaktene med andre bedrifter i lignende stilling vil ofte være begrenset på grunn av geografisk avstand, konkurransesituasjon og selvsagt mangel på tid til å opprettholde en kontaktflate utad. Det at man i miljøet innenfor ett og samme fagfelt har personer med forskjellig bakgrunn, kan gi flere faglige impulser over et bredere spektrum av et fagområde.

Ut fra slike betraktninger kunne det nok være ønskelig at sosialøkonomene i sterke grad var representert i økonomimiljøene i bedriftene. Skal det bli mulig i noen vesentlig større utstrekning enn hittil, er det nok nødvendig å foreta endringer i det sosialøkonomiske studiet slik at sosialøkonomiske kandidater i noe større grad enn i dag har praktiske anvendelige kunnskaper innenfor arbeidsområder som er matnyttige for bedriftene. På den annen side er det selvsagt ikke noe mål å gjøre sosial- og siviløkonomutdannelsen mest mulig like. De to utdannelser representerer i dag forskjellige tyngdepunkter innenfor ett og samme fagområde, og det bør de fortsette å gjøre.

Det er den generelle innsikt i teoretisk samfunnsøkonomi som er norske sosialøkonomers styrke. Det er økonomisk teori som har vært prestisjefaget innenfor studiet, og det er også der det faglige nivå klart har ligget høyest. Den styrken som ligger i dette, bør man ikke gi slipp på. Det spørsmål som kan reises, er om det ikke samtidig ville være mulig også å gjøre bedriftsøkonomien til mere av et prestisjefag enn i dag.

Det man i næringslivet kunne ønske seg, ville være en sosialøkonom som også hadde betydelig interesse for og innsikt i bedriftsøkonomi både praktisk og teoretisk. I dag har det bedriftsøkonomiske fagområdet åpenbart forholdsvis lav prestisje og tillegget begrenset vekt innenfor det sosialøkonomiske studiet. Hvis man kunne gjøre bedriftsøkonomi til et prestisjefag nr. 2 ved siden av fagområdet teoretisk samfunnsøkonomi, ville man kunne utvikle en type økonomisk utdannelse som ville gjøre sosialøkonomene konkurransedyktige ved besettelsen av de fleste stillinger i næringslivet.

Grunnlaget for bedriftsøkonomisk innsikt er regnskap. En grundig opplæring i praktisk og teoretisk regnskap som en obligatorisk del av økonomistudiet burde overveies. Et solid faglig grunnlag i praktisk regnskap og regnskapsteori ville være et verdifullt supplement til den teoretiske økonomi. Mange av de problemstillinger man står overfor innen regnskapsteoriene, har en nærliggende sammenheng med økonomisk teori generelt.

I pensumlisten for økonomistudiet heter det: «Pensum og undervisning tar i vesentlig grad sikte på å vise hvordan økonomisk teori og visse operasjonsanalytiske metoder kan brukes som hjelpemidler ved planlegging og kontroll av be-

driftens drift og investering.» Dette, sett i sammenheng med pensumlisten, tyder dog på at orienteringen i faget bedriftsøkonomi er forholdsvis teoretisk, og at det kanskje oppfattes som noe i retning av et underbruk under den teoretiske samfunnsøkonomien. Dette er åpenbart en for snever orientering dersom man skal fremstille bedriftsøkonomien som et levende og praktisk anvendelig fagområde. Teorien er viktig og ville kunne gi en særlig styrke når den forenes med en forholdsvis høy grad av praktisk innsikt.

Det økonomiske studiet ved Universitetet i Oslo har gjennom hele etterkrigstiden av utenforstående blitt oppfattet som svært teoretisk anlagt. Det har derfor vært lett å henge ut sosialøkonomer som teoretikere med liten forståelse for de daglige økonomiske realiteter i næringslivet såvel som i samfunnsøkonomien. En slik stempling av et miljø som teoretisk og livsfjernet innebærer i det lange løp en fare i retning av å svekke miljøet, redusere dets tiltrekningssirkel og åpenhet for påvirkning utenfra. Isolasjon i forhold til verden omkring er et problem for mange akademiske institusjoner. En satsing på bedriftsøkonomi som et prestisjefag nr. 2 burde kunne motvirke inntrykket av norske sosialøkonomer som virkelighetsferne teoretikere. Samtidig burde et bredt og sterkt bedriftsøkonomisk miljø kunne hjelpe studentene til å bygge bro mellom teori og praksis og oppfatte sitt fag i en bredere og riktigere sammenheng.

Det er krevende og ofte frustrerende for de fleste å gjennomgå sterkt teoretisk pregede studier. At et slikt studieopplegg er nyttig og nødvendig for å tilegne seg en grundig innsikt i samfunnsøkonomien, må fortsatt være et utgangspunkt. Inn-

sikten i samfunnsøkonomien bør imidlertid kunne bli bedre fundert og mere nysansert dersom man samtidig har en solid forankring i praktisk bedriftsøkonomi såvel som i bedriftsøkonominisk teori. Et slike samspill mellom teoretisk økonomi og anvendt økonomi burde kunne skape en kvalitetsmessig bedre økonomiutdannelse enn i dag. Svakheten ved økonomistudiet slik jeg opplevet det, og slik jeg har en følelse av at det også kan oppleves i dag, var en sulteforing på praktiske impulser fra den levende økonomien som sirkulerte utenfor enten det nå gjaldt samfunnsøkonomien eller bedriftsøkonomien.

Det vil sikkert kunne hevdes at det innenfor rammen av det nåværende økonomistudium ikke er mulig å innpassere mere bedriftsøkonomi. Her som i de aller fleste andre situasjoner bør imidlertid en kritisk gjennomgang av hva studietiden faktisk anvendes til, kunne avdekke muligheter for å ta bort mere perifere deler av pensum og kanskje også enkelte fagområder som ikke er helt avgjørende for kvaliteten og anvendeligheten av utdannelsen. Her som i andre studier foreligger det sikkert også muligheter for en effektivisering av studiet. Som helhet burde det være

mulig å utvide faget bedriftsøkonomi uten å forlenge studiets varighet.

Som en oppsummering kan man si at det er avgjørende at man beholder det verdifulle i den teoretiske fordypning i samfunnsøkonomien og teoretisk statistikk som skjer i økonomistudiet i dag. De krav til analyse og resonnement som er etablert innenfor dette fagområdet, og som er noe av den viktigste ballast som økonomistudentene får med seg fra Universitetet i Oslo, må for all del bevares. Det er her styrken og egenarten ved studiet ligger. Studiet har lidd av at det inneholder for meget teori og for liten mulighet for studentene til å anvende teoriene på praktiske situasjoner i samfunnsøkonomien og i bedriftene. Sosialøkonomer med en forholdsvis bred bedriftsøkonominisk bakgrunn kunne bli meget attraktive for et større spektrum av arbeidsoppgaver i næringslivet samtidig som de antagelig også ville være bedre egnet til å løse de oppgavene de normalt får i offentlig administrasjon. De ville fortsatt være sosialøkonomer og ikke siviløkonomer, men de ville ha en innsikt i bedriftsøkonomi som er mere i samsvar med den betydning bedriftsøkonomien har innenfor økonomien som helhet.

Etterutdanningskurs i sosialøkonomi

Sosialøkonomisk institutt ved Universitetet i Oslo i samarbeid med Norske Sosialøkonomers Forening og Landssekksjonen for økonomiske fag i Norsk Lektorlag inviterer til etterutdanningskurs i sosialøkonomi for sosialøkonomilærere i den videregående skole – på Sundvollen Hotell, 6. og 7. oktober 1983.

Det vil bli en forelesningsserie om arbeidsmarkedsspørsmål: Teorier for arbeidsløshet (professor Tore Thonstad), Nedsettelse av arbeidstiden som middel mot arbeidsløshet (professor Michael Hoel), Arbeidsmarkedet for kvinner (vit.ass. Hege Torp). Videre vil man ta opp Dynamisk skattekjønn (amanuensis Asbjørn Rødseth) og en del emner innen internasjonal økonomi: Valutaspørsmål (professor Per Meinich), Råvarerepris-stabilisering (professor Preben Munthe) og Konkurranseevnen overfor utlandet (professor Victor Norman).

Foreleserne vil forsøke å legge vekt på en presentasjon av stoffet som kan være til hjelp i kursdeltakernes videre arbeid, og det vil

også bli avsatt tid til en organisert diskusjon om pedagogiske problemer.

I henhold til rundskriv av 26. mars 1979 fra Statens lærerkurs er kursavgift fravært for dette kurset. Deltakerne må for øvrig selv bekoste reise og opphold. Prisen på internatopp holdet er kr. 455,- med tillegg kr. 150,- for enkeltrom. En gjør her oppmerksom på arbeidsgivers generelle ansvar når det gjelder (finansiering av) etterutdanning.

Det er søkt Kirke- og undervisningsdepartementet om å få godkjent kurset som et kurs som gir grunnlag for tilståelse av permisjon med lønn for tilsatte i skoleverket.

Nærmere opplysninger gis av kurslederen Erik Grønn, Sosialøkonomisk institutt (tlf. 45 51 34).

Bindende skriftlig påmelding sendes innen 5. sept. 1983 til: Gro Winsnes, Sosialøkonomisk institutt, Postboks 1095, Blindern, Oslo 3.

Deltakerne vil i løpet av september 1983 få tilsendt en nærmere oversikt over forelesningene.

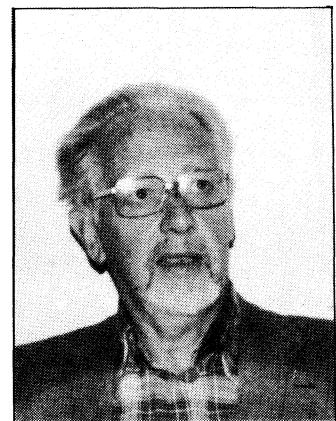
Økonomi og kommunalt selvstyre

Vi minner om kurset i Økonomi og kommunalt selvstyre i Trondheim 27. og 28. september. Det er noen få ledige plasser igjen.

Ta kontakt med sekretariatet, telefon 20 22 64 snarest.

Forholdet mellom sosialøkonomer og siviløkonomer

Faglig fordypning eller mer allsidig utdannelse

GERHARD STOLTZ*)

Skal vi sammenlikne siviløkonomer og sosialøkonomer er det nødvendig å ta hensyn til studiene *omfang, dybde og innhold*. Vi burde vel også ta hensyn til ulikheten i rekruttering, motivering og holdninger til de to gruppene, men det er så vanskelig at jeg skal holde meg unna det.

Når det gjelder omfanget av studiene er det ikke lengre mye som skiller. Da Norges Handelshøyskole startet opp i 1936 var studiet to-årig. Dette var temmelig tynt i forhold til sosialøkonomisk embeteksamen, som forutsatte 5 års studium. Forlengelsen av siviløkonomstudiet til 3 år rettet forholdet noe opp, og det skjedde også en viss lempning i studiet til embeteksamen. Etter den siste utvidelse av siviløkonomstudiet (vedtatt fra 1975, første eksamen 1979) er dette normert til 4 år og embetsstudiet til 4½ år (inklusive ex.phil.). Vi står nå i en situasjon hvor vi kan regne de to studiene som *likeverdige i omfang*.

Forskjellene mellom de to utdanninger ligger på de to andre områdene – faglig *innhold* og *fordypning*. Det sosialøkonomiske studiet er

et *enhetlig fagstudium*, med et hjelpefag, statistikk, som en integrert del av hovedfagstudiet. Siviløkonomstudiet er et *faglig assortert studium* med stor bredde og valgfrihet. Slik det er organisert ved NHH har alle studenter to valgfag og de to plikttagene samfunnsøkonomi og bedriftsøkonomi. Men bedriftsøkonomi er igjen et felt med stor faglig spredning og liten indre sammenheng mellom delene når en sammenlikner med delfagene i sosialøkonomisk embeteksamen. Det omfatter hos oss ikke bare rene økonomifag som regnskap og økonomisk analyse. Det dekker også fagområder hvis basis ligger (eller kan ligge) i andre vitenskaper, som organisasjonslære, personaladministrasjon, markedsføring, m.v. Navnene på disse fagdelene indikerer kanskje også at siviløkonomstudiet i høyere grad enn et akademisk fagstudium er siktet inn mot løsning av konkrete, sammensatte problemer. Selv om det er en betydelig grad av gjensidig forsterking mellom de mange delfagene, medfører den faglige spredning at siviløkonomer ikke på noe felt når den samme faglige fordypning som sosialøkonomer gjør i sitt fag.

Når vi skal sammenlikne sivil- og sosialøkonomer, står vi overfor det problem at siviløkonomene er en blandet skare. For det før-

ste utdannes for tiden kanskje bare ca. halvparten av alle norske siviløkonomer ved NHH. De øvrige kommer fra utenlandske læresteder. I tillegg kommer diplomøkonomene fra Bedriftsøkonomisk Institutt, som forventes å få tittel siviløkonomer i nær fremtid. NHH har av tradisjon et ganske stort innslag av samfunnsøkonomi i studiet sammenliknet med tilsvarende utenlandske læresteder og med BI. For mange siviløkonomer kan derfor forholdet være at den faglige fellesskap med sosialøkonomiske kandidater er praktisk talt lik null. For NHH-kandidatene vil forholdet variere noe, avhengig av valg som treffes. Den rene samfunnsøkonomi kan antas å utgjøre obligatorisk ca. ett av de fire år studiet varer. Med visse valg av valgfag og såkalte særrområder kan andelen overdekkende stoff økes til 1½ eller kanskje helt opp til 2 år. I tillegg kommer at matematikk og statistikk ved NHH utgjør deler av de samme fag til embeteksamen.

En slik sammenlikning må nødvendigvis bli ufullstendig, bl.a. fordi økonomiske resonneringer fra flere deler av bedriftsøkonomien har positive ringvirkninger i samfunnsøkonomien. Det forholdsvis sterke innslag av samfunnsøkonomi ved NHH er imidlertid et forhold av stor be-

tydning for en vurdering av konkurransesgrensen mellom de to grupper av kandidater.

Det skulle etter det jeg har sagt være klart at i arbeidsoppgaver hvor det trengs analyse og vurdering ut fra en samfunnsøkonomisk synsvinkel, vil det praktisk talt bare være plass for cand. oecon.'er. Sosialøkonomens fornemste kjennetegn skulle være evnen til «å se tingene i sammenheng», og her har siviløkonomen ved sitt oppstykkete studium et handicap. Når man finner en og annen siviløkonom med slike oppgaver, skyldes det spesialinteresser og svært ofte supplerende studier.

På den andre siden er det nokså åpenbart at en cand. oecon. har meget sparsomme forutsetninger for å løse de sammensatte problemer omkring produksjonsplanlegging, finansiering, markedsføring og organisasjonsutvikling i foretak. Spesialfaget bedriftsøkonomi kan hjelpe noe på dette, men det er så kort og overveiende analytisk orientert at det bare dekker begrensete oppgaver.

Hvor er det så de to grupper særlig vil møte hverandre i konkurransen om arbeidsoppgavene? Det vil skje i visse stabstjenester i større bedrifter, som er nødt til å se sin virksomhet delvis under samfunnsmessig synsvinkel, og der-

*) Gerhard Stoltz er rektor ved Norges Handelshøyskole.

for interessert i sosialøkonomer, (Direksjonssekretariatene i større banker kan være et eksempel). Det vil skje i næringsorganisasjoner, som skal analysere og presentere næringen fra samfunnsmessig synsvinkel, men samtidig må ha innsikt i og rådgivningskapasitet overfor medlemsbedriftenes problemer. De vil også møtes i offentlig virksomhet som er organisert som mer eller mindre selvstendige enheter med egne resultatkrav. Siviløkonomenes tenkemåte vil ha mye å tilføre i sykehushledelse, drift av samferdselsforetak o.l.

Siviløkonomer vil videre kunne være et godt alternativ til sosialøkonomer i offentlige sektor-administrative oppgaver, der direkte kontakt med og kontroll av enkeltforetak, private eller offentlige, er en viktig oppgave. Der det skal utformes tiltak med sikte på enkeltbedrifter er innsikt i bedriftsøkonomi vesentlig.

Siviløkonomene har etterhvert trengt seg inn på gamle sosialøkonomiske enemerker, men «arbeidsoppgaver hvor det trengs analyse ut fra en samfunnsøkonomisk synsvinkel, vil det praktisk talt bare være plass for cand. oecon'er».

Det virker som dette ikke alltid har vært forstått.

Endelig vil de kunne møtes i sentraladministrative funksjoner, langt inne i Finansdepartementet. Der hvor virksomheten er karakterisert ved stikkordene

kontroll og effektivisering ser siviløkonomene ut til å ha gode forutsetninger.

Mer presis enn dette når det gjelder hvem som er god til hva, føler jeg meg ikke i stand til å være. For mange formål vil det åpen-

bart være best at de to typer av kandidater går sammen om å løse oppgavene. De skulle ha tilstrekkelig felles grunnlag til å kunne forstå hverandre og være ulike nok til at de kan utfylle hverandre.

PLAN- OG NÆRINGSETATEN FØRSTEKONSULENT

Arbeidsoppgåver blir hovedsakleg utgreiningar og analyser om næringsliv og økonomi. Førstekonsulenten vil delta i fylkesplanarbeidet og i etatens saksbehandling. Det vil delvis bli arbeid i prosjektgrupper.

Vi søker etter sosialøkonom eller ein person med annen relevant høgre utdanning. Kjennskap til EDB og offentleg forvaltning er ein fordel. Det blir lagt vekt på gode samarbeidsevner.

Opplysningar v/Plan- og næringssjef Karl E. Gran, el. fylkesplanleggar Leif Aa. Eilertsen.

L.tr. 25, kr. 150 281.

Lønna er f.t. under revisjon.

Tilsetting skjer på vanlege fylkeskommunale vilkår, herunder 2% pensjonsinnskot. Søknad vedlagt rettkjende avskriftar av vitnemål og attestar innan 9. sept. -83 til Lønns- og personalsjefen, Fylkeshuset, 3701 Skien.

Telemark Fylkeskommune

Hva vil vi med sosialøkonomien?

Skal vi satse på «renrasete sosialøkonomer eller skal vi satse på et blandingsforhold mellom sosialøkonomi på den ene siden og bedriftsøkonomi, helseøkonomi etc. på den andre. Serck-Hanssen stiller spørsmålet og går selv inn for en «blandet» strategi.

JAN SERCK-HANSSEN

Det har vært mye diskusjon om økonomistudier i den senere tid. Særlig er det undervisning i bedriftsøkonomi som har vært diskutert, bl.a. i Hermansenkomitéens innstilling. Sterke krefter er i sving for å utvide undervisningstilbuddet i dette faget på flere nivåer. Få er vel i tvil om at en kraftig utvidelse faktisk vil skje.

Blant sosialøkonomer har det vært endel forbauselse over at ikke de viktigste lærestedene for undervisning i sosialøkonomi i større grad er trukket inn i den utredningsvirksomhet som har foregått. For på mange måter er sosialøkonomi og bedriftsøkonomi bare deler av samme fag, fremkommet ved en noe ulik vektfordeling på ulike sider ved faget. Om vi betrakter «sosialøkonomer» og «bedriftsøkonomer» som to «produkter», så har de tradisjonelt atskilt seg dels ved denne ulike vektleggingen av de enkelte økonomifag; dels ved at de har studert ulike hjelpefag; og dels ved ulik grad av fordypelse. Men uansett, så er det to «produkter» som, for å bruke fagets terminologi, har klar sammenheng både på tilbudssiden og på etterspørrelssiden.

På tilbudssiden er det i alle fall sammenheng fordi en del undervisningsstoff er felles (produksjonsteori,

prinsipper for desentralisering av beslutninger blant annet).

På etterspørrelssiden vil bedriftsøkonomer og sosialøkonomer i en viss grad konkurrere, først og fremst ved at begge gruppene kan utføre visse typer funksjoner i bedrifter og i organisasjoner, men også i skolen. I visse situasjoner kan det imidlertid også tenkes at personer med de to typene utdanning kan utfylle hverandre. En kan derfor ikke ubetinget si at de to produktene er alternative i etterspørselen.

Denne sammenhengen mellom de to produktene burde gjøre det naturlig å se utdannelse av bedriftsøkonomer og sosialøkonomer i sammenheng. Og det kan være grunn til å stille bl.a. følgende spørsmål.

1. I hvilken grad bør utdannelse av sosialøkonomer og bedriftsøkonomer sentraliseres? Bør f.eks. Sosialøkonomisk institutt, Handelshøyskolen og Bedriftsøkonomisk institutt sammes under ett tak – fysisk og/eller organisasjonsmessig?

2. I hvilken grad bør en satse på «renrasete» sosialøkonomer respektive bedriftsøkonomer; og i hvilken grad bør en satse på blandingsvarer, eventuelt på mange ulike blandingsforhold: 90% bedriftsøkonomi, 10% sosialøkonomi, 80:20, 50:50 osv.?

Det er klart at det mangler meget på at en har så stor klarhet over målsettin-

ger og ulike «produktfunksjoner» at en med særlig grad av sikkerhet kan uttale seg om hva som er den beste løsning. Men derav følger jo ikke at det ikke kunne komme noe godt ut av et forsøk på å tenke gjennom arbeidsfordelingen mellom de ulike institusjoner for økonomi-utdannelse.

Etter denne innledningen bør jeg vel komme med noen meninger og noen momenter.

Tradisjonelt har norsk sosialøkonomi vært nokså jordnær – en kan vise til tradisjoner tilbake til Schweigaard. Det ble lagt vekt på å få en utdannelse som skulle kunne danne grunnlag for politikk, som skulle danne grunnlag for å treffe fornuftige beslutninger. Det ble derfor bl.a. lagt vekt på at det trengtes data. Norske økonomer har tatt opp problemer med innsamling av data, tolkning av data (økonometri), og konstruksjon av matematiske modeller, både modeller for kvalitativ drøfting av sammenhenger og kvantifiserte modeller til makroøkonomiske planleggingsformål.

Norske økonomer har gitt bidrag som har påvirket den internasjonale utviklingen innenfor disse fagområdene. Navnene Anders Nicolai Kiær, Ragnar Frisch, Trygve Haavelmo og Leif Johansen er vel de som det er mest naturlig å fremheve.

Ser en så på norsk økonomisk debatt i dag, kan

det dessverre ofte virke som om denne norske sosialøkonomiske fagtradisjon har satt lite spor etter seg. En kan her vise til f.eks. den debatten vi nylig har hatt om prising av elektrisk kraft. Det ble der ofte vist liten forståelse for sammenhenger mellom pris og grensekostnad. Tilsvarende eksempler på at sentral sosialøkonomisk tankegang ikke har slått gjennom kan en finne i mange andre sammenhenger, bl.a. i debatt om distriktpolitikk. I slik økonomisk debatt finner en dels personer som synes å benekte at det er noe å lære av lærebokressonnementene og de konklusjone disse leder til. Men en finner også personer som er for unyanserte i anvendelse av lærebokkonklusjoner basert på forutsetninger som i for liten grad passer med virkeligheten i det konkrete spørsmål som diskuteres.

Den konklusjon jeg mener en må trekke av erfaringer fra økonomisk debatt de senere årene er at det fortsatt er meget store kommunikasjonsproblemer ved drøfting av økonomisk-politiske spørsmål. Og dette gjelder ikke bare i diskusjon der det deltar personer som er nokså perifere i beslutningsprosessene.

Professor Ebbe Hertzberg holdt i 1902 et foredrag i Statsøkonomisk forening (trykt i Statsøkonomisk tidsskrift samme år), der han understreket behovet for utbredelse av sosial-

økonomisk innsikt i et land med alminnelig stemmehett, og der han argumenterte for innførelse av faget sosialøkonomi i skolene. Om Hertzberg hadde levd i dag, tror jeg han ville funnet at det ennå er langt frem før det almene nivå av sosialøkonomisk innsikt er tilfredsstillende.

Dersom en skal nå et høyere nivå for sosialøkonomisk innsikt er det kanskje nødvendig, men sikkert ikke tilstrekkelig, at elever i skolen legger opp lærebøker i sosialøkonomi. Det er også nødvendig med undervisnings- og forskningsinstitusjoner på høyt nivå. Og det vil hvert år være nødvendig å utdanne et anselig antall personer med høy kompetanse i analyse av samfunnsøkonomiske spørsmål.

Disse personene bør selvsagt i stor grad anvendes ved de tradisjonelle arbeidsfelter for økonomer. Men utviklingen de senere årene har vist at sosialøkonomer også kan gi viktige bidrag innen felter som man tidligere tenkte var forbeholdt folk med annen utdannelsesbakgrunn, helsestelle eks. På ulike felter vil det bli behov for samarbeid med folk fra andre fag. Det er da viktig at økonomene (og de andre) er faglig gode nok både til å ha overskudd til å lære av andre, og til å få frem det som er viktig fra deres eget fag.

Det er utdannelse av denne typen fagfolk som primært bør tillegges vekt ved opplegget av det sosialøkonomiske studium. I de senere år er det også kommet utdanningstilbud ved andre læresteder som kan fylle de samme behov, i første rekke ved Norges Handelshøyskole og ved Universitetet i Bergen. Men etter min vurdering vil det ennå i lang tid bli Sosialøkonomisk institutt som vil ha hovedansvaret for denne type utdannelse.

Selv om det skulle være

Trenger vi bedriftsøkonomer på Blindern?

enighet om det som står ovenfor, følger det på ingen måte entydig hvordan sosialøkonomistudiet bør legges opp. Et problem er det jo at det nyttet lite å ha et studium som ifølge lærernes (og kanskje andres) oppfatning er perfekt innrettet på utdanning av akkurat de typer folk som trengs – hvis ingen ungdommer er interesserte i å begynne på dette studiet. Dette er jo et problem som sosialøkonomistudiet har støtt på til overmål i etterkrigstiden.

Det kan derfor være nødvendig å finne «kompromissløsninger» ved utföringen av studiet, bl.a. ved å tilby en rekke typer undervisning, eventuelt spesialiseringssmuligheter, som ikke tar sikte på den type ferdige kandidater som det er studiets hovedoppgave å fremskaffe. Ressonnementet er da at når studenter starter studiene har de lite klart for seg i detalj hva de ønsker å lære og hvilken type jobb de ønsker etter studiene. Ved å tilby et studieinnhold som en kan hevde egner seg til et vidt spektrum av arbeidsoppgaver kan en tiltrekke mange nye studenter, og ha håp om at et til-

strekkelig antall av disse i løpet av studiene begynner å interessere seg for og blir gode nok i det som er studiets hovedoppgave å utdanne folk til. De øvrige kandidatene trenger slett ikke være mislykkede studenter fra samfunnets side. Men i mange tilfelle vil de bruke den sosialøkonomiske utdannelsen til et arbeid som de like godt kunne kvalifisert seg til på andre læresteder. I relasjon til hva som er studiets hovedprodukt blir disse å regne som biprodukter. De kan imidlertid være nyttige biprodukter som det bør ofres ressurser på. En må bare ikke glemme at studiets eksistensberettigelse ikke ligger i å utdanne lærere til den videregående skole eller personer som kan gjøre nyttig arbeid internt i en bedrift. Hovedformålet er å utdanne personer med en innsikt som kan bidra til at det blir tatt gode beslutninger om samfunnsøkonomiske spørsmål – enten disse personene selv tar beslutningene eller om de bidrar med utredningsarbeid; og enten de er ansatt i næringsslivet eller i det offentlige.

Det vil være et vanskelig avveiningsspørsmål i hvert

konkret tilfelle hvor stor fagkrets studiet bør ta sikte på; hvor store spesialiseringssmuligheter som bør tilbys; hvor mange typer jobber en skal ta sikte på å tilby adekvat undervisning for. Flere momenter er kommet frem i den diskusjon som har funnet sted på instituttet det siste året om hvorvidt og i tilfelle hvordan instituttet bør tilby mer undervisning i bedriftsøkonomi. Argumenter som ble fremført for økning i tilbuddet var bl.a. at a) det kan gi økt kompetanse blant instituttets stab om bedriftsøkonomiske emner – noe som igjen kan virke befruktende på andre aktiviteter ved instituttet; b) det kan, i alle fall ved visse former for tilbud i bedriftsøkonomi, gi økt antall studenter ved hovedstudiet; og c) bruk av instituttets ressurser til økt tilbud i bedriftsøkonomi kan være en samfunnsmessig sett billig måte å gi visse former for bedriftsøkonomisk kompetanse. Hovedargumentet mot visse varianter av tilbud i bedriftsøkonomi, spesielt undervisning på elementært nivå, var at dette på ulike måter kunne trekke ressurser vekk fra det som er instituttets hovedoppgave.

Ut fra de generelle betraktingene innledningsvis om sammenhenger på tilbudssiden og på etterspørrelsiden er det nokså klart at den ekspansjon som vi har hatt og sikkert fortsatt vil få i utdannelsen av bedriftsøkonomer ved andre institusjoner bør ha betydning for hvilken undervisning som det er hensiktsmessig å tilby ved Sosialøkonomisk institutt. Ut fra instituttets målsetning virker det for meg nærliggende å prøve å finne frem til tilbud i sosialøkonomi som egner seg som supplement til bedriftsøkonomiske studier

avlagt ved en annen institusjon. Et slikt tilbud skulle ta sikte på studenter som i løpet av bedriftsøkonomiske studier finner ut at de primært er interessert i samfunnsøkonomiske spørsmål. Det ville være klart i Ebbe Hertzbergs ånd. Samtidig med en slik mulighet for å komplettere bedriftsøkonomi med sosialøkonomi burde det kanskje gis muligheter for det motsatte. Alt dette ville imidlertid kreve samarbeid mellom de ulike institusjoner som underviser i økonomi – om enn ikke så intikt at det tilsvarte samling under ett tak.

Instituttets foreløpige utspill i tilknytning til den økte etterspørsel etter undervisning i bedriftsøkonomi har gått i en noe annen retning enn antydet ovenfor. Under forutsetning av økte ressurser slik at instituttets primære oppgaver ikke blir skadelidende, har instituttet foreslått at det gir bedriftsøkonomiundervisning, dog ikke på elementært nivå. Begrunnelsen for dette tilbudet må en anta at for de flestes vedkommende har vært blant de som er skissert ovenfor.

Det foreligger altså her et valg i hvilken grad skal

en ta sikte på samarbeid og i hvilken grad skal en satse på at hver undervisningsinstitusjon skal være selvberget med undervisning på høyt nivå i bl.a. sosialøkonomi og bedriftsøkonomi. For tiden ser det ut til at det er selvbergingslinjen som har vind i seilene. På grunnlag av de erfaringene en har hatt når det gjelder å bygge opp flere faglig gode undervisningsmiljøer i sosialøkonomi på universitethøyskole-nivå mener jeg at det kan være grunn til å overveie nærmere mulighetene for mer spesialisering og samarbeid.

STJØRDAL KOMMUNE

NÆRINGSKONSULENT

Stilling som næringskonsulent i Stjørdal kommune er ledig for snarlig tiltredelse.

Næringskonsulenten skal bl.a. gi veileitung når det gjelder økonomi og administrasjon til industribedrifter, håndverksbedrifter, virksomheter innenfor bygg- og anlegg og service-sektorer, samt medvirke til en utvikling av det eksisterende næringsliv i kommunen og at forholdene blir lagt til rette for etablering av nye virksomheter.

Stillingen er underlagt administrativt rådmannen og faglig underlagt tiltaksnemnda, er dennes sekretær og tilrettelegger med selvstendig innstillingsmyndighet i de saker som legges fram for nemnda.

Stillingen ønskes besatt av person med god teoretisk bakgrunn og med erfaring og kompetanse innen planlegging/økonomi/markedsføring.

Stillingen krever også at vedkommende har evner til samarbeid både med næringslivet og myndighetene.

Det er utarbeidet instruks for stillingen.

Stillingen lønnes som konsulent ltr. 18–23 etter ansiennitet.

Kommunal pensjonsordning.

Ansettelse skjer på de vilkår som for øvrig går fram av lover, reglement og gjeldende tariffavtale.

Nærmere opplysninger kan rettes til ordfører eller rådmann tlf. 076/94211.

**Søknad med kopier av vitnemål og attestater sendes
STJØRDAL FORMANNSKAP,
7501 Stjørdal,
innen 1. september 1983.**

Om udbredelse af socialøkonomisk kundskab*)

Ebbe Hertzberg (1847–1912) ble utnevnt til professor i statsøkonomi og statistikk i 1877. Han var den første såkalte «rene» økonomiprofessor her i landet. Dessverre måtte han av personlige grunner trekke seg tilbake allerede i 1886. Han fortsatte imidlertid å delta i Statsøko-

nomisk Forening og holdt i 1902 et foredrag «Om udbredelse af socialøkonomisk kundskab». Dette foredrag som gir en vesentlig del av bakgrunnen for opprettelsen av statsøkonomisk eksamen er gjengitt nedenfor.

EBBE HERTZBERG

De overveielser, jeg ved denne lejlighed efter løfte skal have den ære at opfordre foreningens medlemmer til at deltage i, knytter sig, som det vil erindres, til et alvorsfuldt foredrag, som høiesteretsassessor *Hagerup Bull* sidste vinter holdt for os angaaende den urovækende stigning af Norges statsgjæld. I sin lærerige fremstiling tog taleren, selv tidligere finansdepartementets expeditionssekretær og konstituerede chef, til orde for en række reformer i den hele offentlige maade at behandle budget og finanssager paa; men han kunde samtidig ikke undgaa at give udtryk for en ret mistrøstig anelse om, at det faktisk vilde vise sig ugjørligt at drive saadanne reformer igjennem.

I den paafølgende diskussion tillod bl.a. ogsaa jeg mig at understrege denne mistrøstighed, idet jeg maatte erklaere mig enig i, at der for tiden var saare ringe udsigter til at faa gjort vores statsmagter begribeligt, hvor ønskelig en grundig omdannelse af vort finansielle styre og navnlig tillige en radikal styrkelse af *regjeringens* ansvarsfølelse og ledende evne paa dette omraade i virkeligheden er. Jeg mente derfor at burde fremhæve, at den eneste sikre, omend naturligvis langsomme vei til en varig forbedring af det hele forhold maatte være at søge i en almindelig *opdragelse af vort folk* til at tænke og indrette sig økonomisk, hvilket etter forudsætter udbredt kjendskab til de almindelige socialøkonomiske love og de hyppigst forekommende socialøkonomiske foretelser og erfaringer.

Jeg skal her faa lov til lidt udførligere at begrunde denne min tankegang.

Hvad der nødvendigvis maa danne udgangspunktet for enhver drøftelse af den fremtidige ordning, vort folk og land bør give sin finansstyrelse, er den kjendsgjerning, at vi nu har indført *almindelig politisk stemmeret*, og det praktisk talt uden konstitutionelle kauteler mod dens eneherredømme. Hvilke konsekvenser denne overmaade dybt indgribende forandring i vor statsskik

vil medføre, lader sig endnu neppe helt overskue. Men den omstændighed, at selve kjendsgjerningen er der, vil ikke af nogen alvorlig mand blive overseet eller undervurderet. Heller ikke bør nogen forsøge at trøste sig med, at fremtidig politisk erfaring atter kan bringe nationen til enten at afskaffe den almindelige stemmeret eller gjennem indførelse af kauteler at forringe dens adgang til at gjøre sig umiddelbart gjældende. En saadan trøst vilde være selvbedrag. Den almindelige stemmeret hverken afskaffer sig selv eller indskrænker sig selv. Enten den enkelte finder det vel eller ilde, saa vil det faktiske forhold her i landet være og i sine konsekvenser mere og mere aabent lægge for dagen, at den almindelige stemmeret er vor enehersker og vor selvhersker. Med denne kjendsgjerning har vi alle at finde os til rette.

Men naar saa er – og jeg indser ikke, hvorledes rigtigheden af det her udtalte med virkning skulde kunne bestrides –, saa er der i selve principet kun levnet os en eneste vei at gaa for at kunne berede vort fædreland en indad og udad sikret statsorden, og det er at *opdrage* den almindelige stemmeret til at *kunne styre*.

Der er visselig dem, som i begeistret tro paa den uindskrænkede folkesuverænitet vil sige, som man i sin tid sagde om den suveræne konge og endnu i konstitutionel forstand siger i England: *the king can do no wrong*, – altsaa, at heller ikke den almindelige stemmeret kan feile. Men en mere kritisk bedømmelse af de menneskelige forudsætninger vil dog lede de aller fleste – i værste fald ad erfaringernes tornefulde og kostbare vei – til den erkendelse, at ingen menneskelig institution, hvilken opgave den end er sat til at løse, er ufeilbar, ikke engang den almindelige stemmeret. Ogsaa den maa derfor gjen- nemgaa livets og skuffelernes skole, lære nøiere at afpasse sig efter de forhaandenværende forhold og *opdrages* til at udføre den gjerning, som foreligger. Saa meget mere er dette nødvendigt, som det visselig allerede paa forhaand kan siges, at den almindelige stemmeret i de forskjellige lande, hvori den enten er indført eller senere vil blive det, vil komme til at te sig baade i sin opræden og i sine virkninger paa meget forskjellig vis. Det vil utvilsomt gaa den, som det er gaaet parlamentarismen. Uagtet den parlamentariske doktrin er noksaa enkel og let overskuelig, saa har dog dens anvendelse i de forskjellige lande ledet til meget ulige resultater. Det politiske samfunsliv arter sig yderst varieret under den parlamentariske fællestype. Saaledes vil ogsaa den almindelige stemmeret frembringe vidt forskjellige tilstan-

*) (Foredrag holdt i den statsøkonomiske forenings møde den 27de oktober 1902.)

de efter de ulige vilkaar, hvorunder den i de forskjellige lande virker. Og herved behøver man ikke engang særlig at tænke paa saadanne ydre betingelser som de øvrige led i vedkommende statsforfatning og de konstitutionelle kauteler, som denne maaske ligeoverfor stemmerettens misbrug medfører. Det er slet ikke sikkert, at statsretlige kauteler altid gjør den paaregnede nytte. Det er meget muligt, at de tvertimod især gjør sig følbare som blotte tvangsforanstaltninger og hemmende baand, der ægger til systematisk opposition og driver de tendenser i folkelivet, som de skulde beskytte mod, til saameget kraftigere at gjennembryde digerne. I sin dybeste grund er det derimod selve *folkekarakteren* og de forhold, hvoraf *dens* udvikling afhænger, som er afgjørende for, hvorledes en statsforfatning og navnlig ogsaa en paa almindelig stemmeret hvilende forfatning i længden skal virke. De udprægede forskjelligheder mellem parlamentarismen i England og i Frankrig, i Sverige og i Danmark, i Holland og i Belgien, i Italien og i Grækenland o.s.v. svarer til ligesaa mange udprægede uligeartetheder i vedkommende nationers tanke- og følelsesliv, og da den almindelige stemmeret ligger endnu tættere op til folkenes uformidlede naturside, saa siger det sig selv, at den i meget højere grad end en hvilkensomhelst anden statsform vil danne det ligefremme udtryk for selve folkekarakteren.

Skal derfor den almindelige stemmeret bringes til at virke heldbringende for folk og land og til rationel og varig fremgang, er det paa *folkeopdragelsen*, at blikket maa rettes. Der og neppe noget andet sted er den kraftige hævstang at finde, som fremdeles formaar at sætte os istand til, som digteren siger, «at løfte i flok». Og det er netop denne nødvendighed af «at løfte i flok», som vi her i den statsøkonomiske forening har særlig opfordring til at fremhæve og lade tanken dvaale ved. Ingen samfundsvidenskap – hverken jurisprudensen eller etikken – er som statsøkonomien skikket til at lære menneskene umiddelbart at forstaa, hvor indbyrdes afhængige de er af hverandre, og hvor skjævt det hele gaar, hvis en enkelt stands, en enkelt næringsveis egeninteresse faar lov til at brede sig for stærkt paa samfundets bekostning. At det økonomiske liv er et saare fint og meget indviklet maskineri, hvori store og smaa hjul gribet ustanselig ind i hinanden og betinger hinandens bevægelse, det falder det egentlig ikke saa svært vanskeligt at gjøre tænkende og iagttagende mennesker begribeligt, selv om baade iagttagelsen og eftertanken hos den store mængde trænger til at veiledes og stimuleres. Saalænge der blot er spørgsmaal om at flikke paa *statsforfatningens* ydre former, kan man finde en vis tilfredsstillelse ved at lade fantasien raade og at overlade til den at udpønske et forfatningsideal, som svarer til mængdens forestillinger om, hvorledes alting bedst bør ordnes. Men naar det kommer til hvermands egne økonomiske anliggender, saa maa hos de aller fleste fantasien *uvilkaarlig* give plads for en mere eller mindre fornuftig *beregning*. Da søger man holdepunkter for sin tanke, fordi man er sig mere eller mindre klart bevidst, at man samtidig søger holdepunkter for sin tilværelse, – at det ikke længere bare gjælder *samfundet*, men ogsaa *en selv*.

En anekdote fra vort eget offentlige liv illustrerer nok saa godt forskjellen. En af vores gamle statsraader – det var før 1884 –, som var godt kjendt paa Oplandene, kom ved en anledning deroppe i samtale med en storbonde, der var ivrig venstremand og som saadan en varm til-

hænger af den almindelige stemmeret. Statsraaden søgte at forestille ham, at han derved solgte sin egen, ved grundloven bestemte førstefødselsretsret for en ret linser; men bonden vilde ikke høre paa det øre. Synligt forarget spurgte han: «kan jeg da ikke faa lov til at være liberal, jeg au da?» Det er sagen. *For statssamfundets* regning mener saa mangen privatmand at kunne og burde være liberal. Men spørg den samme storbonde, om han ikke vil være liberal ogsaa, naar det gjælder prisen paa korntønden eller paa potetesleverancerne til brænderiet, og svaret vil komme i en helt anden toneart. Selvfølgelig fordi han der har den fulde forstaaelse af, at det gjælder noget.

Paa denne hvermands umiddelbare forstaaelse af sin egen økonomiske interesse er det, at det statsøkonomiske system er bygget, og derpaa maa til syvende og sidst ogsaa den hele samfundsopfatning bygges. Derfor danner statsøkonomien, som jeg allerede tillod mig at antyde, den bedste indledning i og det sikreste grundlag for samfundsopfatningen overhovedet. Og naar der spørges om, hvad vel den nu indførte, almindelige stemmeret kan tænkes at ville foretage sig og planlægge paa vort offentlige livs omraade i henseende til saa vitale samfundsanliggender som statsgjældsstiftelse, beskatning, udgiftsbudget o.s.v., saa bliver svaret nødvendigvis dette, at disse og andre statssager efterhaanden vil blive ordnede paa den maade, som den almindelige stemmeret finder det overensstemmende med den store mængdes økonomiske interesser at ordne dem.

Dette kan maaske synes at være et brutalt svar; men man slipper ikke fra det. Jo mere man gjenemtænker stillingens logiske konsekvenser, desto sikrere indser man, hvad det vil sige, at den almindelige stemmeret nu er blevet vor suveræne enehersker – den og ingen anden.

Hist og her vil man sandsynligvis forsøge at berolige sig med den betragtning, at den almindelige stemmeret i

Ebbe Hertzberg.

virkeligheden slet ikke er saa almindelig, som den giver sig ud for. Tvertimod opløser den sig i en lang række af særstommende grupper, som gjensidig modarbeider hverandre og hindrer hverandre i ethvert eneherredømme. Ifølge denne mening skulde altsaa den almindelige stemmeret repræsentere en tilbagevenden til den alles krig mod alle, som ældre statsøkonomer og statsretsteoretikere havde det saa travelt med at tænke sig som udgangspunktet for al social udvikling. Men herved overser man, at den almindelige stemmeret danner resultatet af aartusenders langsomme fremskridt. Hvad man end kan tænke om dens brugbarhed i vor tid og i vort land, saa vilde det være en skjæbnesvanger feiltagelse at opfatte den væsentlig blot som en desorganisation og en simpel opløsning af det hidtidige samfund. Meget mere betegner den en organisation af samfundet paa en ny grundvold. Og saa sandt det end er, at samfundets forskjellige interessegrupper alle vil hige og stræbe efter mest muligt at faa gjort sig gjældende gjennem den almindelige stemmeret, saa vil denne *splittelse* af stemmerne mere end opveies ved de *kompromisser*, som grupperne forlængst har lært indbyrdes at indgaa i den hensigt hver for sig at sikre sig en fordelagtig plads inden det raadende flertal. Omend grundlagene og programmerne for saadanne kompromisser i tidernes løb kan veksle, vil denne omstændighed derfor ikke hindre, at der til enhver tid danner sig kompakte majoriteter, som, trods baade forholdstalsvalg og andre lignende træk til beskyttelse af minoriteterne, dog vil være begjærlige efter at benytte sin ret og magt som flertal. Og de grupper, som vil have lettest for at klumpe sig sammen i saadanne regjerende majoriteter, vil altid være dem, som selv mørnstrer de største antal stemmer, – som altsaa selv staar de store mængder af stemmeberettigede nærmest. Nogen virkelig og paalidelig modvægt mod den almindelige stemmerets misbrug af sin herskermagt vil saaledes samfundets ledeling i interessegrupper ikke medføre.

Garantien, den sociale og statsretlige helsebod, maa komme fra en anden kant. Den maa søges og oparbeides hos det store, kompakte flertal selv. Og inden dette maa den grundlægges paa hver enkelt stemmeberettigets erkendelse af, at hans egeninteresse i selve principet falder sammen med samfundsinteressen, – at hans eget liv og virke ikke kan tænkes i længden og for fuldt alvor at lykkes uden i tilslutning til og betinget af samfundets lykkelige liv og virke. Garantien for, at folk og land, stat og samfund, styres vel og med indsigt i en god regjerings mangeartede forudsætninger, maa med andre ord under den almindelige stemmerets herredømme søges i, at ogsaa en saadan indsigt bliver mere og mere udbredt og tilsidst ligesaa almindelig som stemmeretten.

Man kan indvende, at jeg hermed alene udkaster et ideal, som virkeligheden aldrig vil formaa at realisere. Nu vel, alle idealer er i denne endelige verden uopnaelige; men deres evne til at lede os i den rigtige retning er ligesaa erkjendt, og ingen vil bestride, at i den udstrækning, den almindelige stemmeret og den almindelige indsigt kan bringes til at dække hinanden, vil ogsaa vilkaarene for et godt statsstyre være tilstede.

Jeg er bleven anmodet om at give en udredning af de veie, hvorpaa vor forening kan slaa ind for at medvirke til udbredelsen af statsøkonomiske kundskaber i vort land. Naar jeg i den anledning har ment at burde opholde mig saavidt længe ved den almindelige stemmeret og dens

forestaaende omdannelse af vort offentlige livs karakter, saa tør mine grunde herfor fremgaa af, hvad jeg allerede har tilladt mig at pege paa. Al den stund vort folk har vovet at ile forud for ethvert andet med indførelsen af en praktisk talt ganske uindskrænket og suveræn, almindelig stemmeret, maa det ogsaa beslutte sig til at gaa i spidsen med denne stemmerets politisk-sociale opdragelse. Paa dette omraade ikke at gjøre mere eller andet, end vi i udlandet ser gjort, vilde være at unddrage os konsekvenserne af vor egen handlemaade. Har vi villet være foregangsfolket i henseende til stemmerettens kvantitative almindelighed, maa vi ogsaa blive det i henseende til oparbejdelsen af dens kvalitet. Adel forpligter.

Hvad der da for mig først og fremst staar som det nødvendige, er indførelsen af socialøkonomik som tvunget fag i vore skoler og navnlig, at den i et for alderen passende omfang optages i den kreds af kundskabsgrene, hvorfor der skal gjøres rede ved middelskole-examen. Da jeg er fuldt forberedt paa, at en saadan fordring ikke alene vil klinge urimelig i de egentlige skolemændes øren, men ogsaa lyde temmelig fremmed for adskillige af vor egen forenings medlemmer, skal jeg faa lov til lidt nærmere at motiver kravet.

Hvad det gjælder, er at føre selve *den nationale tænkemaade* ind paa økonomiske baner. Ligesom det for al *naturkundskab* gjælder fra ungdommen af at lære folk til at tænke og opfatte tingene matematisk, at underlægge materiens former og kræfter det kvantitative skjøn, som matematikens grundsætninger fører frem til, saaledes maa al *kundskab om samfundet* og al indsigt i dets opgaver og virksomhed grundlægges paa erkjendelsen af de økonomiske love og foretelser, der bestemmer saavel individernes og interessegruppernes som kommunernes og statens opræden og sigte.

Det er her selvfølgelig ikke fornødent at fortabe os i saa fine spørgsmaal som om det dybere liggende relative forhold mellem begreberne kvantitet og kvalitet. Men enhver, der er nogenlunde øvet i økonomisk tænkning, ved, at det *der* i første række kommer an paa *kvantitative* overveielser og opfattelsesmaader, og at det ingenlunde er uden indre foranledning, at en hel socialøkonomisk skole søger at udtrykke de økonomiske læresætninger ved hjælp af matematiske formler. Om nutten af de sidste kan man i denne anvendelse have hvilken mening, man vil; men i ethvert fald viser den for faget uomgjængelig vigtige *statistiske* fremstilling og undersøgelsesmetode, at *tallet*, udtrykket for den rene kvantitet, i al økonomi, spiller en særdeles fremtrædende rolle. Betænker man saa, i slaaende modsætning hertil, hvor overordentlig tungvint det falder den mindre oplyste mand og kvinde at benytte sig paa en rationel maade af tal og talberegninger, hvor upræciseret og vildledende deres hele skjøn er paa de fleste kvantitative angivelser og begreber, saasom f.ex. afstande baade i rum og tid, tidens kostbarhed og udnyttelse, tilstrækkeligheden af eller kjøbeeiven hos større pengebeløb, værdien af produkter til eget forbrug, nødvendigheden af at føre regnskab i deres bedrift, hvad der lønner sig eller ikke lønner sig, hvad de har raad til og ikke har raad til o.s.v., saa indsees det let, hvor meget den store mængde fra barnsben af trænger til at opøves og trænes i kvantitativ iagttagelse og opfattelse af livet og livsforetelserne. og gjælder dette allerede menigmands egne, individuelle forhold, hvordi han dog har baade vilje og, trods alt, tillige en vis

instinktmæssig evne til ikke at dømme altfor falsk, saa faar det en saameget videre og vægtigere anvendelse ikke alene paa menigmands, men overhovedet paa befolkningens forstaaelse af vilkaarene for alt socialt og offentligt virke. Lad os her som illustrerende exempel tage et saa stærkt diskuteret emne som spørgsmaalet om toldbeskyttelse. Hvor mange gjør sig vel rede for, at der bestaar en meget bestemt, paa de *kvantitative* forhold beroende, *kvalitativ* forskjel mellem en gennemført protektionisme i et rige, der tæller halvhundrede millioner eller mere, og i et rige paa to-tre millioner? Vi har jo rigtignok allerede den tydske toldbeskyttelses aandelige fader, *Lists* uforbeholdne erkjendelse af, at hans læresætninger alene passer for de store folkesamfund, men slet ikke paa, hvad han kalder «Scherbennationen» d.e. smaa potteskaarsnationer. Ikke desto mindre gjør man sig baade hos os og i andre smaa lande stadig væk skyldig i den uforstand at overse den vældige kvantitative forskjel mellem et indenlandsk marked paa et par millioner konsumenter og paa det tyve- eller tredivedobbelte. En saadan feilslutning vilde være umulig, hvis man fra ungdomstidens læreaar af var opdraget til at tænke økonomisk, d.v.s. at anvende kvantitative betragtninger og rationelle beregninger paa samfundslivet.

Naturligvis vil man ud fra gammel vanemæssighed indvende, at skolen ikke er det rette sted til at lære statsøkonomi. Jeg mener det modsatte, – vel at mærke forudsat, at læsningen og lærdommen lægges rigtig an. Der findes hos ethvert barn tilknytningspunkter nok for en begyndende forstaaelse af de mest elementære økonomiske foretelser. Forskjellen mellem rig og fattig, velstand og trang falder tidlig det opvoxende barn i øinene og giver anledning til anstillelse af mangehaande barnlige betragtninger saavelsom til vaagnende misundelse paa den ene side, vaagnende hovmod paa den anden. Og hvor tidlig begynder ikke børn at ville lege kjøbmand og holde butik, hvori der baade maales og veies, sættes priser og betales, og hvor man særlig ogsaa gjør vanskeligheder ved at give for meget paa kredit! Er det kanske især smaapigerne, som leger butik, saa er gutterne til gjengjeld meget opsatte paa at bytte. De bytter bort og bytter til sig saa længe, at de tilsidst til sin egen forundring ingenting har tilbage. Det er altsaa paatageligt den fremspirende evne til spekulation! I en mængde barnekamre spiller ligeledes de forhaabninger, som knytter sig til sparebøssen, en stor rolle. Denne barnets sparesans har man jo, som bekjendt, endog villet udnytte som integrerende led i landenes sparekasseorganisation. Saa er der i ethvert fald visse sider ved børns samlermanier saavelsom ved deres interesse for husdyr, maskinerier, seilads, jagt, fiskeri o.s.v., som ligeledes usøgt lader sig benytte som grundlag for deres økonomske undervisning.

Paa naturlige forudsætninger for at forstaa de mest elementære og netop herigjennem grundlæggende økonomiske axiomer mangler der hos børnene saaledes ikke. «Trangen til at maale,» siger professor Aschehoug i sin Socialøkonomik s. 246, «er dybt begrundet i den menneskelige fatteevnes natur.» Hvad der mangler, er derimod den systematiske og formaalsbevidste opøvelse og udvikling af disse sovende naturanlæg til brug i livet. Kun altfor ofte eller, rettere sagt, i de aller fleste tilfælde træder den med skolen færdige unge mand og kvinde ud i det praktiske arbeide uden at kunne finde retled-

ning gjennem en klarbetegnelse af de simpleste økonomiske love.

Heri *maa* der og *vil* der ogsaa i tidens løb indtræde forandring. Det *maa* erindres, at vi endnu i virkeligheden kun staar overfor de første famlende forsøg paa at instandbringe en skole, der opdrager for *livet*. Der har hidtil været lagt en altfor ensidig vægt paa hukommelsesstoffet og i den høiere skole tillige paa udviklingen af den formelt logiske tænkeevne. Derimod har den opvoxende slægt liden eller ingen anvisning faaet paa at *iagttage* hverken i naturen eller samfundet. Følgen er bleven paa den ene side ungdommens tiltagende sky for materielt arbeide og paa den anden side en samfundsoptatning, hvilende paa doktrinære teorier istedenfor paa indsigt i de sociale forholds eget væsen. Der er vistnok stærke antydninger til, at et omslag i opfatningen af alt undervisningsvæsen er i gjære, eller endog i intelligente skolemændskredse tildels allerede principielt er indtrædt. Og ligeledes er der tegn til, at praktisk arbeidende folk begynder at føle den gamle sko trykke. Navnlig er det i den sidste henseende af betydelig interesse at lytte til de røster, som stedse tydeligere høres blandt vore landmænd, og som gaar ud paa, at den hidtidige folkeskoleundervisning trækker ungdommen bort fra det hjemlige arbeide og beforderer alle slags forfløine ideer, samt i forbindelse hermed ikke mindst udvandringen. Men i det store taget tilhører en skoleordning, som tager hensyn til denne kritik, endnu fremtiden. Og en reform *maa* desuden selvfølgelig ikke faa lov til fra den ene ensidighed at føre os over i en anden og endnu større. Fra en undervisning, der væsentlig har tjent til at udvikle hukommelsen, fantasien og den formelle logiske evne, *maa* man ikke slaa over i den rent jordbundne trænering til materielt arbeide. Mellem begge disse yderligheder danner netop samfundslivet og forstaaelsen af dets opgaver og kræfter en velgjørende aandelig balance, som det *maa* blive skolens sag at forberede og skaffe de grundlæggende betingelser for. Men i saa henseende er det, som sagt, den økonomiske, d.v.s. den kvantitative veiende og maalende iagttagelse af de forhaandenværende sociale hjælpemidler og vilkaar, som allerede den opvoxende ungdoms opmærksomhed *maa* bøjes hen imod. Den *maa* lære at forstaa, at med de kvantitative muligheder følger umærkelig, men sikkert, ogsaa kvalitative uligheder, at med forskjel i tallene og i proportionerne følger forskjel i realiteterne og de individuelle betingelser for hvermand. Og en saadan vaagnende forstaaelse faar ungdommen utvilsomt bedst gjennem en for den afpasset indførelse i det socialøkonomiske livs naturlove.

Jeg har troet at burde fremhæve, saavidt som skeet, at selve grundlaget for al økonomisk tænkning bestaar i iagttagelsen af de kvantitative forhold. Hvad enten man nemlig er enig eller uenig med mig i, at statsøkonomi bør med tid og stunder gjøres til et skolefag, saa er selve kjernen i den socialøkonomiske kundskab altid den samme, og om man vælger at udsætte at undervise befolkningen deri til den fuldt voxne alder, bliver opgaven i ethvert fald den at bringe mænd og kvinder til at tænke og opfatte kvantitativt. Vil vi derfor her i vor forening efter evne og anledning søge at bidrage til udbredelsen af de nødtørftigste økonomiske indsigtene hos vore nu saa talrige stemmeberettigede medborgere i by og bygd, saa *maa* vi først og fremst selv gjøre os rede for, hvad det i saa henseende gjælder. Og det er altsaa ingenlunde nok at sætte i udvidet omløb en del økonomiske stikord

med kortfattet forklaring af betydningen, slige som f.ex. beskyttelse og frihandel, kredit og kapital, rente og driftsherregevinst, navnene paa de forskjellige socialøkonomiske skoler o.s.v. Hvad det kommer an paa, er selve *tankegangens uddybning i økonomisk retning*, saa at den enkelte bringes og tvinges til at sætte kvantitativ iagttagelse og rationel overveielse istedenfor personlige stemninger og løse indtryk. Anlægger man ikke undervisningen saaledes, vinder man alene at forelægge befolkningen de økonomiske problemer uden samtidig at udvikle hos den de fornødne evner til at løse dem. Udrydder man ikke det gamle, paa alle slags folkestemninger og individuelle følelser hvilende ræsonnement, saa opnaar man i det høieste at lære folk at anvende sin økonomiske synsmaade paa økonomiske anliggender. Men at tænke økonomisk om økonomiske ting, behøver folk ikke at undervises i. Det sker af sig selv dagligdags. Det sker f.ex. nesten hele verden over i spørgsmaalet beskyttelse kontra frihandel, og det er herhjemme i stor udstrækning skeet, f.ex. i vores statsgjældsanliggede og i vor jernbanepolitik. De rette kvantitative hensyn er her ikke skeet fyldst.

Hvad enten man imidlertid, som sagt, finder, at den elementære statsøkonomi bør blive gjenstand for skoleundervisning eller alene for fremstillinger, beregnede paa voxne, saa gjælder det, at fremstillingerne virkelig kommer. Vores skolemænd staar selvfolgelig som saadanne, i det mindste hidtil, den økonomiske tankegang forholdsvis fjernt, og paa et forlangende om, at faget skal optages i de høiere klasser paa folkeskolen, vil de vistnok svare: Ja, lad os faa se, hvad det er, I vil, vi skal bringe til børnenes bevidsthed. I, som driver studiet, faar forelægge os en lærebog, saa vi kan dømme om, hvad kravet til os og børnene egentlig gaar ud paa. Og noget lignende vil svaret lyde fra almenheden, naar man forsøger at appellere til *dens* læse- og lærelyst. Først naar de hensigtssvarende fremstillinger foreligger, det være nu enten i foredrags- eller bogform eller helst paa begge maader, vil det vise sig, at socialøkonomiken tilhører den kreds af kundskabsgrene, som aller mest formaar at fange almen interesse.

Hvad nu da først skolebogen angaar, saa forholder det sig ganske vist saa, at allerede P. A. Jensens «Læsebog for folkeskolen og folkehjemmet», der udkom i første halvdel af sexti-aarene og alment benyttedes, indtil den afløstes af Nordahl Rolfsens «Læsebog for folkeskolen», indeholdt en kort, af L. Kr. Daa forfattet udsigt over visse statsøkonomiske elementæræsætninger. Og dette første tilsprang til at føre socialøkonomiken ind i skolen har neppe været uden gavn. Naar forsøget alligevel i det store taget ikke kan kaldes vellykket, var hovedaarsagen vistnok, at Daa's fremstilling af hensyn til *dens* plads i en lærebog var bleven saa sammentrængt, at den læstes tungt og formodentlig ogsaa trevent baade fra børnenes og lærernes side. Den forudsatte mange slags supplerende forklaringer og belysninger af lærerne, og til at leve saadanne var disse fra seminariet af ikke forberedte. Selv i den nye lov om lærerskoler af 23de januar 1902 opføres ikke statsøkonomi blandt den kreds af almenkundskaber, som en folkeskolelærer bør have tilegnet sig. Dertil kom forvrigt, at Daa's oversigt i og for sig var altfor lidet afpasset efter barnealderen og dens forudsætninger. Den var for meget definerende og for lidet fortællende og beskrivende. At Nordahl Rolfsen i sin lærebog atter udelod statsøkonomien og erstattede den

med et malende og letlæst, skjønt ingenlunde fuldstændigt afsnit om «Norges næringsveie», er der derfor efter omstændighederne intet at sige paa, skjønt kjendsgjerningen i sig selv er betegnende nok for de raadende forhold. Sagen er, at skal statsøkonomi læses i folkeskolen, saa maa faget, som jeg allerede antydede, i særlig grad knyttes til og afpasses efter barnets egen forestillingskreds. Det nytter ikke at komme umiddelbart sættende, saaledes som det skede i Jensens læsebog, med det hele litani af fede gloser og læresætninger om værdi, produktion, forbrug, fast og omløpende kapital, rente, eiendom af naturkræfter, afsætningsmarkeder, veksel, banker, banksedler, priser, monopolier, jordleje, skatter, velstandens fordeling etc. etc. Alt dette maa tvertimod med nænsom haand bearbeides for barnesindet og for at kunne fordøies og opsuges i de opvoxendes bevidsthed og begribelse og saaledes blive grundvold for en virkelig økonomisk tankegang i landet.

Et saadant forfatterskab er imidlertid ikke hver mands sag. Dertil hører en lykkelig forening af pædagogisk evne og socialøkonomisk indsigt, samt ikke mindst en levende erkjendelse af, at der netop i denne retning er en vigtig opgave at løse. Kunde man finde plads for en saadan fremstilling i *læsebogen*, saa vilde det næste, i sig selv ulige lettere skridt være, at faa en særskilt, men fremdeles kortfattet og letlæst *lærebog* i socialøkonomi for middelskolen samt et noget vidtløftigere kursus for lærerskolen. I gymnasierne kunde man vistnok indskräne sig til at forudsætte fagets grundtræk bekjendte og derfor navnlig under historieundervisningen gjøre umiddelbar anvendelse deraf paa de foreliggende kulturperioder. Men ved universitetet og andre højskoler maatte socialøkonomien til brug under *specialuddannelsen* gjenoptages efter en fyldigere maalestok og med særskilt afpasning efter de forskjellige livsstillinger, ud-dannelsen gjælder. Jeg skal i saa henseende ikke her komme ind paa altfor mange enkelheder. Men om sagen i sin almindelighed maa det ligefrem og eftertrykkelig siges, at savner almenheden som saadan i høi grad socialøkonomisk tankegang, saa er dette i ikke mindre grad baade hos os og andensteds tilfældet med de hver i sit fag specielt utdannede.

For blot at anføre en nærliggende illustration: medlemmerne af vor norske *sagførerstand* har til sin examen aflagt skriftlig og mundtlig prøve paa sin kundskab i statsøkonomi. Ikke desto mindre er et ikke ringe antal af vores sagførere, og det ingenlunde blot saadanne, der har gjort en tarvelig examen, gaaet i spidsen for eller har med iver deltaget i den jobbespekulation, hvis virknings de selv og det hele samfund nu lider under. Den undervisning i statsøkonomi, de havde modtaget, havde imidlertid lært dem, at enhver saadan febrilsk spekulationsperiode uvilkaarlig ender med en katastrofe. Hvorfor har de da ikke draget den tilbørlige nytte af denne lærdom? Herpaa er det ikke tilstrækkeligt at svare, at man nok teoretisk kunde vide, at krachet vilde komme, men at man ikke kunde ane, hvorlænge det vilde lade vente paa sig. Thi der mangler i vort samfund slet ikke paa kyndige forretningsmænd, der ved sin teoretiske kundskab eller praktiske erfaring om deslige jobbetiders regelmæssige forløb og udgang lod sig afholde fra deltagelse i svindelen. Der mangler os saa lidet paa saadanne forretningsmænd, at det tvertimod tør siges, at den anseligere del af vor forretningsverden idet store taget forblev staaende udenfor det hele uføre. Og lykke-

ligvis gjælder dette i ikke ringe grad ogsaa om vor sagførerstand. Naar det imidlertid ikke desto mindre faldt almenheden i øinene, hvor forholdsvis hyppigt det var at se sagførere som spekulationskonsortiernes ledere og foregangsmænd, og det uagtet netop de havde gjen-nemgaardet et offentligt kursus i statsøkonomi, saa er denne omstændighed ganske vist egnede til at reise mistro mod effektiviteten af enhver socialøkonomisk folkeop-dragsel, idet man ikke vil undlade at sige: der ser I, just de, som skulde vide bedst besked, gik i spidsen for svindelen, – hvor meget mindre kan det saa nytte at ville præke økonomisk kundskab for den store mængde?

Men tingen maa ikke tages saa overfladisk. At et vist antal af vores sagførere lod sin økonomiske lærdom ligge ubrugt paa hylden, er i virkeligheden kun et vidnesbyrd mere om, hvor smaaat bevendt det er med den økonomiske indsigt i landet. Det beviser hverken mere eller mindre, end at den almenherskende mangel paa forstaaelse af de økonomiske synsmaaders fulde realitet ogsaa gjør sig gjældende hos en vis procent af dem, som staten har kostet paa undervisning i faget. Men dette kan ikke forundre. Saalænge nationens tankegang i det hele paa dette omraade er saa lidet fremskreden og udviklet, vil ogsaa en vis del af dem, som ved lov tvinges til at læse statsøkonomi, i lighed med sine øvrige landsmænd, vende det døve øre til og nærmest betragte faget som en pyntegenstand, som det tager sig godt ud ved juridisk examen at kunne plapre lidt om, men som de ingen reel anvendelse finder for i deres senere livsgjerning.

Gjælder det imidlertid om den smule statsøkonomi, der indgaar som led i den juridiske specialuddannelse, at den bør søges gjort ganske anderledes effektiv for denne uddannelse, end hidtil opnaaet, saa er der en anden specialuddannelse, hvor en for den afpasset statsøkonomisk undervisning af hensyn til statens og samfundets interesser turde være endnu stærkere paakrævet. Jeg mener det tekniske studium. Vi lider jo i vort land under en kronisk mangel paa begribelse af sunde økonomiske hensyn fra saavel de offentlig som de privat ansatte teknikeres side. For ikke at beskyldes for at have taget munden for fuld tilføjer jeg øieblikkelig, at enhver af os kjender høist fortjenstfulde undtagelser fra denne almindelige dom; men disse hindrer ikke, at der i vort hele samfund med rette gjør sig gjældende en udpræget mistilid til teknikernes baade evne og vilje til at tænke og handle økonomisk. Og betydningen heraf er saameget større, fordi alle tekniske arbeider i virkeligheden staar direkte i økonomiens tjeneste. Hvad enten det gjælder offentlige anlæg, som jernbaner, kanaler, chausséer, lys- og kraftstationer, offentlige bygverker o.s.v., eller private, saasom fabriker, vaaningshuse etc., saa er tekniken kun midlet til opnaaelsen af det økonomiske formaal og bør følgelig ogsaa fra teknisk synspunkt opfattes som saadant. Men herpaa gaar den tekniske uddannelse langtfra ikke med tilstrækkelig bevidsthed ud.

Det samme er imidlertid ogsaa tilfældet udenlands. Jeg havde i slutningen af august maaned anledning til under en international kongres i Ostende for handel og industri at føre flere privatsamtaler med den forrige franske minister for de offentlige arbeider, Yves Guyot. Herunder bragte jeg bl.a. paa bane spørgsmaalet om, hvorvidt den øverste ledelse af de tekniske administrationsgrene bør lægges i tekniske hænder eller ikke. Den erfarene franske administrators svar faldt saa utvetydigt og bestemt, som blot ønskes kunde. «Betal teknikerne godt

for godt udført arbeide,» sagde han, «men betro dem ikke den overordnede administration.» Og denne opfatning begrundede han ved at henvise til den hovederfaring, at de ikke havde tilstrækkelig forstaaelse af foretagerernes økonomiske side.

Det kan ikke nægtes, at en fransk arbeidsministers mening i dette punkt kan gjøre fordring paa at tillægges adskillig vægt. Ikke desto mindre føler jeg mig ikke helt overbevist om dens rigtighed. Bestrides kan det neppe, at det vilde være den ideelle ordning, hvis den fulde tekniske og den fulde økonomiske indsigt kunde forenes i den øverste leders person, eller, med andre ord, om det tekniske arbeide altid kunde planlægges under klar forstaaelse af dets økonomiske formaal. Maaske vil dette ogsaa for fremtiden, praktisk seet, vise sig blot at være et fromt ønske. Men tanken synes dog for saa vidt at pege i den rigtige retning, som den i ethvert fald antyder ønskeligheden af, at teknikeren under sin uddannelse faar effektiv anledning til at lære at anskue sit arbeide under denne synsvinkel. Men dette vil sige, at ogsaa ved de tekniske høiskoler statsøkonomien bør gives en langt mere overordnet og fremskudt plads, end den endnu er bleven tildelt. Vel at mærke imidlertid, under forudsætning af, at faget til gjengæld er fuldt bearbeidet for at tilgodegjøres af teknikerne. Og det er det i nutiden, takket være især den tyske videnskabs ihærdige anstrengelser, paa gode veie til at blive. Navnlig er det jo bekjendt nok, hvor vel udarbeidet nu jernbanetransport-systemets teori allerede foreligger.

Der kunde være adskilligt at sige ogsaa om statsøkonomiens stilling i andre specialkurser, f.ex. i handelsgymnasiernes og landbrugshøiskolernes; men de anførte par exemplarer faar være nok til at belyse spørgsmaalet fra denne side. I specialuddannelsen som i almenopdragelsen forlanger nutidens aktuelle og endnu mere fremtidens forønskede samfundsforhold, at socialøkonomiken kommer til at indtage en central og ledende stilling. Den indvendig, som maaske ligger nær, nemlig at et saadant krav fremsætter repræsentanterne for alle fag, hver for sit fags vedkommende, er let at tilbagevise. Som allerede fremhævet, er økonomi en almenmenneskelig, altomfattende og uafviselig forudsætning for det hele samfundsliv og kjendskaben til den derfor et grundlæggende vilkaar for, at den menneskelige tilværelse kan blive ordnet og styret i overensstemmelse med dens natur. Socialøkonomiken er følgelig intet specialfag, ingen særskilt teknisk videnskab, men et almenfag, der i saa vid udstrækning som muligt bør indgaa i den enkeltes opdragelse. En anden sag er det, at ogsaa statsøkonomien i sin anvendelse paa samfundslivets enkelfænomener kan og maa specialiseres, og at saaledes bankvidenskab, finansvidenskab, jernbanevæsenets teori, agrarøkonomik o.lign. alene egner sig for specialundervisning. Ligeoverfor disse og andre særfag maa det imidlertid fastholdes, at de alle har sin fælles rod og sit bestemmende udgangspunkt i den almindelige socialøkonomik, i kjendskaben til og forstaaelsen af de alment gyldige sociale naturlove. Paa den anden side maa det ligesaa stærkt udhæves, at det selvfølgelig ikke er en enkelt skoles eller teoretisk retnings opfattelse af de økonomiske forhold, som almenundervisningen i socialøkonomik skal arbeide for udbredelsen af, men at den maa gaa ud paa at skildre de objektivt foreliggende kjendsgjerninger og aarsagsrækker. Det maa f.ex. ikke gjøres til undervisningens opgave at skabe frihandelsmænd eller beskyttelsesmænd, men

at bibringe den enkelte tilstrækkelig kynighed til selv herom paa grundlag af sine egne praktiske iagttagelser og erfaringer at opgjøre sig en mening.

Men, mine herrer, mens græsset gror, dør koen. Saa nødvendigt det end er i emnets interesse at gjøre sig fuldt rede for, hvad fremtidens skole bør indgive fremtidens mennesker af økonomisk sans og skjøn, saa kan vi ikke vente paa de gavnlige virkninger deraf. Som omstændighederne for os foreligger, er der *periculum in mora*. Medens vi søger at løfte den økonomiske undervisning op i jevnhøide med den nye politiske og sociale udvikling, maa vi ikke overse, at vi indtil videre i vort offentlige liv vil faa at gjøre og regne med dem, som ikke har faaet saadan undervisning, og for hvilke derfor rigets og samfundets økonomi, i ethvert fald for altfor mange vedkommende, er et tomt begreb uden indhold. Eller i det høieste et kjøretøi, bestemt til at befordre dem selv og deres egen smule bagage. Det gjælder derfor at skyde en gjenvei frem mod et maal, som vi hurtigere kan naa. Dette maal er den store almenheds orientering i de til enhver tid foreliggende statsøkonomiske spørgsmaal og samfundsopgaver. Disse spørgsmaal skal besvares, og disse opgaver skal løses, enten saa det store flertal af stemmeberettigede, i hvis hænder de endelige afgjørelser ligger, er forberedt paa at træffe bestemmelse derom, eller ikke. Men det siger sig selv, at jo bedre forberedt almenheden er, desto kynigere vil ogsaa til syvende og sidst afgjørelserne falde ud. Ganske vist vil oplysningsværket blive vanskeligere og usikrere, saa længe der ikke gjennem en regelret skoleundervisning er sørget for at lægge et rationelt fundamentert grundlag, paa hvilket der kan bygges. Men midlertidige huse kan opføres endog uden fundament, og saa faar efter omstændighederne ogsaa gjøres her.

Spørger man derfor, hvad der strax og med smaa midler kan udrettes til fremme af de brede lags økonomiske sans og forstaaelse, saa bør man efter min mening i første række tænke paa i by og bygd at faa istand *foredrag* og *diskussioner*. Der er ingen vei, ad hvilken man i henseende til sociale spørgsmaal lettere kan sætte sig i forbindelse med sine medmennesker end ved at diskutere emnerne med dem. Ved at deltage i eller høre paa offentlige ordskifter stiller de tilstedeværende sig selv i aktivt og interesseret forhold til sagerne og indsgiver uvilkaarlig en hel del retledning og oplysning. Og samtidig giver foredragene anledning til at samle tankerne om og henlede opmærksomheden særskilt paa bestemte punkter og vanskeligheder, som man langt sjeldnere vil faa folk til at læse om. Vi, der er vante til at skaffe os vor væsentlige aandsnæring gjennem læsning, maa overhovedet ikke glemme, at den almindelige mand fremdeles, hvor det gjælder tungere emner, langt heller og bedre hører enn læser. Paa en vis maade, i visse anvendelser er dette jo desuden ogsaa tilfældet med os selv. Det er derfor, vi har stiftet vor diskuterende forening, og af samme hensyn stiftes der diskuterende foreninger i snart sagt alle mulige formaals tjeneste. Det vilde da, mener jeg, være slet takтик fra vor forenings side, om vi vilde undlade at benytte dette kraftige almenmenneskelige træk til fordel for udbredelsen af socialøkonomiske indsigtter ogsaa udenfor vort lokales snævre vægge.

I henhold til disse betragtninger var det, at jeg under den foreløbige diskussion om sagen forrige vinter tillod meg at antyde ønskeligheden af, at vor forening lagde an paa oprettelse af filialforeninger i andre af vores større

byer, saaledes at tidsskriftet blev fælles for dem alle. Efter den ringe tilslutning, denne tanke fik, skal jeg ikke videre fastholde den; jeg kan meget vel erkjende, at frygten for, at saadanne filialer hurtig vilde sygne hen, har nærliggende erfaringer at paaberaabe sig. Men saa meget sterkere maa jeg fremhæve brugbarheden af en anden i samme retning førende udvei, nemlig at der organiseres socialøkonomiske foredrag og diskussioner landet rundt i allerede eksisterende lokale foreninger, som dertil maatte egne sig.

Paa saadanne foreninger mangler det nemlig ikke. For det første har man i en række byer *handelsforeninger*, *haandværksforeninger* og *sjømandsforeninger*, som holder mere eller mindre regelmæssige møder, og som paa den ene side ofte kan trænge til nogen tilførsel af nyt forhandlingsstof og paa den anden netop er det bedste værneting for drøftelsen af et eller andet almeninteressant socialøkonomisk anliggende. Som det nu gaar, kan det ikke nægtes, at mange af disse foreninger har en vis tilbøjelighed til at indsnaevre sin virksomhed og sin opfattning inden saa ensidig fagtekniske grænser, at de taber baade samfølelsen ligeoverfor samfundslivet i det hele og forstaaelsen af den relative berettigelse af andre næringers afgivende syn paa tingene. Det samme gjælder paa landet om landhusholdningsselskaberne og deres underafdelinger. Ogsaa disse kunde have godt af i sine møder at diskutere emner af mere almenøkonomisk art.

Men for det andet har vi desuden de talrike lokale *ungdomsforeninger*, hvorpaa jeg allerede ifor fandt at burde pege. De vilde udmarket egne sig for økonomiske foredag af mere elementært indhold, afpassede efter ungdommens forudsætninger og efterfulgte af diskussioner, som yderligere kunde bidrage til at klarne de unges begreber og styrke deres interesse for, hvad det i det heromhandlede fag virkelig gjælder.

Hvorledes kan nu imidlertid den henværende statsøkonomiske forening tage sig af det statsøkonomiske foredrags- og diskussionsvæsen rundt i landet? Efter mit skjøn kan det ske paa følgende maade: Foreningen nedsætter en særskilt komité, maa skæ helst paa 5 medlemmer, som gjennem cirkulærer til samtlige de foreninger, hvorom der hensigtsmæssig kunde blive tale, erklærer sig beredt til, om saa ønskes, af skaffe foreningerne foredragsholdere over socialøkonomiske emner. For at kunne dette maatte komitéen paa forhaand være traadt i forbindelse og underhandling med dertil skikkede yngre mænd, som kunde være villige til at paataage sig saadan foredrag. At det skulde vise sig altfor vanskeligt paa rimelige vilkaar at opdrive mænd, der kunde og vilde arbeide i den her antydede retning, kan jeg ikke vel tænke mig, og det fik da ialfald staa sin prøve.

Hvad angaar ordningens pekuniære side, saa tror jeg, at vi i det mindste indtil videre bør være enige om at afvise enhver tanke paa statshjælp til foredragenes afholdelse. Muligvis at en saadan kan vise sig ønskelig og opnaaelig, naar sagen har voxet sig stor og er bleven til en institution. Men paa udviklingsstadiet bør den visselig alene være afhængig af sin egen iboende kraft. Praktisk talt vil dette sige, at de foreninger, som vil høre foredragsholderne, ogsaa maa nære saavidt interesse for sagen, at de selv honorerer dem. Men for ikke at skræmme med udtaellinger, som vilde vise sig umulige, tilføjer jeg strax, at honorarerne under forudsætning af det samme foredrags suksesive anvendelse i en række forenin-

ger vilde kunde falde med meget beskedne beløb paa den enkelte forening, ligesom at ogsaa reiseomkostningerne ved fornuftig anordning af den enkelte foredragsholders reiser kunde bringes ned til det mindst mulige. Det var bl.a. netop gjennemførelsen af disse sagens praktiske led, som komitéen i tilfælde stadig maatte stille seg til opgave selv at paase.

Den arbeidsmaade, som under foreningens foreløbige diskussion forrige vinter syntes at vinde størst tilslutning inden forsamlingen, var imidlertid *udgivelsen af smaaskrifter*. Det lader sig heller ikke nægte, at denne udvei under forudsætning af de fornødne pengemidler, baade er sammenlignelsesvis let at gøre til og indtil en vis grad effektiv i henseende til formalets opnaaelse. Men hvad det sidste angaaer, har den ogsaa sin begrænsning, paa hvilken man ikke bør være uopmærksom. Hvorledes sikrer man sig, at almenheden overhovedet læser de udgivne smaaskrifter? Saa godt og livlig kan disse vistnok være affattede, at de af sig selv trænger ind overalt. Men i regelen vil man maatte regne med den aktive interesse hos læserne for vedkommende emne for at faa dem til at læse om det. Hvem læser f.ex. afholdstraktater og lignende smaaskrifter om afholdssagen uden de, der allerede interesserer sig for spørgsmaalet? De andre, som ikke særlig føler sig tiltrakne af emnet, men hvis interesse det netop gjaldt at fange, læser dem ikke. Saaledes vil det øiensynlig ogsaa gaa i det store og hele med smaaskrifter af økonomisk indhold. Forsaavidt de behandler spørgsmaal, hvis løsning lover visse personer eller næringer reelle fordele, med andre ord, hvis der indgaar et moment af agitation i virksomheden, vil brochurerne blive læste af dem, hvis interesse herved paa forhaand er vakt; men hos de fleste andre vil man møde ligegyldighed og døve øren. Overhovedet er det ved udgivelsen af smaaskrifter i et bestemt øiemed at mærke, at man derved fristes til at glemme maalet over midlet. Fordi midlet er bekvemt at haandtere, slaar man sig lettelig til ro med at anvende det, uanseet om det virkelig, nøiere beseet, fører til det forønskede maal eller ikke. Udgiverne bliver tilbøielige til at sige: ja, nu har vi gjort vort, nu maa vi overlade til veir og vind at lade udsæden spire. Men hermed bør man ikke lade sig nøie. Vil man virkelig maalet, saa faar man indrette midlet derefter og ikke nærmest blot efter sin egen bekvemmelighed.

Med disse bemærkninger vil jeg dog ingenlunde have fraraadet, at vor forening, saasnart den kan skaffe de fornødne ressurcer, gjennem sin komite skrider til udgivelse af deslige brochurer over økonomiske spørgsmaal. Jeg vil blot have fremhævet, at emnerne for saadanne publikationer maa være aktuelle og paa forhaand sikrede almenhedens læse- og lærelyst. Et sligt emne er f.ex. for tiden beskatningsspørgsmaalet, maaske ogsaa statsforgjældelsesspørgsmaalet, og jeg skulde derfor tro, at udgivelse af brochurer, omhandlende disse gjenstande, vilde være god gjerning. Ligeledes kan jeg tænke mig mere specielle spørgsmaal, der i visse større kredse kunde paaregne aktiv interesse.

Med hensyn til form, størrelse og omkostninger for saadanne smaaskrifter skal jeg her ikke gaa for stærkt i detalj, da disse sider af sagen jo i tilfælde nærmest maatte overlades komiteen. Jeg har dog medbragt en del prøver paa, hvorledes slige publikationer udstyres i England, hvor man har megen praktisk erfaring paa dette omraade. Som det vil sees, spreder man der i store mængder omkring endog ganske løse blade, trykte enten paa den

ene eller paa begge sider, eller man sender ud smaa firesidige smaablaade. Saa følger de noget fyldigere fremstillinger paa halve og hele ark, uden eller med særskilt omslag. Fra «Landsbladets» trykkeri her i Kristiania fremlægger jeg desuden nogle af rigsmaalsforeningens smaaskrifter for at give en idé om, hvorledes tilsvarende tryksager herhjemme udstyres. Ifølge indhentede oplysninger falder trykningen unægteligt billig. Indskrænker man sig f.ex. til en enkelt lidet side, saa koster den i 3000 exemplarer 13 kroner; 4 fulde kvartsider i 1000 exemplarer koster 25 kroner; 4 tættrykte kvartsider i 5000 exemplarer 78 kroner; en mindre brochure i 2000 exemplarer 35 kroner. De fleste af rigsmaalsforeningens smaaskrifter koster – papir og trykning – 107 kroner, tæller omtr. 20-30 smaa sider og trykkes for det meste i 2-3000 exemplarer. Men til de nævnte udgifter kommer saa selvfølgelig forfatternes honorarer samt expedition og forsendelsesomkostninger.

Hvorvidt deslige henvendelser til de bredere samfundslag bør sælges eller uddeles gratis, kan der vistnok være ulige meninger om. Jeg skal imidlertid ikke trætte forsamlingen med at rekapitulere, hvad der taler for og imod den gratis uddeling, idet jo argumenterne er kjendte af enhver. Min opfatning er, at man efter omstændighederne helst bør betjene sig af begge fremgangsmaader. Imidlertid er der herved den meget mistrostige fremhævelse at gjøre, at vor forening ingen pengemidler har til at bestride de fornødne udgivelsesomkostninger. Foreningens budget er nemlig fuldt optaget med, hvad der medgaard til dens tidsskrift og møder. Og om at lade udgivelsen af smaaskrifter som de her paatænkte blive en almindelig boghandlerforretning, kan der heller ikke godt blive tale, allerede af den grund, at salgsprisen derved vilde blive høiere end foreneligt med formalet. Overhovedet vilde en boghandler anskue sagen fra et helt andet synspunkt end vort og derfor i virkeligheden blive os et meget ubekvemt medarbeiderskab. Selvfølgelig har jeg ogsaa seet mig om efter bestaaende fonds, hvor fra man i tilfælde kunde vente sig en virksom understøttelse; men kasser, der kunde passe for øiemdet, existerer desværre ikke. I tider som de nuværende at anmode om statsbidrag vilde ligesaa lidt føre til noget. Hvad endelig angaaer privat subskription af de tilstrækkelige beløb, saa burde man ganske vist kunne regne derpaa; thi som jeg tillod mig indledningsvis stærkt at fremholde: det gælder her et samfundsarbeide af eminent konserverende art. Men jeg formaar for tiden heller ikke at sætte nogen lid til denne udvei. Selv om en privat indsamling skulde indbringe saa meget, at virksomheden kunde begyndes, lærer erfaringen, at de fra først af interesserede hurtig gaar træt, og at fortsættelsen ikke vilde følge. – Sluttelig vil jeg for fulstændigheds skyld nævne, at jeg et øieblik ogsaa havde tanken fastet paa vor stærkt udbredte presse, idet jo baade dagbladene og de periodiske tidsskrifter kan forudsættes gjerne at ville samarbeide med vor forening og gjennem sine spalter sprede passelig begrænsede redegjørelser for aktuelle økonomiske spørgsmaal i de tusend hjem. Men ogsaa her strander vi paa det samme skjær: nogen regelmæssig honorering af slige cirkulærartikler, selv om udgiften for hver enkelt avis vilde blive en ubetydelighed, vilde neppe kunne paaregnes, og uden rimelige honorarer til forfatterne vilde foretagendet i længden ikke gaa.

Der staar vi altsaa. I den retning, hvori man forrige

gang mente at kunne anbefale at gaa frem, er vi i ethvert fald indtil videre afskaarne fra at udrette noget af mangel paa pekuniære virkemidler. At dette forhold maaske med tiden kan komme til at ændre sig, gjør for øieblikket ikke stillingen bedre.

Under disse omstændigheder ser jeg for min del intet andet raad, end at vi bør falde tilbage paa den først anvist udvei at søge at formidle *afholdelsen af foredrag* i de foreninger og samfund, som maatte ville være med paa en derhen sigtende organisation. Men jeg kan samtidig ikke undlade at fremhæve, at den stærkt begrænsede evne, vort private foreningsvæsen saaledes viser sig i besiddelse af, hvor det gjælder en effektiv udbredelse af socialøkonomisk kundskab, ligeledes indeholder et kraftigt varsko om, at statsmagterne paa dette omraade jo før jo heller selv bør gribe ind ved en ordnet og vel overtænkt socialøkonomisk undervisning. Trangen til en saadan har jeg i dette mit foredrag gjort til mit alpha; lad den ogsaa være mit omega.

Foredraget efterfulgtes af nedenstaaende diskussion, der efter formandens anmodning lededes af foredragsholderen:

Direktør *Bonnevie*. Foredragsholderen havde gjort socialøkonomisk undervisning i skolen til sit alfa og omega. Som gammel skolemand vilde taleren bemærke, at indførelsen af et saadant fag utvilsomt vilde møde modstand hos skolens mænd. Man maa jo ogsaa blive betænklig ved, at den ene sag efter den anden søges bragt ind i skolen som undervisningsgjenstand. Om det overhovedet er muligt at indføre socialøkonomi som undervisningsfag i barneskolen, beror paa, om den kan bearbeides i en for barnet tilgjængelig form. Dette er endnu ikke skeet. Men selv om det var skeet, vilde man ikke kunne indføre faget uden brud paa det bestaaende undervisningssystem. Fagkredsen er nu fuld. Alligevel er det ikke udelukket, at der kan udrettes noget for sagen i barneskolen. Børnene samler uafladelig forestillinger, som kan udvikles til begreber, og hvis vedkommende lærere havde aabent blik for socialøkonomiske forhold, kunde der gjennem forskjellige fag udrettes adskilligt til udvikling og befæstelse af sunde begreber uden direkte undervisning i socialøkonomi. Skolen havde derfor al opfordring til at være opmærksom paa sagen. Iørvigt kunde der nok være spørgsmaal, – og taleren havde selv vejet spørgsmaalet, – om skolen arbeider for livet, som den kunde gjøre. Men herom vilde taleren sige, at skolen altid danner sig som billede af det folk, inden hvilket den virker, og skal skolen arbeide til fremme af det praktiske liv, saa maa det praktiske livs mænd tage sig af den, vie den tanker og arbeide og ikke anse den som en sag, der kun vedkommer skolemestrene.

Sluttelig henlede taleren opmærksomheden paa, at skolen aldrig kunde række længere end til at lægge en

grundvold, forberede en jordbund. Det er livets og arbejdets skole, som maa fuldføre værket.

Dirigenten (foredragsholderen) takkede direktør *Bonnevie* for hans udtalelser, af hvilke han kunde underskrive hvert enkelt led, og som ogsaa støttede de tanker, som taleren i sit foredrag havde fremholdt.

Kaptein *O. Sandberg*. Det var ganske rigtigt, som foredragsholderen havde sagt, at den økonomiske sans var lidet udviklet hos vort folk. Men det var ikke forbundet med uoverkommelige vanskeligheder at søge at faa rettet herpaa, og man kunde strax begynde at arbeide for ataabne folks øine for, hvad der var fornuftig økonomi. Der var én side ved sagen, som foredragsholderen kanske ikke havde lagt tilstrækkelig vægt paa, nemlig betydningen af at kaste et *idealt skjær* over det økonomiske arbeide. Der er megen idealisme i vort folk; men mange bliver materialistiske under sin sliden og slæben, fordi ingen aabner øinene hos dem for det ideale, som der i virkeligheden er ved deres arbeide og deres virke. Derimod var der blevet kastet nok at ideal glans over det politiske arbeide, saa at naar det gjaldt politiske sager, havde vort folk ikke vanskeligt for at se dem i et idealt lys. Forsøg at kaste et idealt skjær over det økonomiske arbeide! Gjør man det og faar folk til at se, at de ved sit dagligdagse virke paa gardene, i skog og mark o.s.v. realiserer en idé, da kan man være sikker paa at vinde tilslutning. Taleren havde for en tid siden i en ungdomsforening holdt foredrag om økonomisk sans og havde lagt mærke til, med hvilken spændt interesse tilhørerne fulgte dette emne. Overhovedet var det netop det slags foredag, som nu mere end andre slags vakte interesse udover landet, det var som at øse i aabne hjerter; der mærkedes, at der var trang til saadant. Og ikke blot i ungdomsforeninger, handelsforeninger og landmandsforeninger, men ogsaa i arbeiderakademier burde økonomiske emner optages. – At forene teknisk og økonomisk indsigt var netop det vanskeligste ved et erhverv som landbruget – begge dele trængtes saa vel, hvis det skulde give godt udbytte. Meget vilde her være vundet, hvis produkternes omsætning kunde overlades til kooperative foreninger.

Veidirektør *Krag* udtalte sin fuldeste tilslutning til foredragsholderen. Den tekniske undervisning er hos os kun 50 aar gammel, og undervisningen i socialøkonomi er meget mangelfuld. Teknikerne ser derfor med glæde og længsel paa en mere udvidet undervisning i dette fag. Den polytekniske forening omgikkes forøvrigt med tanken paa dannelsen af en nationaløkonomisk gruppe, som forhaabentlig vilde komme til at træde i forbindelse med Statsøkonomisk forening. Taleren anbefalede grafiske tabeller som et baade let forstaaeligt og billigt hjælpe-middel, der af landbefolkningen vilde blive modtaget med taknemmelighed.

Den videre diskussion blev udsat til et følgende møde.

Historisk portrett:

Anders N. Kiær

PETTER JAKOB BJERVE

Som sjefsstatistikar gjennom 46 år la Anders N. Kiær opp retningsliner for utbygginga av den offisielle statistikken som fleir og fleir land seinare har fylgd.¹⁾ Gjennom dette tidsrommet brakte han norsk statistikk opp på eit internasjonalt høgt nivå, i stor monn gjennom personlig innsats. I tillegg utførte Kiær frå han byrja i Tabellkontoret i 1861 til han døydde i 1919, talrike økonomiske og sosio-demografiske analysar med stor spennvidde og av høg kvalitet. Dette gav han plass som samfunnfsforskare ved sida av professor Schweigaard og Eilert Sundt. Alt frå 1880-åra stod han dessutan i brodden for det mellomfolkelege statistiske samarbeidet og i fagkrinsar vart han verdskjent for dei mange arbeida han offentleggjorde på engelsk, fransk og tysk. Det var difor naturleg at dei nordiske statistikksjefane og universitetslærarane i statistikk hylla han på 80-årsdagen gjennom ei vakker adresse og at Vit-

skapsakademiet seinare hedra han med Nansen-prisen.

Likevel tok det lang tid før Kiær fekk den æra han fortente for det fundamentele metodearbeidet sitt. Såleis er det framleis få som veit at han truleg var den første til å lage statistikk på grunnlag av persondata kopla saman frå ulike kjelder og persondata henta inn for ulike tidspunkt bakover, og først i etterkrigstida vart han i fagkrinsar verdskjent som ein av opphavsmennene til den moderne utvalsmetoden. Det som her er nemnt syner kva dimensjonar Kiær hadde som metodemann. I tillegg kjem andre metodiske nybrotsverk, til dømes i befolningsstatistikken, som det ville føre for langt å gå inn på denne artikkelen.

Sjefsstatistikaren og samfunnfsforskaren

Då Kiær gjekk av for aldersgrensa i 1913 hadde han på fleire måtar lagt grunnlaget for eit moderne statistikksystem.

Opprettinga av Statistisk Sentralbyrå i 1876 vart av Kiær mellom anna grunngjeve med at eit sjølvstendig direktorat kunne tre klårare fram som eit forskningsinstitutt. Det var eit viktig mål for han å bygge opp eit slikt institutt.

Eit anna mål – som namnet på det nye direktoratet

synte – var å samle arbeidet med den offisielle statistikken på ein stad. Byrået hadde frå starten av ansvaret for storparten av det vesle som fanns av slik statistikk, nemleg befolningsstatistikk, handelssstatistikk, ein del næringsstatistikk og kommunalstatistikk. Seinare gjekk Byrået igang med eller tok over frå andre statsinstitusjonar statistikk for fleire og fleire andre område, mellom anna rettsstatistikk, fatigstatistikk og inntektsstatistikk.

Ein stor del av denne statistikken bygde på administrative data, dvs. opplysningar som andre statsorgan henta inn i samband med verksemda si. Desse opplysningane skulle først og fremst tene administrative formål og var ofte mindre tenlege som grunnlag for statistikk til analyseformål. Ved hjelp av Statistikklova frå 1907, vart det lagt juridisk grunnlag for at Byrået i større monn enn før kunne hente inn data direkte frå privatpersonar og næringslivet. Såleis vart jordbrukssteljinga 1907, fabrikkteljinga 1909 og handverksteljinga 1910 gjennomført med heimel i denne lova.

Kiær la dessutan med eit stort arbeid i å heve kvaliteten av statistikken, mellom anna ved hjelp av grundigare feilkontroll, meir konsistente definisjonar, betre grupperingssystem og analytisk formålstenlege tabellopplegg. Den sterke san-

sen han hadde for fruktbare problemstillingar og den systematiske arbeidsmåten hans gjorde sitt til at vi fekk ein stendig betre statistikk.

Kiær såg tidleg at ulike grupper av statistikkbrukarar treng ulike slag publikasjonar. Såleis syntte han for å gje ut ei statistisk årbok alt frå 1879, eit statistisk månadshefte frå 1882 og publikasjonen Vareomsetningen med utlandet frå 1913. Han la også stor vinn på å få bygd ut eit godt fagbibliotek i Byrået.

Elles nøydde han seg ikkje med å produsere statistikk, men gjekk sterkt inn for å klårlegge kva statistikken kunne fortelle om folk og samfunn. Det var såleis Kiær som innførte tradisjonen med at Statistisk Sentralbyrå driv analyseverksemd i tillegg til statistikkproduksjon. Han meinte at Byrået på det viset kunne lære å lage betre statistikk og at ein statistikkprodusent har serlege føresetnader for å kunne utføre statistiske analysar. Dette synet på Byrået si rolle blir framleis hevdta.

I det internasjonale statistiske samarbeidet kom Kiær med så tidleg som i 1876, og i 1885 var han med på å stifte Det internasjonale statistiske institutt, som i dag er ein sentralorganisasjon der statistikkarar frå så å seie alle land i verda er med. Dessutan gjorde han i 1889 opptak til eit stendig nærmare nordisk statistisk

¹⁾ Byråsjef for Statistisk Kontor i Indredepartementet frå 1867 (tidlegare Tabellkontoret) og seinare direktør for Statistisk Sentralbyrå fram til 1913.

samarbeid. Internasjonalt var han sers aktiv både som foredragshaldar og deltakar i ordskifte og som medlem av komitear av ulike slag.

Fagleg sett var Statistisk Sentralbyrå lenge først og fremst statistikaren og samfunnsforskaren Kiær. I 1876 hadde han berre ein akademikar og 13 andre funksjonærar til hjelp. Då han gjekk av hadde Byrået enno ikkje meir enn 33 funksjonærar.

Kiær skreiv sjølve innleiingane til mange av publikasjonane frå Byrået. Dessutan offentleggjorde han ei lang rad med andre arbeid i innanlandske og utanlandske tidsskrift, i offentlege utgreiingar og i bøker og blad. Han heldt flittig fram som samfunnsforskar jamvel etter at han 75 år gammal gjekk av som direktør.

Det siste arbeidet Kiær fekk offentleggjort hadde tittelen: «An attempt at a statistical determination of the birth rate in the United States». Dette var trykt etter at Kiær var død i tidsskriftet til American Statistical Association. Innleidingsvis skriv redaktøren mellom anna «... hardly any writer anywhere and probably no American is more familiar than Kiær with the abundant statistical literature dealing with the fall of the birth rate in most civilized countries». Dette fallet interesserte Kiær seg sterkt for i dei siste åra av livet sitt.

Meir enn nokon annan i si tid kasta Kiær nytt lys over det norske samfunnet, både menneskeleg, sosialt og økonomisk. Forskinga hans spente frå emne som fruktbarhet, dødelighet, invaliditet, alkoholmisbruk og folketrygd til problem som inntektsfordeling, skattlegging, økonomisk utvikling, næringstilhøve og verdet av personkapitalen. Ein bibliografi som Statistisk Sentralbyrå har offentleggjort i Samfunnsøkonomiske

Studier 27, syner at Kiær så å seie kvart år frå 1869 til 1919 offentleggjorde eit eller fleire arbeid.

Fruktbare problemstillinger, god og delvis ny metodikk og ikkje minste ihuga arbeid gav på mange av desse områda originale og interessante forskningsresultat. Kiær gjorde alltid grundig greie for framgangsmåten ved utarbeidinga av statistikk og analysar. Dette gjer det ikkje alltid lett å lese framstillingane hans, men til gjenkjeld vart opplysingane om metodikken til stor nytte for ettertida.

Metodemannen

Det ligg utanom ramma for denne artikkelen å vurdere kva Kiær har hatt å seie for norsk samfunnsforskning, men han spela iallfall ei viktig rolle for utviklinga av sosialøkonomien, både direkte og gjennom forskrarar ved Universitetet i Oslo. Professor T. H. Aschehoug hadde såleis eit nært samarbeid med Kiær og bygde fleire av arbeida sine i stor monn på framstillingar som Kiær hadde offentleggjort. Kiær har nok og mye av æra for at statistikken tidleg fekk ein etter måten stor plass i det sosialøkonomiske studiet.

For å kaste lys over Kiær som metodemann er det naudsynt å gå litt inn på to utvalsundersøkingar der han nytta ein moderne utveljingsmåte og der han i den eine kopla persondata frå ulike kjelder, i den andre henta inn tilbakegåande persondata gjennom intervjuing.

Under arbeidet med folketeljinga 1890 sytte Kiær for at det vart teke avskrift av alle skjema for eit utval av personar. For desse vart det seinare, frå likningskontora, henta inn opplysningar om inntekt og formue for kvar person. Ved hjelp av desse opplysingane vart det mogleg å lage ein stati-

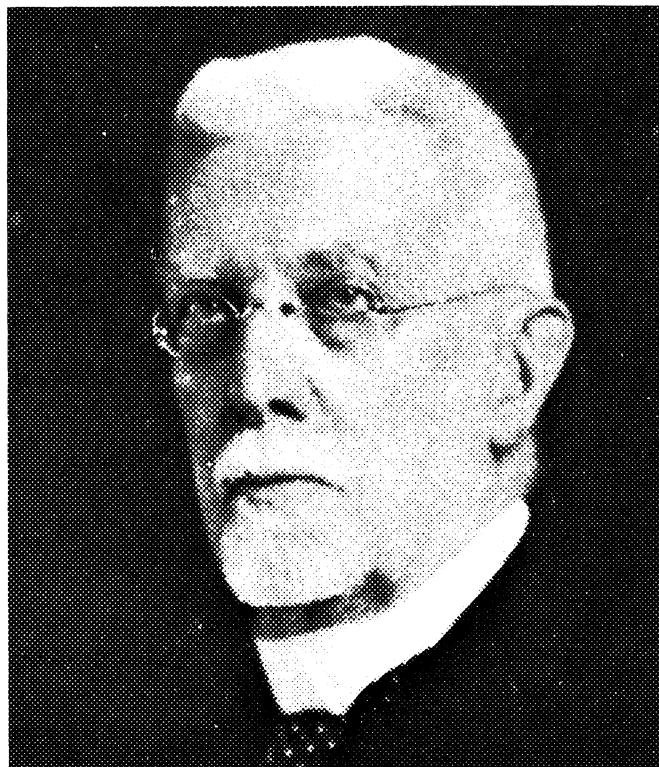
stikk med fordelingar mellom anna av personar etter alder, yrke, inntekt og formue. Dette er det eldste dømet vi har, iallfall her i landet, på det som seinare har vorte kalla «kopling av persondata».

Ved fastlegginga av utval vart det først avgjort kva kommunar som skulle vere med. Deretter plukka ein ut alle menn som i året 1890 hadde fylt 17 år, 22 år, 27 år osv. og som dessutan hadde namn med visse forbokstavar. Utvalet vart med andre ord fastlagt i tre steg. Kiær hevdar at dei to siste stega «maa antages at have virket paa samme Maade som en Lodtrækning», men han vedgår at det første «kunde ha vært bedre i representative Henseende». Storleiken av utvalet utgjorde 1,54 pct. for bygdene og 2,1 pct. for byane.

Ved ei sosialstatistisk utvalsundersøking for året 1894 vart det ved hjelp av teljarar henta inn personopplysningar for ulike tidspunkt bakover om inntekt og yrke. Desse opplysingane galdt det året vedkommende hadde byrja å arbeide og

dessutan, om aktuelt, åra 1885 og 1890. Vidare vart det spurt om fødselsår for alle barn i live og om fødsels- og dødsår for barn som hadde døydd. Dette er eit døme på det som no gjerne blir kalla «retrospektive undersøkingar». Her i landet vart ei slik undersøking ikkje gjennomført på ny før i 1971–72.

Utvalet til denne undersøkinga var ikkje mindre enn omlag 80 000 vaksne personar. Det vart lagt opp slik at talet på personar først vart fordelt på bygder og byar omlag i samsvar med folketeljinga 1890. For bygdene vart personane deretter fordelt på amt, herad og sokn, mellom anna på grunnlag av folketeljinga. Innanfor soknet vart teljarane pålagt å velje ei viss ruta og plukke ut hus nær denne ruta på ein slik måte at folk frå ulike sosiale lag kom med. For byane vart 13 av 61 valt ut, og her vart personane fordelt slik at mellom anna folkemengda i nærliggjande byar skulle bli representert. Innanfor byane vart personane fordelt på gater for Oslo og

Anders N. Kiær

kvarthal for Bergen, og innanfor desse skulle teljarane velje hus etter ulike brøkdelar. I dei andre byane skulle dei velje kvarthundre, femte eller tredje hus.

Det var Kiær som i hovedsak planla desse to utvalsundersøkingane. I begge tilfelle la han opp utvalet ved å stratifisere og å foreta ei utveljing av personar som var meint å vere tilfelleg. Ved den første undersøkinga nytta han dessutan, som ein av dei første i Europa, helkortutstyr utlånt frå oppfinnaren. Som metodemann var Kiær såleis langt framom si tid, og i motsetnad til andre som før hadde gjennomført utvalsgranskningar, gjorde han som vanleg grundig greie for framgangsmåten sin.

Kiær var ein ivrig og sterkt talstmann for utvalsundersøkingar, og stort sett fann han fram til den grunngravinga som framleis er den vanlege. Men då han i 1895 for første gongen gjorde greie for utvalsmetoden sin på eit møte i Det internasjonale statistiske institutt (ISI), fekk han sterkt motbør. Likevel heldt han fram som forkjempar for bruk av metoden i den offisielle statistikken, både på seinare

møte i ISI og gjennom ei lang rad med skrifter, mellom anna i utanlandske tidskrift. Den første sigeren vann han på ISI-møtet i 1903 då det vart vedteke ein resolusjon til føremønn for metoden. I 1913 fekk han – i eit stort tysk verk om statistisk teori og metode – æra for å vere den første som i hovudsak hadde drøfta metoden systematisk. Men ikkje før på ISI-møtet i 1925 vart utvalsmetoden på ny drøfta internasjonalt, og denne gongen vart ein sterkare resolusjon vedteke. Problemstillinga var no ikke lenger om, men korleis metoden skulle nytta. I mellomtida hadde metoden vorte betre teoretisk grunngrive, serleg av engelskmannen A. L. Bowley.

Likevel vart utvalsundersøkingar lenge lite nytta i offisiell statistikk. Dette galdt jamvel her heime. Etter ei ny utvalsundersøking av inntekt og formue i samband med folketeljinga 1910 nytta Byrået utval berre i jordbruksstatistikken frå midten av 1920-åra, ved ei hushaldsgransking i 1927–28 og ved ei bustadteljing i 1938. Utveljingsmåten var i dei sistnemnde tilfella snautt så god som ved ei utvalsundersøkingane

Kiær hadde ansvaret for Heller ikkje i andre land slo utvalsmetoden igjennom før i etterkrigstida, trass i at Jerzy Neymann alt i 1934 offentleggjorde ei epokegjerande teoretisk grunngriving.

Kiær såg reint intuitivt korfor utvalsmetoden hans var formålstenleg, og han gjennomførte undersøkingane sine så godt at det gjekk eit halvt hundre år før andre gjorde det betre. Det teoretiske fundamentet for metoden, måtte andre statistikarar legge, men innsatsen til Kiær var ikke mindre for det.

I ein artikkel om Kiær som vart trykt i 1936 i Norsk biografisk leksikon, står det at han la «hovedvekten på gjennom det statistiske materiale å belyse befolknings-, sociale- og økonomiske forhold, og det er i denne utnyttelse av statistikken hans vesentlige videnskapelige innsats liggjer. På det rent metodologiske og det statistisk-teoretiske område er hans innsats mindre». I dag er det tvert imot den metodiske innsatsen hans som verkar mest imponerande.

For bruk av utvalsmetoden har Kiær i etterkrigstida fleire gonger fått breid

internasjonal omtale. I ei avhandling frå 1951 vart det såleis hevdat at det utvalsmetodiske arbeidet han la fram i 1895 kan bli sett på som «eit vendepunkt i statistikkens historie» og at den klare framstillinga hans av utveljingsmåten var nok til å «gje Kiær ein plass mellom pionerane på området utvalsundersøkingar». I 1980 vart det offentleggjort ein omfattande historikk om utvalsmetoden der innsatsen til Kiær fekk ein breid plass. I ei nyleg utkomne bok om Jerzy Neymann omtalar forfattaren Kiær og Bowley som dei pionerane som Neymann kunne dra føremønn av i arbeidet sitt med utvalsmetoden. Kiær er elles ofte vist til i den rike internasjonale litteraturen som i dag ligg føre om denne metoden.

Internasjonalt har Kiær såleis fått den æra han fortener som ein av opphavsmennene til den moderne utvalsmetoden. Men den metodiske innsatsen hans elles er framleis lite kjent. Ei nærmare gransking vil truleg syne at denne ikke berre er avgrensa til analyssar på grunnlag av kopla og tilbakegående persondata, men at han på andre måtar og var framom si tid som metodemann.

Keynes og norsk økonomisk politikk

Over hele verden er hundreårsdagen for John Maynard Keynes' fødsel blitt feiret i år. Den komplette utgaven av hans skrifter nærmer seg sin avslutning. Disse 30 store bind vil for fremtiden bli den autoritative kilden om Keynes' liv og virke. I bindet om hans aktiviteter i 1930-årene (bind XXI) er det nok bare tatt med et mindre utvalg av hans korrespondanse. For norske lesere er det et spesielt savn at hans brev til Ragnar Frisch 15. mars 1934 er utelatt. Brevet har adskillig interesse i forbindelse med norsk krisedebatt under depresjonen, men det viser også hvilke problemer økonomene og politikerne dengang hadde med sparing og investering. Måtte man spare først for å investere etterpå? Eller sparte man mens man investerte?

Om Keynes' tilknytning til Norge kan vi ellers minne om at han ble gjort til æresdoktor ved Universitetet allerede i 1938. Man aner Frisch og Keilhau bak det valget.

Og så til Keynes' brev. Det ble sitert av Nygaardsvold i finansdebatten i Stortinget 20. mars 1934. For å få sammenhengen i debatten, er det nødvendig å begynne sitatet noe før brevet blir gjengitt. Vi synes også at Nygaardsvolds betrakninger om eksperter og parti-tilhørighet er interessante som et historisk vitnesbyrd, og kutter derfor sitatet først et stykke etter Keynes' brev.

Den situasjon som har tatt hårdest i når det gjelder våre forslag – alle uten undtagelse – er den såkalte pengetekniske komité. Den har funnet feil, bare feil, uriktigheter, uvidenhets – ja, jeg tror jeg tør si, at når man har lest denne lange utredning grundig igjennem, forstår man at denne pengetekniske komité mener å ville forsøke å gi folk inntrykk av at det norske arbeiderpartis hele kriseplan bunner i uvidenhets og vi kan gjerne si dumhet. Og triumferende forteller denne komité, at f.eks. en så bekjent mann som Mr. Keynes i England har spottet over sådanne forslag og planer som vi i det norske arbeiderparti har fremlagt. Jeg er sikker på, at både Regjeringen og for øvrig også mangen annen god-rett-troende venstremann kan ha lest disse uttalelsene og smilt, og så har de sagt som så ved sig selv: Ja ja, er det ikke det jeg alltid har ment, Keynes er en god venstremann, og det er jo venstre som har rett, det er

jo noget stort sludder med dette arbeiderpartiet.

Jeg tror jeg må få lov til å rokke lite grand ved denne selvbevisste pengekomités flertalls fremstilling av hvad Mr. Keynes har ment om disse spørsmål. Samtidig hermed vil jeg få understreke, at der finnes folk også her i landet som har syslet med disse saker og som ikke er så aldeles enig i pengekomitéens flertalls syn på disse spørsmål. Professor Ragnar Frisch som har opholdt sig i England en tid, men som kom tilbake til Oslo i går, har sendt Stortinget en skrivelse bilagt med et brev fra Mr. Keynes, en skrivelse som jeg er bemyndiget til å lese opp under denne debatt. Skrivelsen og brevet lyder slik:

«Til Stortinget!

Regjeringens pengetekniske komité har i sin for Stortinget fremlagte betenkning av 24. februar 1934 (St. med. nr. 19 – 1934, bil. 1) fremført en rekke argumenter mot den arbeids-

og kreditutvidelse som arbeiderpartiet er gått inn for, og som er nærmere behandlet i partiets kriseplan av 1934. Herunder har pengekomitéen søkt å støtte sig på den verdenskjente pengeautoritet Mr. J. M. Keynes, Fellow of Kings College, Cambridge (pengekomiteens betenkning side 4 og 6).

Da pengekomitéens argumentasjon her synes å bygge på et feilaktig grunnlag, og da Stortinget naturlig må tillegge en uttalelse fra pengekomiteen stor vekt, har jeg ansett det som min plikt å berikte anførslene.

Pengekomiteen anfører som et av sine hovedargumenter at en kreditutvidelse er farlig og vil lede til inflasjon med mindre den bygger på en forutgående økning av sparingen i samfunnet (økning av bankinnskuddene o.s.v.). Og da sparingen for tiden hos oss er meget mangefull, vil grensen for en kreditutvidelse i praksis måtte bli meget snever.

Komiteen bruker vissnok ikke direkte disse uttrykk, dens formulering er mer vag, men dens uttalelser må i hovedsaken opfattes på denne måte, hvis de i det hele tatt skal ha nogen mening som et alvorlig argument mot arbeiderpartiets kriseplan. Det er også utvilsomt at pengekomiteens argumentasjon – såvel av stortingsmenn som av publikum i sin almindelighet – vil bli oppfattet på denne måte. Og det er nettopp som støtte for dette argument om at en kreditutvidelse er farlig med mindre den bygger på en forutgående økning av sparingen, at henvisningen til Keynes – bl.a. citatet fra Keynes om ønskeligheten av alltid å opprettholde balanse mellom sparing og kreditutvidelse – må bli forstått.

Dette er et misbruk av Keynes' navn. Enhver som virkelig kjenner Keynes' teori – og særlig den spesielle bruk han gjør av begrepet sparing – vil straks være klar over det. De bruddstykker av hans ar-

Keynes slik en avistegner i London Evening Standard så han.

beider som er citert i pengekomiteens memorandum og den bruk som der er gjort av dem, gir et fullstendig feilaktig bilde av hans standpunkt. Keynes er i virkeligheten en skarp *motstander* av det ortodokse, «passive» synspunkt som pengekomiteen her har gitt uttrykk for. Og han *tilhører* nettopp den gruppe av moderne pengeteoretikere som har arbeidet seg frem til det «aktive» grunnsyn, der er uttrykt i arbeiderpartiets arbeids- og kredittutvidelsespolitikk.

At dette er så, fremgår med all tydelighet av Keynes' brev til mig av 15. mars d.å. (vedlagt i original). Brevet er skrevet etterat jeg under personlige samtal med Keynes i Cambridge 12 og 13 mars i år hadde forklart ham situasjonen og oversatt for ham de angjeldende deler av arbeiderpartiets kriseplan og pengekomiteens memorandum. Brevet lyder i oversettelse så:

«Bloomsbury 15 mars
1934.

Kjære professor Frisch.

Jeg må takke Dem for at De har gjort mig opmerksom på et avsnitt i et memorandum fra den norske regjerings pengekomité (St. med. nr. 19/1934 bil. 1), hvor mine meninger er omtalt. Jeg vil gjerne benytte anledningen til å si at denne henvisning gir inntrykk av å bygge på en misforståelse av mitt standpunkt.

Vedkommende avsnitt lyder slik:

«Denne tanke at produksjonsapparatets effektivitet nu er så stor at . . . nyinvesteringer til økning av konsumsjonsmengden er ikke nødvendig . . . beror på en synkverving. Forholdet er, at det som trenges, er en utvidelse av produksjonsapparatet . . . Men er det så, da kommer «sparingen» inn som et meget viktig moment, og man kan ikke se annet enn at Keynes på dette punkt har pekt på noget som er meget viktig.»

Dette synes å antyde at jeg er av den opfatning, at sparing – i betydningen av at man holder tilbake (undlater å forbruke) en større del av inntekten enn tidligere – er en nødvendig be-

tingelse for en utvidet investeringsvirksomhet. Hvis komiteens uttalelse er således å forstå, så er i virkeligheten mitt synspunkt nettopp det motsatte. Jeg mener, at hvis publikum (samfundet, the community) blir bragt til å minske den procentdel av sin inntekt som det anvender til løpende forbruk, så vil det lede til tap for forretningsslivet og vise sig å hemme nyinvesteringen og endogså hemme selve sparingen. Ti den økede arbeidsløshet som blir følgen, vil nedsette publikums samlede inntekt så sterkt, at den samlede sparte sum vil bli endogså mindre enn før.

Efter min opfatning vil den riktige metoden til å isticlasse en økning av realkapitalen være å oppmuntre kapitalproduksjonen direkte, enten ved kredit- og pengepolitikken, eller ved organiserte foranstaltninger for å presse ned renten på lange lån, eller

ganske særlig ved offentlige arbeider igangsatt direkte av staten. Foranstaltninger av denne art vil ikke bare øke beskjæftigelsen og den almindelige velstand, men de vil også øke selve sparingen. Ja, de er i virkeligheten det eneste effektive middel til å opnå en slik økning.

Den økede beskjæftigelse som fremkalles ved den økede kapitalproduksjon – og jeg tenker da ikke bare på den beskjæftigelse som skapes direkte, men også på den som skapes indirekte gjennem den økede kjøpekraft og den økede konsumsjons efterspørsel fra dem som blir beskjæftiget direkte – vil øke publikums (samfundets) realinntekt så sterkt at publikum ganske naturlig og på eget initiativ vil øke den sum der settes til side som sparing.

Ikke bare det, men det kan etter min mening påvises teoretisk at beskjæftigelsesgraden har en ten-

Ragnar Frisch.

dens til å fortsette med å vokse inntil publikums realinntekt er steget så sterkt at det setter til side som sparing nettopp det beløp som er nødvendig for nyinvesteringen av realkapital.

De kan bruke dette brev på en hvilken som helst måte De finner tjenlig, for jeg vil meget beklage at citater fra mig blir brukt mot de foranstaltninger til kapitalinvesteringens fremme som jeg mener er uomgjengelig nødvendige når man vil søke å minske arbeidsløsheten og øke den økonomiske aktivitet i våre forskjellige samfunn, så den kommer nærmere op til det den bør være.

Deres hengivne
J. M. Keynes.»

Keynes er vidende om og innforstått med at hans

brev oversendes Stortinget.
Oslo, 19 mars 1934.

Ærbødigst
Ragnar Frisch
(sign.)»

Keynes brev i original er bilagt skrivelsen, som vil bli mangfoldiggjort og siden utlagt på representantenes plasser. – Jeg vil kun tillegge at hadde vi den samme gode anledning til å opnevne komiteer og sakkyndige av den mest forskjellige art, som vi visste sympatiserte med vårt syn og vår samfundsopfatning, slik som Regjeringen har gjort, så skulle også vi kunne ha skaffet til veie en hel sekfull med kritikk og fordommelse over Regjeringens forslag, sådan som Regjeringen har skaffet til veie overfor våre forslag. Jeg vil

også få lov å legge til at når pengekomiteen, som har brukt de sterkeste uttrykk likeoverfor vårt forslag, til slutt erkjenner at den her er kommet med kritikk, men ikke med noe forslag som skulle være bedre eller være innstillet på å forbedre forholdene, slik som arbeiderpartiets forslag har tatt sikte på, så vil jeg få lov å si at det er ingen sak å sitte i godt betalte embeder her i landet og være sakkyndig på disse områder, men aldri komme med positive forslag, og når det så gjelder folk fra arbeiderklassen som har liten utdannelse, som har liten tid og råd og anledning til å arbeide med disse saker, ja så er det ingen sak for disse ærende sakkyndige å sette sig på sin høie hest og komme med sin sure kritikk og

påvise feil både her og der i disse ting, uten å komme med noe positivt selv. Hadde jeg vært sakkyndig på disse områder, hadde jeg hatt den utdannelse som disse herrer har hatt, som har optrådt så arrogant likeoverfor vår forslag, så hadde jeg skammet meg for, i disse tider, bare å rakke ned på det som man forsøker å skaffe tilveie for å forbedre forholdene her i landet. Det hadde vært en skam for mig. Jeg vil ha sagt disse ord fordi der har vært brukt et sprog og en uttrykksmåte, der har vært benyttet en så arrogant tone overfor forsøk på å fremsette forslag som man mente skulle kunne forbedre situasjonen, at disse folk er ærlig verdt å få sig en omgang både på den ene og annen måte.

FØRSTEKONSULENT

(Ny utlysing)

Sykehussjefen er den daglige leder av fylkeskommunens sentrale helseadministrasjon og er tillagt saker vedrørende planlegging, utbygging og drift av helseinstitusjoner i fylket.

Ved sykehussjefens kontor er det ledig stilling for førstekonsulent på grunn av overgang til annen og ledende stilling i helsesektoren. Stillingen er tillagt ansvaret med å lede og samordne arbeidet med det rullerende helseplanleggingssystemet, og varierende arbeidsoppgaver i økonomi, herunder års- og langtidsbudsjett for somatiske helseinstitusjoner.

Stillingen ønskes besatt av søker med sivil-/sosialøkonomeksamen, relevant praksis og utstrakt evne til samarbeid. Søkere med annen økonomisk utdanning og god praksis er også aktuelle.

Lønn etter lønnstrinn 25 p.t. kr. 156.571,- brutto pr. år. For særlig godt kvalifisert søker kan høyere avlønning avtales.

Fylkeskommunale tilsettingsvilkår med bl.a. medlemskap i pensjonsordning – KLP – med 2% pensjonstrekk.

Nærmere opplysninger ved sykehussjef Børve, tlf. (07) 52 65 00.

Søknad med kopi av vitnemål og attestet, merket 220/83 sendes Sør-Trøndelag fylkeskommune v/personalsjef, Fylkessykehuset, Munkegt. 10, 7000 Trondheim innen 23. september 1983.

Sør-Trøndelag Fylkeskommune

Hans Jacob Kreyberg

Hans Jacob Kreyberg var født i Levanger 24.11.24. Han tok økonomisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo 1951.*

I perioden 1952–59 var Kreyberg stort sett knyttet til Sosialøkonomisk Institutt ved Universitetet i Oslo.

Sommeren 1959 kom han til NTH som vikar i professorat i sosialøkonomi. Vikaariatet varte ut 1962. Fra 1/7-63 var Kreyberg dosent i sosialøkonomi ved NTH og fra 1/7-70 professor samme sted.

Kreyberg markerte seg tidlig som en lovende ung sosialøkonom. Dette inntrykket ble bekreftet da han i 1956 fikk Hans Majestet Kongens gullmedalje for avhandlingen: «En analyse av det økonomiske og sosiale grunnlag som kommer til uttrykk i kravet om en sterk aktivisering av vårt lands naturressurser til produktive formål».

Våren 1970 ble Kreyberg tildelt den filosofiske doktorgrad ved Universitetet i Oslo for avhandlingen: «On the Maximum Principle of

Optimal Control in Economic Processes».

Kreyberg har utover dette levert en rekke interessante bidrag til økonomisk teori.

Kreyberg har også i tilknytning til sin lærerstilling ved NTH utarbeidet omfattende undervisningsmateriale bl.a. for kurs i operasjonsanalyse og for basiskurset bedrift og samfunn ved NTH.

Fra Kreyberg kom til NTH sommeren 1959 og helt frem til hans brå og fortidige bortgang ble det lagt stor beslag på ham som organisator, administrator og faglig veileder.

Det ville føre for langt å regne opp alt det han i disse årene var engasjert i. Jeg vil nøy meg med å fremheve to områder hvor Kreybergs innsats var av uvurderlig betydning.

Jeg vil driste meg til å si at det skyldtes Kreybergs personlige egenskaper og engasjement at de planer som forelå for seminar i administrativ etterutdanning ble iverksatt så tidlig som tilfellelt var. Det var mange skjær i sjøen her. Det gjaldt både personlige og faglige forhold. Kreybergs romslig-

het og omgjengelige vesen bidro sterkt til at motsetninger ble utjevnet og man fikk igang noe som må antas å ha stor betydning som undervisingstilbud for yngre ingeniører som sikter mot høyere stillinger av økonomisk/administrativ art. Her var det både fagmannen, organisatoren og mennesket som tellet med.

Det annet jeg vil nevne er hans store innsats for å videreutvikle og øke utdanningstilbuet knyttet til dr.ing.graden i teknisk økonomi ved NTH. Det forelå i en spesialbegynnelse da han kom hit til NTH. Takket være hans store innsats som rådgiver og veileder fikk instituttet etter hvert en betydelig produksjon av kandidater med graden dr.ing. Dette har hatt praktisk betydning så vel for næringslivet som for utdanningsinstitusjonene.

Kreyberg var også i mange år instituttstyrer med alt det dette trekker med seg av forpliktelser. Han representerte NTH i ulike vitenskapelige og faglige fora.

At han opp i all denne belastning kunne makte å gjøre ferdig et doktorarbeide er imponerende.

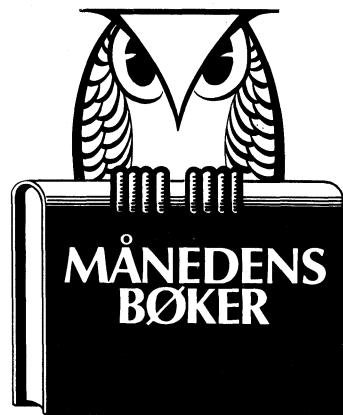
Han viste stor offervilje når det gjaldt avveiingen mellom egne faglige interesser og ambisjoner og hensynet til den institusjon og det miljø han skulle tjene.

Personlig traff jeg Kreyberg først da han var student ved Universitetet i Oslo og jeg var lærer samme sted. Samværet i de følgende år var sporadisk. Fra 1959 ble han imidlertid min nærmeste faglige medarbeider. Han var et omgjengelig menneske. Samværet med ham var alltid berikende. Vi var slett ikke alltid enige om alt, verken faglig eller politisk. Men vi hadde den gjensidige respekt som gjorde at det var en stor glede for meg å ha den nære kontakt vi hadde i mange år.

Det er et stort tap for vårt miljø at han er borte. Mine tanker går til hans familie. Ikke minst tenker jeg på hva de ofte må ha levet med av belastninger som skyldtes hans sterke engasjement og offervilje. La det være en fattig trøst at han satte spor etter seg og etterlater seg et dypt savn og et godt minne i det familiøs han hørte til.

*) Minneord om Hans Jacob Kreyberg, også trykket i Adresseavisen.

Likviditetsstyring

Likviditetsstyring

Bedriftsøkonomens forlag,
1983

K. BOYE/P. A. FLAKKE

Likviditetsstyring er blitt fokusert sterkt i de siste årene. Vi har sett begreper som Cash Management, Kapitalrasjonalisering, Working Capital Management, Kapitaleffektivisering og Likviditetsstyring. Begrepene er til en viss grad uttrykk for det samme; å få kapitalen til å arbeide mer effektivt i bedriftene. Gjennom økt omløphastighet på kapitalen får bedriften både en bedret rentabilitet og frigjort likviditet.

Likviditetsstyring har tildels blitt markedsført som et nytt styringsverktøy for norske bedrifter. I realiteten inneholder ikke likviditetsstyring noen nye teorier eller kunnskaper.

Begrepet likviditetsstyring setter tradisjonell fi-

nansteori og administrative rutiners virkemåte inn i en sammenheng.

Når likviditetsstyring har fått en slik oppblomstring de seneste årene, skyldes det hovedsakelig 3 faktorer:

- siden prisen på penger (renten) har steget, har betydningen av styring av kapital øket,
- kapital har i sterkere grad blitt en knapp ressurs,
- norsk næringslivs svake inntjeningsutvikling har fremkalt krav om bedret rentabilitetsevne både i form av tradisjonell kostnadseffektivisering og i form av kapitaleffektivisering.

Boken «Likviditetsstyring» karakteriseres ved at den er en artikkelsamling med til sammen 22 medforfattere.

Forfatterne spenner fra undervisningskrefter fra bedriftsøkonomiske høyskoler til praktikere i norsk næringsliv.

Artikkelformen gir boken preg av å være noe usammenhengende med variasjoner i teoretisk, praktisk og pedagogisk nivå mellom de enkelte artikler, samtidig som det er endel gjentagelser. På den annen side

gir denne formen boken en styrke ved at den får en større bredde gjennom forskjellige innfallsvinkler og synspunkter fra de enkelte forfattere, slik at leseren får en nyansert fremstilling av temaet.

«Likviditetsstyring» omfatter følgende hovedområder:

- likviditets- og finansplanlegging
- debitorstyring
- inn- og utbetalingssystemer
- valutastyring
- lagerstyring og innkjøp

Mange norske bedriftsledere har mye å lære i kapittelet om debitorstyring. Det inneholder en praktisk beskrivelse av hvor struktureret og velorganisert kredittgivningen kan styres i en bedrift. Videre gir kapittelet en oversiktlig beskrivelse av hvorledes en bedrift kan analysere kreditverdigheten til viktige kunder med utgangspunkt i deres regnskaper.

Valg av effektive inn- og utbetalingssystemer er viktig for en god likviditetsstyring. Boken gir en oversikt over de former for betalingssystemer som norske banker og postgiro tilbyr. Det sentrale temaet er hvor lang tid en overførelse av

penger tar og dette reflekteres i valutatingsreglene for bank og post.

Boken gir også en beskrivelse på et detaljert nivå hvorledes styring av varer og likviditet gjennomføres i praksis i en norsk handelsbedrift.

Temaet om valutastyring er noe mer teoretisk orientert enn de øvrige emner i boken. Det behandler valutarisiko og -eksponering generelt og har en interessant beskrivelse av hvorledes Norsk Hydro har innrettet sin valutastyring.

Boken er preget av en praktisk innfallsvinkel og en stor grad av åpenhet fra forfatternes side. «Likviditetsstyring» er først og fremst rettet mot ledere i mindre og mellomstore bedrifter i norsk næringsliv. Mange praktikere vil ha et betydelig utbytte av å lese boken og å gjennomføre noen av idéene i sin bedrift.

For spesialister og teoretikere er de teoretiske fremstillingene betydelig forenklet. Imidlertid bør de også ha glede av noen av de praktiske råd og vink som boken gir.

Lars Rørvik¹⁾

¹⁾ Siviløkonom Lars Rørvik er kontorsjef i Den norske Creditbank.

Thurow om mulighetene for å gjenreise den økonomiske veksten i industrisamfunnet

Lester C. Thurow:
«The zero-sum-society»
Penguin Books, 1981.
230 pages. Ca. 45,- kr.

Norsk oversettelse:
«Spelet om rettferd»,
Det Norske Samlaget 1982.
231 sider. 115,- kr.

Det føles nesten noe rart å anmeldte Lester Thurow's bok «The zero-sum society» fra 1980 (på norsk «Spelet om rettferd», 1982) for Sosialøkonomien nå i 1983. Boka er så kjent og omtalt at det hele virker noe «post festum». Men det er en viktig bok slik at i den grad Sosialøkonomens lesere ikke skulle kjenne boka, er det desto mer på sin plass at de blir minnet om den.

Hovedtemaet i boka er det paralyseerte samfunn. Ingenting skjer og økonomisk politikk er innrettet på at intet skal skje. Enhver endring innebærer at noen vil tape og noen vil vinne (altså, noe i retning av et null-sum-spill) og at taperne nesten alltid er istrand til å hindre at noe skjer. Dette fører til stagnasjon på alle områder. Den økonomiske veksten forsvinner og alle vil tape.

Det er sosialøkonomien Thurow som analyserer dette temaet. Økonomer vil lett kjenne igjen argumentasjonen, men det er på ingen måte nødvendig å være økonom for å følge ham. Dette er god og slå-

ende popularisering som behandler viktige ting på en forståelig måte.

Boka er en analyse av det amerikanske samfunn og flere av kapitlene har mindre gyldighet for f.eks. Norge. Men de fleste kapitlene kunne med like stor relevans vært skrevet for Norge. La oss trekke fram noen av grunnene til at samfunnet stagnerer, årsaker som kanskje er gyldige både i U.S.A. og Norge.

På vårt nåværende nivå er økonomisk trygghet kanskje vel så viktig som økonomisk vekst. Dette fører til at når en bedrift kommer i vanskeligheter så er dette en trussel mot de arbeidsplassene bedriften har og det rettes krav mot det offentlige om å redde bedriften. Disse krevene har politisk tyngde fordi de som trues med tap er en veldefinert, lokalisert gruppe som trues av i alle fall kortsiktige reelle tap mens de som eventuelt ville tjene på endringen (ved f.eks. å slippe å betale for å redde bedriften) er en uorganisert ofte ikke identifiserbar gruppe hvor gevinsten ofte er av mer langsiktig karakter.

Siden de bedrifter som taper i konkurransen blir reddet, undergraves selve idéen med kapitalistisk konkurrans.

Thurow er meget frisk i argumentasjonen. Han peker på at Japan og Vest-Tyskland ble bombet ut av denne beslutningskrisen og fikk derved lov til å bygge opp sitt produksjonsapparat på nytt. Det burde egentlig

være nonsens å påstå at det er en fordel å få landet totalrasert ved å tape en krig, men det belyser omfanget av beslutningskrisen når det likevel kan se ut som en fordel. Det er vanskelig for et land å bli kvitt lavproduktive næringer og forelde produkter selv om økonomiske analyser tilsier det. Arbeidsplasser går tapt og bedrifter går konkurs. Arbeidere og bedriftsledere presser det offentlige for å få beskyttelse, subsidier og reguleringer. Hvis de lykkes, låses økonomien fast i lavproduktivitet. I ruinene etter en tapt krig finnes det intet å beskytte eller subsidiere. Og skylden for tapene kan legges på fienden. Resultatet er at en blir kvitt foreldet produksjonsutstyr (side 92, page 80).

Det er ikke bare private bedrifter som er rammet av beslutningskrisen. Når Thurow peker på at ingen skoledistrikter i Boston-området har klart å redusere antallet lærere i takt med nedgangen i elevtallet, så er dette samme sak og det er ikke vanskelig å finne paralleller i Norge.

Det som særmerker denne boken er imidlertid at Thurow ikke ser på beslutningskrisen som en moralsk, men som et organisatorisk problem. Han aksepterer menneskenes behov for økonomisk trygghet og søker problemenes løsning i å lage et system hvor nødvendig økonomiske endringer kan finne sted uten at taperne taper. Dette er bokas styrke, men også

dens svakhet, særlig sett med skandinaviske øyne.

Han stiller opp to modeller som kan eksemplifiseres med den japanske modellen og den svenske modellen.

I Japan er bedriftene eller foretakene basert på en mangesidig produksjon. De kan derfor innen samme firma (internalisering) legge om produksjonen fra «nedgangsprodukter» til «oppgangsprodukter». De ansatte er beskyttet mot usikkerhet ved at de vil følge med i endringene.

I Sverige har de forsøkt å utvikle et sosialt sikkerhetsnett som demper virkningene av økonomiske sjokk for individene, kombinert med at store ressurser settes inn i omskolering og andre arbeidsmarkedstiltak som letter overgangen fra en produksjon til en annen.

Dette skurrer litt i skandinaviske ører. Riktignok er det vel en mindre tragedie å miste jobben i Norge og Sverige enn i U.S.A., men tragedien er stor nok til at beslutningskrisen er reell likevel. Men Thurow går videre, og her kan vi kanskje lære noe. Han sier at det må utvikles generøse kompensasjonsordninger for dem som rammes av endringene. (Det er da helt essensielt at kompensasjonen går til enkelpersoner som rammes og ikke til bedriftene.) Både rike og fattige må få full kompensasjon for endringene, en kompensasjon som er så stor at motviljen mot endringene faller bort. Disse pengene vil vi få tilbake med renter

ved den økonomiske framgangen endringene fører med seg.

Jeg tror Thurow her peker på vesentlige momenter selv om jeg har vansker med å se hvordan det skal gjennomføres i praksis. På det generelle plan virker det meget overbevisende og er på linje med mange andre forslag i boken som bygger på at *hvis vi skal ha et markedssystem så må vi legge forholderie til rette for at dette markedssystemet får virke etter sin hensikt*.

Dette kan virke som tradisjonelle argumenter fra U.S.A. Gjenreisningen av markedssystemet, supply-side-economics, nedbygging av reguleringer, markedsbestemte lønninger og andre priser, mer konkurranse, bort med progresjonen i inntektskatten. Jo, boken har mange felles trekk med tradisjonell økonomisk liberalisme, den har mye til felles med «Oslogruppens rapport», men det er likevel ingen grunn til å vente at den vil bli tatt til inntekt for konservativ økonomisk politikk.

Forslagene er nemlig kombinert med en rekke radikale tiltak. Hør bare: En kraftig ekspansjon i den of-

fentlige sektor hvor alle som ønsker arbeid, men ikke kan få dette i den private sektor, har krav på å bli ansatt. (Dette skulle være særlig aktuelt i Norge, jfr. grunnlovens § 110.) Dette innebærer garanterte arbeidsplasser for alle, og Thurow sier direkte at i den grad vi ikke er istrand til eller villige til å holde den private økonomien på full sysselsetting, vil vi derved ha en sosialisert økonomi. Han kommer flere ganger tilbake til dette valget mellom et kapitalistisk og sosialistisk system. Det han argumenterer mot er at vi velger et kapitalistisk system og deretter hindrer det i å virke etter sin hensikt. Han sier vel ikke direkte at da er et rent sosialistisk system å foretrekke, men han er så nær denne konklusjonen at det nok er tilstrekkelig til å melde han ut av «gode liberale selskap».

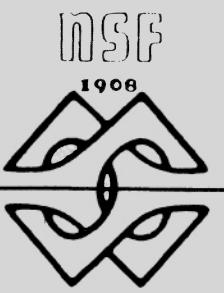
Thurow argumenterer for å oppheve reguleringer innenfor transportsektoren, boligmarkedet, import fra utlandet, miljøvern og på mange andre områder. Han er særlig motstander av varige prisreguleringer, men også kvantitative reguleringer. Dette innebærer imidlertid ikke at Thurow er

motstander av en aktiv offentlig politikk, men han tror at prisregulering og kvantitative reguleringer hindrer markedet i å virke etter sin hensikt og at de ikke er effektive former for reguleringspolitikk. Hans alternativ er et system av særavgifter og subsidier som ikke hindrer markedsystemet i å fungere, men som tvert imot bruker markedssystemet i reguleringsøyemed. Her går han så langt at det nærmest virker utenkelig at han skal få støtte i Norge: (se page 145, side 158) «Hvis vi ønsker å heve inntekten til lavlønnsarbeidere bør lønnssubsidier foretrekkes framfor minimumslønn. Da vet vi hva lønnsøkningen koster og er bedre istrand til å vurdere om det er verdt kostnadene».

Thurow går i detalj inn på viktige politiske områder i egne kapitler. Energipolitikk, inflasjonspolitikk, miljøvern og inntektsfordeling. Hovedinnholdet i disse kapitlene kjenner vi i hovedsak igjen fra økonomisk teori men Thurows innsats består i at han gjør dette stoffet spennende, revolusjonerende og viktig. Boken kan på mange måter virke som en vitamininnsprøyt-

ning for økonomer som kan skje har mistet noe av troen på faget.

Boka bør altså leses og den er nå også tilgjengelig på norsk (nynorsk). Oversettelsen er på mange måter god, men det bør nå bli fast praksis at forlagene bruker fagkonsulenter. En økonom ville ikke ha godkjent «flytande avgifter» (effluent charges) men brukt «særavgifter» (på utslippsavgifter) eller «utslippsavgifter» istedet. Det er ikke avgiftene som «flyter», men det som avgiftsbelegges. Men det er bra at boken er oversatt og derved kanskje blir tilgjengelig for en større leserkrets. Skal vi tro Thurow, er det 80-årenes politikk som behandles her. Jeg tror dette er noe optimistisk. Dette er en bok som er viktig i 80-årenes debatt, men politikken kommer neppe før i 90-årene. Det vil antakelig ta lengre tid i U.S.A. enn i Norge, siden vi i dag ligger noe nærmere Thurows ideal enn det U.S.A. gjør. Men Tyssedalsaken, vår hjemlige energidebatt, utviklingen (tilbakegangen?) av helsestellet etc. tyder på at vi har en meget lang vei å gå før vi er villige til å bruke markedsystemet som administrasjonssystem.

Redaksjon:

Tore Jørgen Hanisch
Eilev S. Jansen
Steinar Juel
Asbjørn Rødseth

Redaksjonsutvalg:

Tormod Andreassen
Jarle Bergo
Helge Brunborg
Tore Holm
Jørn Rattsø
Knut Regbo
Alice Rostoft
Aimée Staude
Steinar Strøm
Arild Sæther
Sigurd Tveitereid
Stein Østre

Produksjonssekretær:

Turid Holt-Jacobsen

Utgitt av

Norske Sosialøkonomers
Forening

Formann: Ingvar Strøm

Bladets adresse:

Storgt. 26 IV
OSLO 1
Telefon (02) 41 81 01
Postgiro: 5 16 35 48
Bankgiro: 6001.05.13084

Medlem av Den Norske
Fagpresses Forening
Utkommer med 11 nummer
pr. år, den 15. hver måned
unntatt juli.

Abonnement kr. 150.–
Enkeltnr. kr. 20.–

ANNONSEPRISER (ekskl. m.v.a.)

1/1 side	kr. 1 800.–
3/4 side	kr. 1 400.–
1/2 side	kr. 1 000.–
1/3 side	kr. 800.–
1/4 side	kr. 600.–

Trykt i offset.
Reklametrykk A.s. Bergen

Urban Data Management Symposium 1984

I tiden 29. mai til 1. juni 1984 avholdes det 10. europeiske symposium om lokale informasjonssystemer for planlegging og forvaltning i Padova, Italia. Hovedtemaet for symposiet er «Urban Data Management and the end-user», og innenfor rammen av hovedtemaet prioriterer man emner som beslutningsorienterte informasjonssystemer, informasjonssystemer for lokalsamfunn, nye EDB-verktøy for sluttbrukeren, informasjonssystemer for by- og regionplanlegging, eiendoms- og nettverksforvaltning, automatisering av manuelle funksjoner, informasjon som en ressurs og informasjon og personvern.

Det er utgitt en brosjyre på italiensk, engelsk og fransk som inneholder detaljer om symposiet. Denne kan bestilles ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), Oslo, tlf. (02) 15 53 10.

Veiledning for bidragsytere

Sosialøkonomien er et frittstående fagtidsskrift som tar sikte på å bringe stoff om aktuelle næringsøkonomiske spørsmål og økonomisk politisk debatt såvel som teoretiske og prinsipielle samfunnsøkonomiske spørsmål. De vitenskapelige bidrag bør gjøres tilgjengelige også for ikke-spesialister. Spesielt bør bruk av matematikk gjøres slik at leseren kan følge hovedtrekkene i resonneringer og konklusjoner uten å sette seg inn i matematikken. Eventuelt kan tekniske appendiksler overveies. Manuskripter må tilfredsstille følgende krav:

1. Innlevering

Alle manuskripter må innleveres i 2 eksemplarer. Debattinnlegg og kommentarer må være ferdigbehandlet av redaksjonen senest den 15. i maneden før utgivelsesmåned. Andre typer innlegg (artikler, bokanmeldelser m.m.) vil normalt ha lengre trykningstid. Alle innlegg sendes til Norske Sosialøkonomers Forening, Storgt. 26 IV, Oslo 1.

2. Form på manuskript

Manuskriptet skal være maskinskrevet med dobbelinjeavstand. For aktuelle kommentarer og artikler skal det vedlegges et fotografi av forfatteren (passfoto). For artikler skal det dessuten følge et resyme på ca. 100-300 ord og biografiske opplysninger. Resymet skal være poengrettet og i en direkte form, og artikkelenes problemstilling og hovedkonklusjoner skal fremgå av resymet. De biografiske opplysninger som ønskes er utdannelse, eksamsår, viktigste arbeider/arbeidsfelter, nåværende stilling og arbeidssted.

3. Fotnoter

Bruken av fotnoter bør begrenses så mye som mulig. Fotnotene nummereres fortøpende. Fotnoter legges ved fortøpende på eget ark.

4. Figurer og tabeller

Figurer og tabeller settes på egne ark og nummeres hver for seg fortøpende. De skal ha korte, beskrivende titler. Figurer må lages i en slik standard at de egner seg for fotografisk reproduksjon. I teksten henvises det til figur/tabell nr. og tittel, ikke som «figuren nedenfor viser».

5. Referanser

Som referansestil brukes forfatternavn og årstall i teksten: Frisch (1962). På eget ark ordnes referansene alfabetisk. Det oppgis full tittel og tidsskrift volum/nr. eller forlag/utgiversted; Frisch, R. (1962): *Innledning til produksjonsteorien*, 9. utgave, Universitetsforlaget, Oslo – Bergen – Tromsø.

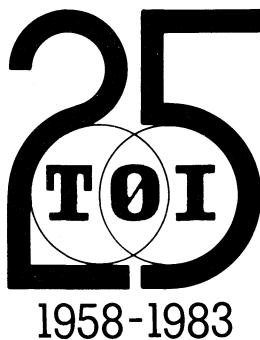
6. Bruk av matematikk

For å lette settingen, skrives formler mest mulig på samme linje:

$$a/b, \text{ ikke } \frac{a}{b} \sum_{i=1}^n, \text{ ikke } \sum_{i=1}^n$$

Fot- og topskrifter kan brukes, men det bør også vurderes om ikke formen (at) er like god som a.

Formler og symboler som brukes, legges ved på eget ark.

PRISOPPGAVE

Samferdsel ↔ samfunn

Transportøkonomisk institutt er tilknyttet NTNF-systemet og har ca 100 medarbeidere. Instituttet arbeider med alle typer samferdselsproblemer og spørsmål som har betydning for den økonomiske og sosiale samfunnsutvikling.

I år kan Transportøkonomisk institutt feire sitt 25 års jubileum, og i den forbindelse utlyser vi en prisoppgave med følgende tema:

Belys ved eksempler hvilken betydning transportmuligheter og -kostnader kan ha for utviklingen av arbeids- og næringslivet lokalt eller nasjonalt.

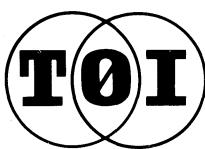
Ved utformingen av teksten til prisoppgaven har vi ønsket å stille oppgavebesvarerne nokså fritt med hensyn til valg av eksempelmateriale. Det kan være historisk, aktuelt eller preget av fremtidsvisjoner. Det kan være strengt økonomisk eller overveiende sosiologisk. Det kan også være eksempler på nasjonale utviklingstrekk eller konsentrert til et fylke, en kommune eller en enkelt bedrift. Hvilket eller hvilke transportmidler du vil konsentrere deg om, er også opp til deg selv. Besvarelsen bør ikke overskride 30 maskinskrevne sider + eventuelle illustrasjoner, figurer o.l.

En jury på fire personer med allsidig faglig bakgrunn vil bli oppnevnt.

Prisen på kr 20.000,- vil bli fordelt til ett eller flere av de innsendte bidrag i januar 1984.

Frist for innlevering: **15. november 1983**

Oppgavene sendes med navn og adresse på oppgavebesvareren i lukket konvolutt til

Transportøkonomisk institutt, Grenseveien 86, Oslo 6.